

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

15. ISTUNGJÄRK

10.–13. september 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 15. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

10. september 1990.....	3
A. Rütli kõne	3
E. Savisaare kõne	7
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	15
Informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga.....	24

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 15. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

11. september 1990.....	35
Informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga.....	35
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.....	38
Ü. Nugise informatsioon Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsusest saadikurühmade registreerimise kohta	44
Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teine lugemine.....	46

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 15. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

12. september 1990.....	62
Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teise lugemise jätkamine	62
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	73
Eesti Vabariigi riigilõivuseaduse eelnõu teine lugemine	79

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 15. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

13. september 1990.....	87
Eesti Vabariigi riigilõivuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine.....	87
Eesti Vabariigi seaduseelnõu tegevusloamaksu kohta teine lugemine.....	93
Riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ja sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest.....	101
Ülemnõukogu ajutise omandi- ja maareformi komisjoni moodustamise kohta	137

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

15. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

10. september 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Asugem töökohtadele. Täna alustame Ülemnõukogu korraliste istungitega, mis kestavad kuni 20. detsembrini. Meie töö kujuneb pingeliseks. Lisaks neile seadusandlikele aktidele, mis päevakorras, meil on portfellis mitmed seaduseelnõud ja lisa on veelgi tulemas. See kõik eeldab Ülemnõukogu komisjonide ja saadikurühmade tulemuslikku tööd. Aga nüüd kontrollime kohalolekut.

Kohal on 82 saadikut, puudub 23.

A. Rüütli kõne

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, enne kui me asume arutama päevakorda, palume avasõnaks kõnetooli Ülemnõukogu esimehe Arnold Rüütli.

A. Rüütel

Lugupeetud rahvasaadikud! Täna algaval sügisperioodil tuleb meil tegutseda sõna otseses mõttes erakorralistes tingimustes. Meie varasemates otsustes selgelt sõnastatud peaülesanne – Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine – nõuab jätkuvalt muret ja hoolt. Tuleb lahendada aga muidki tõsist tähelepanu vajavaid probleeme – meile peale surutud nõukoguliku käsumajanduse asendamine inimühiskonna ainsaks efektiivseks arengumudeliks osutunud turumajandusega, parteilis-bürokratliku diktatuuri asendamine demokraatliku ühiskonnaelukorraldusega, majanduse ja sotsiaalelu ikka veel kasvavale mahajäämusele lõpu tegemine. Ülemnõukogult ootab rahvas praegu asjatundlikkust ja otsustavust.

Iseseisvusjõudude lõhestumine võimuvõitluse või majanduslike ja sotsiaalsete erihuvide pinnal tekitab kindlusetust ja ebaselgust. Viimastel kuudel on võetud vastu kaugeleulatuvaid otsuseid ja arutusel on hulganisti uusi. Paraku on nii tavalisel kodanikul kui ka

rahvasaadikutel ja valitsusel terviklik pilt puudu. Me teame, kuhu oleks vaja välja jõuda, kuid ei ole leidnud seni optimaalseid üleminekuteid.

Poliitilise võimu küsimused on viimastel kuudel saanud kõige erinevamate käsitluste osaliseks. Räägitakse peatsetest Riigikogu valimistest, seadusest Ülemnõukogu kohta, uuest põhiseadusest ja nii edasi. Päris üksmeelselt leitakse, et omariikluse tagamisel on vaja töötada välja 1938. aasta Eesti Vabariigi konstitutsiooniga järjepidevust kindlustav, kuid samas nüüdisaegsetele demokraatia nõudmistele vastav uue konstitutsiooni projekt. Kui selles osas on saavutatud laialdane üksmeel, on võimalik jätkuval üleminekuperioodil teha nii mõndagi tulevase Riigikogu poolt kinnitatava põhiseadusega kavandatava ühiskonnaelu korralduse suunas. Alles pärast konstitutsiooniliste peaküsimuste selgeksvaidlemist võiks viia lõpule Riigikogu ajutise valimiseeskirja väljatöötamise. Tahaksin täie tõsidusega öelda, et meie olukord nõuab pigem valimistega kannatamist kui nende kiirustades läbiviimist. Kampania tähendaks praegu käsitletavate uute seaduste väljatöötamise aeglustumist ja seaks ohtu rea ümberkujunduste elluviimisele. Üleminekuperioodil vajame tugevat riigivõimu, mis ohjeldaks meil üha suurenevat anarhiat ja seda nii poliitika kui majanduse vallas.

Lähemal ajal tuleb meil tõsiselt tegelda ka kodakondsuse küsimustega. Pealahendused tuleks selgeks rääkida juba nüüd. See annaks selguse paljudele inimestele, kes praegu muretsevad oma tuleviku pärast. Arvan, et me ei tohiks rakendada kahekordset kodakondsust. Kedagi ei peaks Eesti Vabariigi kodakondsusesse lülitama ilma tema enda vaba tahteavalduseta.

Meie praegune valitsus on läbinud sisseelamisetapi ja me suhtume tema tegevusse täie nõudlikkusega. Samas olen arvamisel, et Ülemnõukogu toetus valitsusele on praegu põhimõttes vajalik ning see aitaks kaasa meie poolt teadmiseks võetud valitsusprogrammi elluviimisele erakorralistes oludes.

Kohaliku omavalitsuse reformiga alustasime päris energiliselt, kuid praeguseks on see protsess pörkunud mitmetele raskustele. Kohalikel volikogudel ja maa- ning linnavalitsustel pole veel sageli seadusandlikke tagatiseid. Muret teeb osa kohalike volikogude ülepolitiseeritus, mis on nõrgendanud tähelepanu majandus- ja sotsiaalküsimustele. Inimesed küsivad aga just kohaliku võimu käest paljude raskuste puhul esimesena aru. Samal ajal loodan, et rahvasaadikud suhtuvad tähelepanelikult neisse läkitustesse, mida meile on saatnud kohalike omavalitsusorganite juhid. Ülemnõukogu ja kohalike volikogude sidemed vajavad üldse täiustamist. Kasu on olnud regulaarsetest kokkusaamistest omavalitsusorganite juhtidega Kadriorus. Loodan, et oma koostöövormid leiavad ka alatised komisjonid.

Inimestele teeb õigustatult muret kuritegevus. Siseministerium on 16. mai seadust ellu viies lahutatud NSV Liidu vastavast süsteemist. Tööd on alustanud Paikuse politseikool. Need ja

muud abinõud on pälvitud rahva heakskiidu, kuid samas on kindla korra nimel veel palju ära teha nii meil kui valitsusel. Õiguskaitse kontseptsiooni ja politseiseaduse vastuvõtmine ning tegusate korrakaitseformeringute loomine kuuluvad kindlasti Ülemnõukogu lähema aja ülesannete hulka. Riigivõimul peab olema jõud oma tahte elluviimiseks ja seaduslikkuse tagamiseks.

Eelolevatel nädalatel tuleb meil hakata vastu võtma majanduslikke ja sotsiaalseid otsuseid, mis on suure mõjuulatusega ja panevad aluse pikaajalistele suundumustele. Paljud üldised eesmärgid on meil selgeks räägitud, samas aga on ebaselge, milliseks kujuneb abinõude pakett, mis lähematel kuudel hakkab realiseeruma. Me peame üheaegselt käsitlema hinna- ja sotsiaalpoliitikat, riigieelarvet, oma rahale üleminekut ja lahtiriigistamist. Tähtis on näha vastuvõetavate otsuste poliitilisi ja sotsiaalsühholoogilisi aspekte. Kõik võib olla teoreetiliselt õige, kuid elanikkond võib ühel või teisel põhjusel kavandatavale ikkagi järsult vastu astuda, seda kas või ajakirjanduses ilmuvate emotsionaalsete, kuid kohati asjatundmatute materjalide mõjul.

Majanduslikud ja sotsiaalsed otsused peavad sündima silmas pidades meie kiiresti muutuvaid välistingimusi. Lähemal ajal tuleb selgitada välja NSV Liidu vabariikidega sõlmitavate otselepingute täitmise kindlustatus ja edasised võimalikud tegevussuunad iga vabariigiga eraldi. Me vajame tõsiseid prognoose NSV Liidu majandusliku olukorra perspektiivide, sealhulgas majandusreformi edasise käigu, vabariikide ja kohalike omavalitsuste, aga samuti ettevõtete iseseisva tegevuse võimalike suundade kohta. Keerulised probleemid kerkivad meie ette seoses Ida-Euroopa riikidega, kellega kaubavahetus läheb üle konverteeritavale valuutale. Majandus on küllaltki pikkamööda muutuv valdkond ja selles võivad ettevaatamatud sammud veel kaua mõjuda. Lõhkuda on selles kerge, uut luua aga raske ja aeganõudev. On eriti tähtis, et lähemateks kuudeks me suudaksime sõlmida tootmise normaalseks funktsioneerimiseks vajalikud leppimused ja oleksime ise teistele usaldatavad partnerid. Kütus, metall, teravili ja palju muud tuleb meile lähemas tulevikus endiselt idast ja nii või teisiti tuleb meil NSV Liidu ja selle vabariikidega kooskõla leida. Suhete kindlustamiseks vajame lepinguid hindade ja tariifide, majanduspiiride kaitse ja tollikorralduse, raharingluse, riikliku, samuti ettevõtete ning üksikisikute omandi, pensionikindlustuse ja muudes küsimustes. Neil läbirääkimistel tuleb kooskõlastatult tegutseda nii Ülemnõukogul kui valitsusel.

Meie majanduse stabiilsuse jaoks on erilisel kohal Balti turu arendamine. See pole mitte üksnes kaubavahetus ja koostööprogrammid. Meil on vaja seada sisse kõigi peamiste komisjonide pidevad kontaktid Leedu ja Läti ülemnõukogu vastavate komisjonidega, et otsida võimalusi väljatöötatava majandusseadusandluse laialdaseks koordineerimiseks. Tagantjärele

on juba elluviidavaid otsuseid omavahel palju raskem kokku viia. Tõelist Balti ühisturgu ilma majandusmehhanismide ühtlustamiseta me aga ei loo.

Majandusalaste seaduseelnõude väljatöötamine ning käsitlemine on nii valitsuses kui Ülemnõukogus kulgenud loodetust aeglasemalt. Mitte alati pole suudetud tagada vajalikku kompleksust. Rea seaduseelnõude arutamine on näidanud, et alustada tuleb üldkontseptsioonidest, mitte aga konkreetsetest otsustest, vastasel juhul põrkutakse pidevalt põhimõtteliste küsimustele. Nii ongi meil ees vaidlused omandireformi üle. Loodetavasti kannavad head vilja erakondade juba alanud diskussioonid.

Viimastel nädalatel on palju vaieldud põhimõtte üle, kas teha suuremaid reforme etapiti või korraga. Privatiseerimise plaanid ongi jaotatud etappideks. Kas samamoodi oleks vaja talitada ka toiduainete hindade ja kompensatsioonimehhanismiga, seda otsustab juba Ülemnõukogu. Ida-Euroopa riikide kogemusest võime näha, et on välditud ühekorraga hindade mitmekordseks tõstmist. Etapiti tegutsedes on võimalik kompensatsioonide kujundamisel arvestada esimesel etapil tekkinud olukorda ja inimesed suudavad oma elukorraldust muuta sujuvamalt. Kiiremas korras tuleb meil võtta vastu kollektiivsete töövaidluste lahendamise korra seadus. Ida-Euroopa riikide kogemus kinnitab, et hinnareformi perioodil tekib paljudes ettevõtetes pingeid.

Järgmiseks aastaks peame kujundama tõepoolest uutele alustele tugineva eelarve. Selleks on vaja viia lõpule maksuseaduste väljatöötamine ja nad vastu võtta, jättes seaduste detailide lihvimise tulevikuks, mil oleme saanud mingi kogemuse nende rakendamisest.

Privatiseerimise ja omandireformi üle on oodata raskeid vaidlusi. Selles valdkonnas on võimalik üksnes kompromisslahendus, mille raames tuleb oskuslikult ühendada endistele omanikele tagastamist ja kompensatioone, mis oleks jõukohased tänasele põlvkonnale. Linnapead ja maavanemad on tõstatanud tõsiselt elamute tagastamisega seotud küsimused. Poole sajandiga kuhjunud murekoorem tuleks püüda jagada eri põlvkondade vahel õiglaselt ja mitte kiirustades. Kompensatsioonide maksmise protsess ei tohiks kujuneda nii kulukaks, et selle läbi pidurduks majanduse areng.

Üleminek uuele majandus- ja sotsiaalkorraldusele nõuab ranget kontrolli, et vältida kuritarvitusi ning õigel ajal informeerida Ülemnõukogu ja valitsust üleskerkivatest probleemidest. Kõige lähemal ajal tuleb meil lahendada riigikontrolli tõhusa töölerakendamise küsimused. Lõpuks ometi on vaja luua riigivarade amet. Turumajanduse mehhanism töötab tegusalt üksnes siis, kui seaduse rikkumise puhul on tagatud sanktsioonide möödapääsmatu rakendamine. Lähemal ajal tuleb meil teha olulisi täiendusi tsiviilkoodeksis ja ka kriminaalkoodeksis. Paljud rahatrahvide määrad on meie seadustes lausa naeruväärselt

väikesed.

Ülemnõukogu alustab oma tööd olukorras, kus meie volitatud delegatsiooni tasemel läbirääkimised NSV Liiduga on ajutiselt katkenud. Olukord on tõsine ja seda püüavad ära kasutada erinevad jõud. Meil tuleb nii Idas kui Läänes teha nüüd tarka diplomaaditööd, et tugevdada neid tegureid, mis võimaldaksid tegelikku läbirääkimiste protsessi edasi viia. Tuleks oluliselt aktiveerida Ülemnõukogu sidemeid NSV Liidu vabariikide ülemnõukogudega. Oma osa saavad anda meie erakonnad. Tõsiselt tuleb mõelda, kuidas arendada välja Eesti massiteabesüsteem NSV Liidu kuulajale ja lugejale.

Meie kontaktid Lääne suunas on vaatamata viimasel ajal kasvanud tihedusele veel üksnes teel rahvusvahelise läbimurde poole. Esile võiks tõsta sidemeid kõigi Põhjamaade Nõukogu liikmesriikide parlamentidega. Välissuhtlemise paljudest probleemidest puudutab Ülemnõukogu ka Eesti seadusandluse puudulikkus välissidemete vallas.

Eesti iseseisvusvõitluse edukus sõltub endiselt Balti riikide koostööst. 5. septembril oli Vilniuses järjekordne Balti Riikide Nõukogu liikmesriikide tippkohtumine, kus võeti vastu avaldus seoses Saksamaa probleemi välispoliitilise reguleerimise ja Helsingi protsessi arenguga. Kolme Balti riigi juhid tegid samas ettepaneku korraldada kokkusaamine NSV Liidu presidendiga. Meie läbirääkimiste keeruline seis ja Moskva viimased seisukohavõetud suhetes Leedu ja Lätiga sunnivad meid kõik kolm koos rakendama jõupingutusi kõrgeimal tasemel.

Olukorra tõsidus kohustab meid kõiki olema nõudlikud ning kaalutlevad, sest kõik meie otsused loovad kaugeleulatuvaid tagajärgi.

Täna tähelepanu eest ja jõudu tööle, lugupeetud kolleegid!

Juhataja

Suur tänu, härra Rüütel!

E. Savisaare kõne

Juhataja

Avasõna on palunud ka peaminister härra Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud rahvasaadikud, lugupeetud Ülemnõukogu juhatus! Ma tänan Ülemnõukogu Presiidiumi ettepaneku eest täna siin sõna võtta!

Eesti parlament ja valitsus peavad endale teadvustama, et 1990. aasta sügisele minnakse vastu sügava poliitilise, majandusliku ja moraalse kriisi tingimustes.

Poliitiline kriis väljendub sügavates erimeelsustes poliitiliste liikumiste ja parteide vahel. Lootused väga kiireks ja kergeks iseseisvumiseks olid liialt üles köetud, ning kui need lootused on hakanud hajuma, siis motivatsioon edasiseks tegevuseks langeb, tekkinud on suur rahulolematus. Sellel põhinevad vastuolud on hakanud ilmnema üha teravamates vormides, provotseerides uusi konflikte, mille heastamine on praegu võimatu või siis paremal juhul tuleb selleks kulutada palju aega ja energiat. Näitena lähiminevikust võiks tuua Kaitseliidu piiritulpade paigaldamise aktsiooni, mille kõiki negatiivseid järelmõjusid ei oska me päris täpselt isegi ette kujutada.

Mul on hea meel, et elanikkond seda aktsiooni võrdlemisi üheselt hindas. 5. septembril Tallinnas korraldatud telefoniküsitlusest, kus päriti järele, kuidas suhtutakse Kaitseliidu aktsiooni ja teiselt poolt valitsuse seisukohta seoses sellega, selgus, et Kaitseliidu aktsiooni toetas eestlastest 18%, muulastest 2%, valitsuse seisukohta seoses sellega eestlastest 56%, muulastest 80%, seisukohta ei olnud 26% eestlastest ja 18% muulastest. Jutt on muidugi nendest, kes üldse teadsid piiritulpade aktsioonist, sest ligikaudu kolmandik ei olnud sellest midagi kuulnud.

Majanduskriisi ägenemine on ühelt poolt tingitud käsumajandusstruktuuride aeglasest, kuid järjekindlast lagunemisest Nõukogude Liidus, teiselt poolt aga Eestis kavandatud majandusreformi liig aeglasest tempost. Majandusreform projekteeriti suhteliselt kompleksena ja kiires tempos. Elluviimisel aga pole me seni saavutanud kumbagi – ei kompleksust ega ka mitte tempot. Perioodil, mil me loobume üht tüüpi majandusideoloogiatest, plaanimajandusest ja siseneme teise ideoloogiasse – turumajanduslikku regulatsiooni, on meie reaalne majanduspraktika, eelkõige majanduslikud vabadused, praegu kaugel ees majandusliku protsessi seadusandlikust regulatsioonist. Paljud olulised majandustegevust uut moodi reguleerivad seadused või tulevaste seaduste regulatsiooni selgitavad kontseptsioonid, nagu näiteks maareformi põhimõtted, on takerdunud.

Majanduslikud vabadused, eelkõige äritegevuses, kehtivad õigused ja teiselt poolt ettevõtjate vastutus ning kohustused on praegu tugevasti tasakaalust väljas. Selle üheks tagajärjeks on üha süvenevad spekulatsioonilmingud meie Eesti majanduselus. Ma ütleksin, et majandusliku

seadusandluse puudulikkus võimaldab spekulatsiooni, mitte nii, et praegune majanduskorraldus soodustab spekulatsiooni. See viimane ei ole täpne, sest meie arvates soodustab spekulatsiooni eelkõige eetika- ehk moraalikriis. Moraalikriis avaldub eeskätt selles, et suur osa inimesi ei ole suutelised loobuma ahvatlusest teenida endale lississetulekuid ebaausal teel, kasutades ära kas oma ametipositsiooni või lihtsalt avanevaid võimalusi.

Üha selgemalt väljenduv moraalikriis puudutab peaaegu kõiki eluvaldkondi, alates riigiametnikest kuni tööstusnimesteni ja kaupmeesteni välja. Siin ma mõtlen riigiettevõtetes teenivaid inimesi. Kooperatiividest ja väikekaubitsejatest ma ei räägi, nendes valdkondades on spekulatsiooninähud levinud veelgi enam ja on ajaliselt kauem kestnud.

Näib nii, et praegu on käes kriitiline mass inimesi, kes isiklikult osalevad selles protsessis. Peab tunnistama, et seda me reformi projekteerimisel ette ei näinud. Kuigi, kui lähtuda näiteks Ungari kogemustest, on see mõnes mõttes asjade loomupärane käik.

Need kolm kriisi – poliitiline, majanduslik ja moraalne – lõhestavad Eesti ühiskonda, meie alles kujunevat demokraatliku elukorralduse ideoloogiat sedavõrd, et väga tõsiselt kerkib päevakorra küsimus, kas Eesti ühiskond üldse ongi lähemal ajal valmis radikaalseteks majanduslikeks ümberkorraldusteks. Või on olukord siiski selline, nagu arvab osa ühiskonnateadlasi, et rahvas ei taha muudatusi, mis paratamatult toovad esialgu kaasa ebameeldivusi, nagu hinnatõusu, ja teiselt poolt ei suuda Ülemnõukogu ning valitsus, kes on ajakirjanduses kolmandat kuud vältava lauskriitika ja viimasel ajal juba täiesti mõnitava suhtumise lummuses, neid muudatusi piisava tempoga seadustada ja ellu viia.

Moraalikriis on poliitilise ja majanduskriisiga võrreldes võib-olla kõige tõsisem murdumine Eesti ühiskonnas. Nagu ma ütlesin, kui me projekteerisime majandusreformi koos tema üksikute elementidega – omandisuhted, maksud, maaküsimus, eelarve, uus haldusstruktuur jne. –, siis ei osanud me ette näha sedavõrd selgelt ja võimsalt avalduvat, kogu Eesti ühiskonda puudutavat etikakriisi. Me ei suutnud ette näha, et sedavõrd kiiresti ja agressiivselt hakatakse ära kasutama ebakõlasid, mis tekivad seetõttu, et mõnede uut majandusregulatsiooni käivitavate seaduste, näiteks maksuseaduste vastuvõtmine suuresti viibib, samal ajal kui teine osa seadusi, näiteks palgatasemete vabastamine kontrolli alt, mis on meeldiva toimega, võetakse vastu väga kiiresti, kolmas osa seadusi jäetakse aga üldse kõrvale ehk, teiste sõnadega, need kaovad kuhugi, ei ole võimalik selgelt fikseerida, kuhu nad kaovad, ma mõtlen siin näiteks võimuesindajate ettevõtluses osalemise seadust.

Kõigest eelnevast tulenevalt peame oma taktikat korrigeerima. Me peame oluliselt suuremat tähelepanu pöörama majanduslikule kontrollile, karmistama tugevalt sanktsioone nende

suhtes, kes kasutavad praegusi majanduslikke vabadusi, kes äritegevuse sildi all tegelevad selge spekulatsiooniga ning teenivad ülikasumeid, mis ei ole majanduslikult ega ka mitte turumajanduse reeglite seisukohalt millegagi põhjendatud.

Sügisperioodil esitab valitsus Ülemnõukogule läbivaatamiseks teatud abinõude kompleksi, mis mõnevõrra võivad leevendada praegust tugevasti tasakaalust väljas olevat majanduselu.

Üks põhitegureid, mis on tekitanud vajaduse võtta kasutusele niinimetatud päästeabinõud, kusjuures need on suures osas administratiivset laadi, on nimelt venitamine majandusreformiga. Reformi tähtsamate elementide seadustamine on liiga pikalt veninud, neid on aina edasi lükatud ja tasakaalustamatus majanduses seetõttu süveneb. Kevadsuvel me taotlesime, et enne suvepuhkust saaks vastu võetud neli maksuseadust, migratsiooniseadus, politseiseadus, omandiseadus, maareformi alused ja võimuesindajate ettevõtluses osaluse seadus. Te teate, et paljud neist eelnõudest pole praeguseks läbi vaadatud ja kõigel sellel on pikad tagajärgede ahelad. Maksuseaduste arutelu venimisest on tekkinud uus, väga tõsine majandusliku tasakaalustamatuse ilming. Kuni ei ole maksuseadusi koos maksumääradega, ei saa rahandusministeerium lõpule viia 1991. aasta riigieelarve projekti. Ilma maksubaasita ei ole võimalik teha eelarve tulude kalkulatsiooni. Kui me ei tea aga eelarve tulusid, siis ei saa projekteerida ka riiklike kulutusi sotsiaalsfääri ülalpidamiseks. Kõikides asjades on oma järjepidevuse loogika. Maksuseaduste vastuvõtmisest eelarve projekti esitamiseni kulub vähemalt üks kuu. Sellest järeldub, et 1. oktoobri tähtaeg eelarve projekti esitamisel on juba muutumas ebareaalseks.

Kui Ülemnõukogu mingil põhjusel ei soovi otsustada teatud maksuprojektide üle, siis on ju ka teisi võimalusi. Me võime jätta kehtivaks olemasolevad maksuseadused, võib ka vastu võtta NSV Liidus väljatöötatud üksikisiku tulumaksu ja teiste maksuseaduste eelnõude projektid, see on samuti võimalik. Ainult et me peame otsustama.

Muret teeb mulle ka privatiseerimise programm. Valitsus pakkus välja alustada väikeprivatiseerimisega. Määratlesime valdkonnad, kus see võiks toimuda. Nendeks olid kaubandus, teenindus ja toitlustamine. Väikeprivatiseerimise kriteeriumiks oli objektide maksumus. Pakkusime selleks 0,5 miljonit rubla põhifondide maksumus. Tegime ettepaneku alustada ka elamufondi privatiseerimisega. Olen seisukohal, et nende küsimustega peame praktikas alustama, sest ilma tegeliku peremeheta pole võimalik majanduses edu saavutada. Väikeprivatiseerimine annab meile vajaliku erastamise kogemuse. Oleme seisukohal, et oleks liialt riskantne püüda kohe koostada täieliku privatiseerimise seadust ning see vastu võtta. Me peame omandama esialgse privatiseerimise kogemuse. Meil ei ole mõtet üles ehitada

teoreetilisi konstruktsioone, mis ripuvad õhus ja millest hiljem, kui nad on vastu võetud ja heaks kiidetud, on raske loobuda isegi siis, kui nad osutuvad praktikaga vastuolus olevaks.

Muide, valitsus on koostanud ka privatiseerimise üldise kontseptsiooni ja esitab selle läbivaatamiseks. Aga me arvame, et igasugune seisukoht selle kontseptsiooni suhtes oleks enneaegne, kuni meil puudub praktiline kogemus antud valdkonnas.

Ma tahaksin teie tähelepanu juhtida sellele, et samal ajal, kui me peame diskussioone antud küsimuses ja püüame kangekaelselt piirduda ainult seadusandluse valdkonnaga, mitte minnes praktikasse, toimub ju tegelikus majanduses privatiseerimine. See on iseeneslik privatiseerimine – massiliselt tassitakse nii maal kui linnas laiali riigiettevõtete vara ja kujundatakse selle baasil oma eraomandusliku tootmise algeid tuleviku tarvis. Või lihtsalt müüakse illegaalselt riigi varasid kooperatiividele ja üksikettevõtjatele ning riigi varade müügist saadud tulu pannakse oma tasku. Kõige vabamalt saavad seda laadi tegevust arendada tootmise keskjuhid kõigis majandustegevuse valdkondades.

Ma tahaksin selle põhjal nimetada üht põhimõttelise tähendusega seaduspärasust. Mida kaugemale tulevikku me majanduspoliitilisi otsuseid nihutame, seda halvemate otsuste vahel peame tulevikus valima. Alati võib väita, et on veel jäänud lahtisi otsi. Alati leiab muudatustele rohkem vastuväiteid, kui on pooltargumente, alati võib tõestada, et tulemused ei ole veel üheselt ette määratud. Lükates täna vajalikud majanduspoliitilised otsused homsele ja ülehomsele, peame teadma, et ülehomme on liiga hilja. Eeldused teatud majanduslike muudatuste tegemiseks kaovad ja neid taastada on väga keeruline.

Ütleksin selle põhjal ka ühe poliitilise järelduse, õigemini prognoosi, mis kehtib ühtmoodi nii Ülemnõukogu kui valitsuse kohta. Ükskõik, mida me praegu ka ei teeks, ikka öeldakse nii vasakult kui paremalt, et te teete valesti. Aga ma ennustan, et poole aasta pärast süüdistatakse meid, et me kuulasime seda kära ja jätsime tegemata need sammud, milleks üldiselt on viimane aeg. Ja need samad, kes praegu meid hoiatavad, et ärge tehke, tulevad poole aasta pärast ja küsivad, aga miks te siis ära ei teinud. Meil on olnud kaks väga selget hoiatust venitamise ja poolikute reformide kohta. Esimene puudutas ostutähti, mida me, see tähendab, tookordne majandusministeerium tahtis täpselt aasta tagasi Eestis juurutada tarbekaubaturu tasakaalustamiseks. Tookord vastandati see projekt oma raha ideele, pöörati avalikkus selle vastu ning projekt lasti põhja, kuigi me hoiatasime, et tagajärjeks on turu kiire tasakaalust väljaminek. Nii juhtuski. Muide, Läti Vabariigi valitsuse praeguses programmis on valge raha kontseptsioon. See on mõeldud üleminekuetapina Läti rahale latile ning vastab oma põhiideestikult meie ostutähtede kontseptsioonile. Leedulased tahavad sellest sügisest rakendada ostusertifikaatide süsteemi, mis on samuti ligilähedane sellele, mille meie oleksime

võinud ära teha juba aasta tagasi, aga ju meil siis ei jätkunud poliitilist tahet. Teine, negatiivne hoiatus, millest me peaksime õppima, on need ühe poolega reformid, mida korraldasid eelmine valitsus ja Ülemnõukogu. Nimelt võeti vastu vaid selliseid majanduspoliitilisi otsuseid, mis võimaldasid teha majanduses kõigi jaoks meeldivaid samme. Näiteks vabastati töötasu, s.t. anti ettevõtetele õigus suhteliselt vabalt inimestele palka maksta. Suurendati ka eelarveliste asutuste töötajate sissetulekuid. See kõik on õige. Aga samal ajal jäeti tegemata teine vajalik, kuid mõistagi ebameeldiv samm: uute maksude kehtestamine, millega oleks võimalik palgatõus tasakaalustada. Palgad kasvasid kiiresti, hinnad ka riiklikus sektoris vabanesid kiiresti. Muide, me analüüsisime hiljuti Vene Föderatsiooni 400 päeva programmi ja vaatasime, kuidas seal kavandatakse hinnareformi. Kui võrrelda reguleeritavaid, kinnitatavaid vabasid hindu, siis selleni, kuhu meie oleme praegu jõudnud hindade vabastamisel, tahavad nemad jõuda alles reformi teisel perioodil, esimese perioodi lõpus. Teiste sõnadega, me tegime väga õigeid ja häid samme, mida oligi vaja teha, aga kõik ebameeldivad sammud me jätsime astumata. Või teine näide: võeti vastu taluseadus, aga samal ajal jäeti lahendamata see, mis saab ühismajanditest. Tänapäevaks on selge, et talud oma praeguses seisus suudavad toita iseennast, kuid mitte veel riiki. Plahvatuslik talude teke, kes pealegi on viis aastat vabastatud maksudest, tähendab seda, et me kaotame osa oma senisest toitlusbaasist, lisaks sellele kaotavad maakonnad osa oma maksubaasist.

Ma ei taha rääkida ainult meie eelkäijatest, me ise võtsime vastu tööteenistuse seaduse, aga keeldusime kehtestamast sanktsioone sellest kõrvalehoidmise eest. Ja tagajärg on see, et 1990. aasta kevadine tööteenistus osutus suures osas fiktsiooniks ning me süvendasime veelgi enam seda moraalset kriisi, millest ma rääkisin, ja just nimelt noorte seas.

Seni tehtud ühe poolega reformid on praktiliselt ammendanud meeldivate sammude limiidi. Kui me tahame üldse rääkida majandusreformist tõsiselt, siis peame astuma ka ebameeldivaid samme. Hindade korrigeerimine ja dotatsioonide ärajätmine, uued maksud nii ettevõtlikele kui ka üksikisikutele, ranged sanktsioonid hangeldajatele ja spekulantidele, kes püüavad näidata, nagu nemad oleksidki turumajanduse lipulaevad.

Majandusreformi põhielementidega venitamine on tekitanud tasakaalustamatuse, andnud niinimetatud sogase vee efekti. Muidugi, sogases vees võib püüda suuri kalu, ilma et see kellelegi eriti silma paistaks. Ma toon siin vaid ühe väikese näite. Hiljaaegu kohtusin ma ühe Eestis sündinud vene rahvusest ärimehhega. Tema hinnang meile oli niisugune: ärimaailm, ükskõik mida ka ei räägitaks, on olukorraga väga rahul, vanad piirangud on maha võetud, uusi regulatsioonihoo ei suuda me kuidagi kehtestada. Kui nii jätkub, siis poole aasta pärast on

Eestis küllaldaselt ida poolt tulnud rublakapitali, et kui te lõpuks privatiseerima asute, siis võib kogu teie majanduse kokku osta.

Käsitlege seda väidet kui üht eksperthinnangut, mitte enam. Aga eksperthinnangut inimeselt, kes üldiselt tunneb asja.

Eelnevalt rääkisin ma ühest kõige tõsisemast majanduspoliitilisest probleemist: reformi põhjendamatust edasilükkamisest ja sellest tulenevatest majanduslikest disproportsioonidest. Muide, Poola seisis aastaid reformi serva peal, tammudes edasi-tagasi, julgemata astuda seda sammu. Kriis pärast radikaalsete sammude astumist Poolas kestis pool aastat. Praegu hakkab Poola juba sellest kriisist väljuma.

Edasi tahaksin ma nimetada veel mõningaid üksikküsimusi, mis on olulise majanduspoliitilise tähtsusega ja mille arutelu Ülemnõukogus oleks vaja samuti kiirendada. Esiteks, pankade küsimus. Pangandus on meil antud Eesti Panga kompetentsi ja valitsus saab siin ainult Ülemnõukogu Presiidiumile märku anda, mida me ka oleme teinud, et panganduse süsteemi kujundamine venib. Meie arvates ähvardab see venimine meid aga juba väga ebameeldivate tagajärgedega. Ikka veel on loomata iseseisev hoiupank. Kuni seda pole, on ikka veel jõus Moskva märtsikuine otsus, mille kohaselt hoiupank allub endiselt Liidu Riigipangale ja Eesti Vabariigi hoiuressurss on nii füüsiliselt kui ka juriidiliselt täielikult Moskva käsutuses. Ma ei kavatse kedagi süüdistada, aga ma pean nentima, et olukord Eesti majanduses ei ole praegu kiita. Valitsus on esitanud Ülemnõukogule omapoolsed ettepanekud Eesti pangaseaduse ja põhikirja muutmiseks ja me tahaksime väga loota, et te need lähemal ajal läbi vaataksite.

Teiseks ma nimetaksin turu kindlustamist ressurssidega. Kui me tahame sõlmida horisontaalpepinguid kaubavahetuseks teiste liiduvabariikidega, NSV Liidu liiduvabariikidega, siis peab olema Eesti Vabariigi Valitsuse käsutuses teatud osa Eestis toodetud kaubaressurssidest, vastasel juhul ei suuda me kuidagi garanteerida lepinguliste kohustuste täitmist NSV Liidu liiduvabariikide, teiste regioonide, linnade ees. Ressursiministeerium korraldas laada "Pirita 90" ja see näitas, et riiklikud ettevõtted pakkusid ainult 300 miljoni rubla eest oma toodangut vabariigi vahetusfondi. Enamik eelistab naturaalvahetust, mis tõepoolest on töökollektiivile ju kahtlemata kasulik. Riiklikud ettevõtted hakkavad ära unustama, et nad on esialgu veel riiklik omand, see tähendab, et riik on nende omanik. Enamik ettevõtetest tahab kogu oma toodangut ise müüa ja vahetada, sealjuures vahetada ka tarbekaupade vastu oma ettevõtte töötajate jaoks. Seda tendentsi ei saa minu arvates kuidagiviisi õigustada, sest praegu, kui anarhia Liidu majanduses kiiresti süveneb, on meie eesmärgiks kaubaturu kindlustamine esmatähtsate kaupadega, mitte aga ainult teatud riiklike ettevõtete töötajate erahuvide rahuldamine. Leedu teatavasti kehtestas

riikliku tellimuse, Moskva Linnanõukogu võttis vastu otsuse, mille kohaselt 12% Moskva ettevõtetes toodetavast kaubast kuulub linna poolt jaotamisele. Me oleme Ülemnõukogule esitanud oma ettepanekud riikliku tellimuse põhimõtete kohta, loodame, et te need aktsepteerite.

Kolmandaks tahaksin rääkida mõnedest subjektiivsetest teguritest, mis praeguses nõrgalt teadvustatud majandusprotsessis veelgi anarhiat süvendavad. See on kontrolliorganite küsimus. Riigikontrollisüsteem on meil rajamata, politseiseadus on vastu võtmata, võimuesindajate ja ettevõtluse seadus vastu võtmata. Valitsuse tasandil me kehtestasime ta määrusega. Näib, et mingi osa meist peab mõistet "kontroll" üldse stagnaagseks väljendiks. See teeb mulle tõsist muret. Täna võtsime valitsuse istungil vastu ja esitasime seadusandliku initsiatiivi korras Ülemnõukogule ettepaneku koodeksite täienduste kohta, mis näevad ette sanktsioonide karmistamist hangeldamise ja spekulatsiooni korral. Loodan, et me siiski oleme ühel meelel vajaduses need kiiresti kehtestada.

Tahaksin lõpetuseks veel kord loetleda need dokumendid, mis valitsus on seadusandliku initsiatiivi korras esitanud ja mille vastuvõtmist me loodame. Need on maksuseadus, kaasa arvatud käibemaks, mis on üle antud, riigitellimus, politseiseadus, pangaseaduse muudatused, kolm dokumenti privatiseerimise kohta – privatiseerimise üldkontseptsioon, elamumajanduse privatiseerimise alused, alla poole miljonilise põhifondiga objektide privatiseerimise alused –, maareformi alused, IV kvartali eelarve muudatused, mis me tahame esitada Ülemnõukogule kolmapäeval, kaasa arvatud ka liidumaksu vähendamine 100 miljoni, täpsemalt 96 miljoni rubla võrra, mille suhtes pakume välja, et sellega saame katta ka eelarvedefitsiidi auga, mille pärast kevadisel istungjärgul nii paljud mures olid. Edasi. Liha- ja piimadotatsioonid. Sellele järgnevad streigiseadus, demokraatlik nähtus, mis vajab samuti reguleerimist, ja pärast seda tulevad 1991. aasta eelarve projekt, oma rahale ülemineku või rahareformi dokumendid, majanduspiiri kehtestamise dokumendid jne. Mõistagi pole see loetelu ammendav ja elu võib nõuda nendesse korrektiive.

Lugupeetud rahvasaadikud! Kui ma midagi võiksin soovida sügisistungjärgule, siis sooviksin ma tempot. Täna majanduspoliitilises situatsioonis, kus olukord muutub väga kiiresti, on Eestil vaja operatiivsemalt tegutseda ja aktiivsemalt teostada oma majanduspoliitikat. Te peate leidma omalt poolt võimaluse, kuidas kiirendada Ülemnõukogu tegevust majanduspoliitika valdkonnas. Meie tahame sedasama teha valitsuses, mille tegevuses samuti on suured kasutamata reservid. Mõistagi esindate te oma valijate huve ja vastutate nende ees. Ma saan aru, et suur hulk majanduspoliitilisi otsuseid on teie valijatele ebameeldivad. Kes siis tahaks, et hinnad tõusevad või et tulusid hakatakse maksustama progressiivselt. Kuid lisaks

vastutusele oma valijate ees on meil ka vastutus riigi ees. Me peame mõistma, et majandusreform tähendab kompleksseid ja kiireid muudatusi. Me peame liikuma majanduse tasakaalustamise suunas ning see nõuab üheaegselt paljude muudatuste, nii meeldivate kui ebameeldivate tegemist. Ja lähikuud näitavad, kas me oleme selleks suutelised. Tänan!

Juhataja

Suur tänu!

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem läbi arutama päevakorda. Kas Viktor Jermolajev soovib enne päevakorra arutamist sõna? Siis läheme päevakorra juurde.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Teil on kõigil käes päevakorra projekt. Meil on kujunenud välja, nüüd juba uue reglemendi järgi praktika, et me kõigepealt otsustame, kas võtame presiidiumi pakutud päevakorra projekti aluseks või mitte, ja sellele järgnevad siis juba päevakorra täiendused, mida me võtame vastu lihthäälteenamusega.

Ma värskendan teie mälu: seadusandlike aktide kohta otsuse vastuvõtmise protseduur on selline, et kõigepealt arutame läbi muudatuseettepanekud ja vastavalt sellele kujundame siis lõpliku arvamuse.

Kas ma sain õigesti aru, et päevakorra arutamiseks soovitakse kõnet kõnepuldist? Loogiline oleks arvata, et päevakorraga seostuvat saaks välja öelda sõnavõtuna kohalt. Et asi arvamuseavalduse vormide eelisjärjekorraga selge oleks, siis praegu on eelisõigus sõnavõtul kohalt.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! 19. augustil toimus koondise "Eesti Põlevkivi" ettevõtete streigikomiteede ja ametiühingukomiteede esindajate koosolek, kus võeti vastu avaldus Eesti Vabariigi Valitsuse aadressil. Ma ei hakka teile ette lugema kõike kirjutatut, vaid piirdun põhinõudmistega.

Koondise "Eesti Põlevkivi" tööliste ühendkomitee peab vajalikuks pöörduda kõigi Eesti töötajate poole palvega toetada meie nõudmisi, mis on suunatud Eesti Vabariigi kõrgeimale

võimuorganile.

1. Peatada toiduainete ja esmatarbekaupade hindade tõus ilma vastava kompensatsioonita sotsiaalse õigluse printsiipide alusel.
2. 1990. aasta septembrist maksta igale Eesti elanikule rahalist kompensatsiooni seoses juba toimunud toiduainete ja tööstuskaupade hindade tõusuga.
3. Viivitamatult lõpetada kaevurite ekspluateerimine, mis on tekkinud elluviidava Eesti Vabariigi Valitsuse majanduspoliitika tagajärjel; selleks viia nende töötasu vastavusse tööga ja elatustasemega.
4. Vaadata töökollektiivide arvamust arvestades läbi üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu.
5. Meie seaduslike nõudmiste järjekordse ignoreerimise korral kasutavad Eesti kaevurid 1990. aasta septembris oma õiguste kaitseks äärmist abinõu – streiki.

Lugupeetud saadikud! Saadikugrupp "Virumaa" ei saa ja tal ei ole õigustki ignoreerida oma valijate arvamust.

Lähtudes sellest, teeme ettepaneku mitte arutada käesoleval istungjärgul esitatud päevakorra punkte 2, 5, 6, 7 ja 8, kuna selliseid küsimusi tuleb vaadata läbi ainult komplekselt.

Teen ettepaneku lülitada Ülemnõukogu järgmise istungjärgu päevakorda punkt, mille valmistaks ette Eesti Vabariigi Valitsus, nimelt vabariigi turumajandusele ülemineku sotsiaalmajanduslik kontseptsioon, mis hõlmaks maksupoliitika ja hinnareformi, sotsiaalse kaitse mehhanismi, materiaalse kompensatsiooni, töötasu jne. küsimusi ning nende seost vabariigi eelarvega.

Teie nõusolekul annan ma selle pöördumise, millele on alla kirjutanud koondise "Eesti Põlevkivi" tööliste ühendkomitee, edasi Eesti Vabariigi Valitsuse esimehele ning loodan, et meie grupp saab kutse kohtumisele, mis toimub täna kell 18 Kirde-Eesti esindajatega. Meie ettepaneku päevakorra kohta annan ma aga edasi presiidiumile.

V. Malkovski

Lugupeetud saadikud! Lubage kõigepealt teid õnnitleda sügise istungjärgu alguse puhul ning soovida teile viljakat tööd. Selle istungjärgu eel pöördusin ma suuliselt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi poole, et istungjärgu päevakorda lülitataks 2. septembri sündmuste küsimus. Mulle öeldi, et seda arutatakse presiidiumil, see olevat päevakorda arvatud. Praegu ma seda aga päevakorras ei näe. Seetõttu ma ei saa jätta täitmata mitme asulanõukogu, sealhulgas ka Leningradi oblasti omade ülesannet teha see küsimus teile teatavaks ja paluda tema lülitamist käesoleva istungjärgu päevakorda. Valitsuse vastus ning positsioon antud küsimuses ei anna põhjust arvata, et Kaitseliidu formeering taolisi aktsioone enam toime ei

paneks. Arvestades ka seda, et Eesti elanikkond, nagu just praegu mainitud telefoniküsitlusest selgus, ei toeta Kaitseliidu tegevust, arvan ma, et me leiame erandkorras ühise otsuse ja võtame selle küsimuse arutellu. Lisaks sellele oleks meil arvatavasti vaja Eesti NSV Ülemnõukogu nimel anda oma hinnang nendele sündmustele, mis seal toimusid. Mul on piisav hulk asulate täitevkomiteede otsuseid. Tutvustaksin teile neist ainult üht. 1. septembril 1990. aastal umbes kell 20 saabus Komarovka külla (ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et ajakirjanduses ma tänaseni niisuguseid andmeid ei ole näinud) "Ikaruse" buss eesti rahvusest isikutega, kes organiseerisid asulas rongkäigu Eesti rahvuslipu all. See aktsioon kutsus kohalikes elanikes esile järsu protesti, sest sellised katsed rikkuda kehtivaid piire ei tugevda rahvastevahelisi suhteid, vaid muudavad Eesti ja Venemaa vastastikku kasulikke suhteid keerulisemaks. Koškino küla rahvasaadikute nõukogu otsustas: mõista Eesti NSV natsionalistlikult meelestatud elementide ebaseaduslik, provokatsiooniline tegevus hukka, paluda Vene NFSV Ülemnõukogu töötada välja ja võtta vastu seadus Vene NFSV riigipiiri puutumatuses, nõuda Eesti Ülemnõukogu Presiidiumilt ja valitsuselt oma suhtumise väljendamist ekstremistide provokatsioonilisse tegevusse Leningradi oblasti Koškino külanõukogu territooriumil, antud seadusandlusega vastuolus oleva omavoliakti uurimist ja süüdlaste karistamist. Meetmetest informeerida Koškino küla rahvasaadikute nõukogu. Ma palun tungivalt meie spiikrit ning kõiki teisi saadikuid võtta istungjärgu päevakorda küsimus Kaitseliidu formeeringute provokatsioonilisest tegevusest 1.–2. septembril Vene NFSV Leningradi oblasti territooriumil. Palun hääletada selle ettepaneku poolt.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt meie reglemendile teevad päevakorra muudatuste ettepanekuid presiidium, saadikurühm või alatine komisjon. Eelmise ettepaneku, mille kandis ette saadikurühm "Virumaa", panen ma hääletamisele. Rahvasaadik Malkovski ettepanekut ma küll hääletusele ei pane, sest see on esitatud saadikute poolt. Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Puhkuselt tagasi tulles oli kurb näha, kui palju halvemini on Eesti rahvas elama hakanud. Meie regioon on Liidus üks kõige kallimaid. Kõik selgub võrdluses. Küllap esmakordselt oleme sellise võrdluse korral kaotajapool. Informatsiooniks: majanduses on meist mööda minemas isegi Kesk-Aasia liiduvabariigid, rääkimata teistest regioonidest, sealhulgas Leningradist, ehkki meie ajakirjanduse teated on teistsugused. Sellest ma tahtsingi oma

sõnavõttus rääkida, kuid lugedes ülevaadet, mida nende asjade kohta on juba ajakirjanduses öeldud, muutsin oma otsuse ja esinen repliigiga.

Keegi on juba kokku arvanud, et Ülemnõukogu saadikute, s.t. meie seas on ainult kuus majandusnimeist, seega on püstitatud meie kompetentsuse küsimus. Viidakem siis spetsialistidele. Majandusdoktor Vladimir Nemtšovi arvates on turumajandusele ülemineku raskustes rahvale oluline, et juhtkond pingutaks koos nendega püksirihma, keeldudes privileegidest. Selle taustal on selgelt näha järgmised momendid.

Juhtkonna privileegide vastu peetav võitlus 1988. aastal oli üks Bruno Sauli errumineku põhjusi. Suvilad, eriteenindus, muud privileegid muutsid peremehi, kuid oma olemuselt jäid samadeks.

Valuutakulutuste küsimus ei saanud edasist järke, pigem vastupidi. L. Meri visiit USA riigisekretäri Bakeri juurde Nõukogude diplomaate saatvate isikute kaaskonnas läks Eesti rahvale maksuma paarkümmend tuhat Rootsi krooni. Niisugusest summast käib jutt rahva hulgas.

Las siis spetsialistid teevad ümberarvestuse praegu moes olevatesse valuutadollaritesse ning otsustavad, kui efektiivne see aktsioon oli. Rahvas räägib ka täiendavate, kuni tuhande rublani ulatuvate preemiate väljamaksmisest ministrite kabinetile. Ja kõik see toimub halveneva majandusolukorra taustal, Eesti rahva elatustaseme katastroofilise langemise ajal. Nagu teada, oli käigus loosung: "Olgem vaesed, aga vabad!" Pärast planeeritavat hinnatõusu võiks lisada "ja näljased". Küsimus on vaid selles, et nälga jäävad paljud meie valijad, meie aga lubasime valimiskampaania käigus olla väljas nende huvide eest.

Seetõttu teen ettepaneku neid küsimusi siiski arutada ning toetan Jermoškini ettepanekut mitte tõsta hindu enne kompensatsioonimeetmete väljatöötamist. Ning peamine, teha valitsusele ülesandeks esitada sotsiaalse kaitse programmi projekt. See on elanikkonnale põhimõttelise tähtsusega ning seda kaevurid ja energeetikud tegelikult praegu nõuavadki. Kõiki neid dokumente tuleks arutada koos. Põhimõtteliselt on küsimus Eesti valitsuse majanduspoliitikas turumajandusele ülemineku perioodil ning seda tuleb arutada komplekselt, nii nagu seda tehakse kogu Liidus. Välja töötama ning Ülemnõukogule läbivaatamiseks esitama peaks selle programmi projekti peaminister, vastasel korral on raske leida programmi täideviimise eest vastutavaid isikuid. Seetõttu ma toetan Jermoškini tehtud ettepanekut. Aitäh!

Juhataja

Juhin tähelepanu, et kohalt sõnavõttudeks pole ette nähtud üle kahe minuti. Ja mul on palve

kõigile saadikutele, kes päevakorra kohta ettepanekuid või märkusi teevad, et nad ütleksid, kas nad esinevad saadikurühma poolt. Mart Laar.

M. Laar

Austatud Ülemnõukogu esimees, austatud Ülemnõukogu liikmed! Pärast tänase istungi tõesti erakordselt tempokat algust olen ma lihtsalt sunnitud oma kõnesoovi sõnavõtuks ümber panema ja püüan teha lühidalt. Teatavasti esitas Eesti kristlik-demokraatlik saadikurühm eelmisel istungil k.a. juba teist korda eelnõu nn. Vares-Kalinini pakti tühistamiseks. Nagu me näeme, seda päevakorras ei ole ja praegust olukorda vaadeldes on ka täiesti arusaadav, miks see nii on. Ma ei ole Kaitseliidu liige ega kuulu ka nende Eesti Komitee ja Ülemnõukogu liikmete hulka, keda nimetatud aktsioonist informeeriti. Isiklikult pean seda ettevõtmiseks, millest küll kellelegi tulu ei tõusnud. Samal ajal on mulle täiesti vastuvõtmatu viimastel päevadel puhkenud sisepoliitiline hüsteeria. Keda pole küll süüdistatud, ma ei räägi ainult Kaitseliidust, vaid ka Eesti Komiteed, setusid jne., jne. Palju on räägitud teadlikest provokatsioonidest, katsest läbi kukutada läbirääkimised Venemaa ja NSV Liiduga. Ma arvan, et läbirääkimiste seiskumine ei ole siiski meie sisepoliitilise olukorra tagajärg, vaid tingitud Moskva soovimatusest lõpetada Balti riikide okupeerimine. Sest kui see oli provokatsioon, oli see provokatsioon eeskätt meie saadikurühma poolt esitatud eelnõu vastu, võttes selle praktiliselt istungi päevakorrast maha. Peaksime valima oma sõnu, kui me kedagi süüdistame. Süüdistus provokatsioonis on erakordselt tõsine süüdistus, ja ma loodan väga, et minister Vare esitab valitsuse infotunnis konkreetsed tõendid, millel süüdistus põhineb, sest vastasel juhul astuks selliseid valesüüdistusi esitanud minister normaalses riigis oma kohalt tagasi. Ja süüdistades Kaitseliitu, peame süüdistama ka iseennast, sest tegutses ta ju teataval määral meie oma otsuse alusel. Me oleme oma otsuses kuulutanud Eesti Vabariigi territooriumi lahutamatuks tervikuks, taastades vastava punkti 1938. aasta põhiseadusest, ja ma arvan, et meil tuleks üldse mitme oma deklaratsiooni vastuvõtmise hetkel mõelda, kas me suudame neid hiljem ka täita reaalse sisuga. Muidu juhtub nii, et 23. augustil tervitame Setumaalt tulnud esindust ja lubame neile toetust ja abi, täna aga käime samast esindusest, silmad maas, lihtsalt mööda. Me peame vastu võtma täiesti konkreetseid seadusi oma iseseisvuse tagamiseks, mitte tühje deklaratsioone, Eespool toodust lähtudes ning teades, et hetkel tooks saadikurühma katse see seaduseelnõu Varese-Kalinini pakti tühistamiseks uuesti päevakorda seada kaasa ainult ummikusse jooksva lõputult pika arutelu ning lükkaks lootusetult kaugele kõikide konkreetsete punktide vastuvõtmise, me seda praegu päevakorda ei esita, kuid jätkame konsultatsioone nii saadikurühmade kui ka komisjonidega. Teeme vastava ettepaneku

uuesti Ülemnõukogu Presiidiumile edaspidi, lootuses, et kunagi see küsimus siiski lahenduse leiab. Ühtlasi pöördub kristlik-demokraatlik saadikurühm nii Ülemnõukogu kui ka Eesti Komitee, eriti just üksikute erakondade ja poliitikute poole üleskutsega lõpetada siltide külgekleepimine, isiklikud solvangud, töötada rahulikult, soliidset, andes sellega eeskujuga Eestile. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid, mul on teile siiski selline palve, kui kellelgi on veel käepärast reglement, lööge lahti § 7. Kui saadikurühmal või alatisel komisjonil on ettepanek päevakorra kohta, öeldagu see siis välja vastavate volitustega ja katsume päevakorra kiiresti kinnitada. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Kuna siin on küsitud, keda keegi esindab, siis ma esindan rohkem kui 30 000 Lääne-Virumaa valijat, kes mind siia on delegeerinud. Nende nimel esitan ma nüüd ka siis esimese küsimuse. See on ilmselt peaministrile. 6. päevakorra punkt – kas see on mingi konkreetne plaan, mida Ülemnõukogu peaks seoses riiklike dotatsioonide kaotamisega liha-, piima- ja kalatoodetele siin vastu võtma? Kas on ette valmistatud mingi otsus, seaduseelnõu või dokument, mida Ülemnõukogult soovitakse, või on see ainult informatsioon Ülemnõukogule kavandatavast hinnatõstmisest? Kui see on informatsioon, siis tasub nii ka kirjutada, kui Ülemnõukogult soovitakse mingit muud konkreetset seisukohta, siis tuleks see päevakorras täpselt fikseerida. Ja teiseks, ma mõneti imestan härra Malkovski ettepanekut võtta päevakorda piiripunktide asi. Minu meelest ei ole tarvis erilist närvilisust selles küsimuses üles näidata, eriti härra Malkovskil. Hiljaaegu, kui me Siim Kallasega Narvas käisime, küsis härra Malkovski sekretär meie käest selges vene keeles: "Võ iz Estonii?" Tähendab, Narvas on see asi juba paika pandud ja seda ei tarvitseks enam arutada. Meie käest küsiti: "Võ iz Estonii?" Narvas. Aitäh!

Juhataja

Ma ei sõanda peaministri eest vastata. Informatsiooniks niipalju, et see materjal on praegu toimetamisel ja jagatakse homme välja.

E. Savisaar

Liha- ja piimadotatsioonide ära kaotamise küsimust tuleb päevakorras käsitleda nii, nagu lugupeetud Ülemnõukogu seda soovib. Seda võib käsitleda kui Ülemnõukogu soovi teha selle kohta oma poliitiline otsus ja sellisel juhul ta peaks olema eraldi päevakorrapunkt.

Teine võimalus on seda käsitleda kui üht IV kvartali eelarve muudatust, sest tegelikult peame selle tulemusena teatud rahad ühest lahtrist teise ümber tõstma, dotatsioonidest kompensatsioonidesse ja muud ei juhtu midagi. Sellisel juhul ei ole teda ka eraldi päevakorrapunktina vaja. Nii et kuidas Ülemnõukogu otsustab.

M. Titma

Ma vabandan, aga minu jaoks ei ole reglemendis selge üks moment, mille me peaksime oma töö alguses lahendama. Mida tähendab neljas nädal? Kas see tähendab iga kuu viimast nädalat? See peaks olema nähtavasti presiidiumis paika pandud.

Juhataja

Ma püüan Mikk Titma küsimusele kohe vastata.

Paragrahvi 1 punkt 2 väidab, et Ülemnõukogu iganädalane töö Tallinnas algab nädala esimesel tööpäeval kell 11 ja lõpeb neljapäeval kell 14 ning igal neljandal nädalal täiskogu istungeid ei toimu. Siin ei ole autorid võtnud aluseks mitte kuu esimest nädalat, vaid istungjärgu esimest nädalat, nii et ei tule lugeda kalendaarselt, vaid istungjärgu esimesest nädalast. Meie töötame praegu kolm nädalat, kolmel nädalal toimuvad istungid ja neljas nädal on vaba. Oktoobri esimene nädal istungeid ei toimu. Siin ei ole öeldud, et aluseks võetakse kalendaarne kuu. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Kas ei oleks meil äkki otstarbekas liita 5. ja 7. punkt üheks punktiks ja võtta siia juurde ka käibemaks? Need kolm maksu peaksid kokku andma mingi teatud kindla summa, ükskõik kuidas me neid ka ei kombineeri. Mis juhtub näiteks siis, kui me otsustame üksikisiku tulumaksu baasist välja jätta näiteks inimese palga? Siis peab muutma ka kõiki neid teisi makse ja pärast me võib-olla oleme reglemendiga hirmsasti puntras. Siis leiame teiste maksude juures, et oleme valesti teinud, aga me ei saa enam üksikisiku tulumaksu juurde tagasi pöörduda. Kas ei oleks otstarbekas neid ühe punktina arutada? Tänan!

Juhataja

Juhan Telgmaa, kui see on sõltumatute demokraatide seisukoht, siis palun esitada kirjalikult. Ma palun veel kord, ärgem raisakem aega, tehke ettepanekud saadikurühmade või komisjonide nimel korralikult vormistatuna. Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Reglemendi § 7 lõige 4 järgi määrate küll teie päevakorraküsimuste arutamise järjekorra, kuid ma siiski paluksin isiklikult ja ka komisjonist on see mõte läbi käinud, et me peaksime alustama seaduseelnõude muudatuste ja täienduste arutamisega, Eesti NSV maksukorralduse seaduse teise lugemisega. Enne tuleks läbi arutada, kas me neid muudatusi ikka võtame ette või ei võta, ja alles siis peaksime hääletama teisi seadusi. Aitäh!

Juhataja

Kuna vastavalt reglemendile on minul õigus seda määrata, siis ma usun, et me töö korras lepime kokku õige järjekorra. Sellest me võib-olla probleemi ei tee. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Ma tänan härra peaministrit selle Ülemnõukogu tulutu usaldamise eest, et me võime ise valida, kuidas me üht või teist küsimust otsustame. Lääne-Virumaa valijate esindajana teen ettepaneku kirjutada kuendasse punkti sisse informatsioon, valitsuse informatsioon riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele jne. Aitäh!

Juhataja

Ka mina ei jäta oma joni. Ettepanek peab olema esitatud kas komisjoni või saadikurühma poolt. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, austatud kolleegid! Eelkõneleja Juhan Telgmaa väljendas ka saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" arvamust selles osas, et 6. küsimus riiklike dotatsioonide kaotamise ja hindade tõstmise kohta on puhtalt valitsuse tegevusega seotud küsimus ning katset panna küsimus otsustamisele Ülemnõukogus hindame kui katset panna vastutus selle valitsuse aktsiooni eest Eesti Ülemnõukogule. Seetõttu nii mina kui ka minu

kolleegid ühineme Telgmaa ettepanekuga fikseerida kõnealune küsimus kui informatsioon selle kohta, kuidas valitsus on valmis mainitud aktsiooni realiseerima. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Hääletamisele saan ma panna neid ettepanekuid, mis on nõuetekohaselt vormistatud. Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Ma tahaksin juhtida spiikri tähelepanu sellele, et ma ei öelnud oma esinemise alguses juhuslikult, et ma tõstasin selle küsimuse enne istungjärku, enne Ülemnõukogu Presiidiumi istungit. Teie asi on juba arutada, kas panna see küsimus hääletamisele või mitte. Mul on teile veel väike stilistiline parandus: ma arvan, et punkt 1 tuleks pisut teisiti formuleerida – mitte kui informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga, vaid kui informatsioon konsultatsioonidest NSV Liidu ja VNFSV-ga.

Juhataja

Vladimir Malkovski püüab meile ikkagi selgeks teha, et tegemist on jätkuvalt Eesti NSV-ga ja et toimusid konsultatsioonid. Ei, selle hetkeni, kui läbirääkimised katkestati, toimusid läbirääkimised.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil on olemas presiidiumi esitatud projekt ja on üks korrektselt esitatud ettepanek päevakorramuudatuse kohta saadikurühmalt "Virumaa". Teisi nõuetele vastavaid ettepanekuid minul ei ole. Ette rutates ma juhin tähelepanu, et saadikurühma "Virumaa" esitatud täienduste läbivaatamisel peame juhinduma sellest, et on ettepanek juba kinnitatud päevakorra muutmiseks. Nagu te mäletate, olid need päevakorrapunktid meil kinnitatud ja kandusid edasi peale ühe, üksikisiku tulumaksu teise lugemise. Nii et kui me ka tuleme täienduste juurde, peaks see vastavalt reglemendile eeldama juba kvalifitseeritud häälteenamust, s.t. et poolthääli peab olema kaks korda rohkem kui vastuhääli. Ja nüüd asugem otsustama.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et päevakorra kinnitamisel võtta aluseks Ülemnõukogu Presiidiumi esitatud päevakorra projekt?

1. Informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga.
2. Eesti Vabariigi seaduseelnõu sotsiaalmaksu kohta. Teine lugemine
3. Eesti Vabariigi seaduseelnõu riigilõivu kohta. Teine lugemine.
4. Eesti Vabariigi seaduseelnõu tegevusloamaksu kohta. Teine lugemine.

5. Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta. Teine lugemine.
6. Riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ja sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest.
7. Eesti Vabariigi seaduseelnõu ettevõtte tulumaksu kohta. Teine lugemine.
8. Seaduseelnõu muudatuste ja täienduste kohta Eesti NSV maksukorralduse seaduses. Teine lugemine.
9. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 21. juuni seadluse "Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ravi- ja tööprofülaktooriumide likvideerimise kohta" ning 28. augusti seadluse "Täienduse tegemise kohta "Eesti NSV töökoodeksis"" kinnitamine.
10. Eesti Vabariigi Valitsuse infotund.

Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 61 saadikut, vastu 12 ja erapooletuid 6. Päevakorra projekt on aluseks võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma panen hääletamisele esimese parandusettepaneku. Saadikurühm "Virumaa" teeb ettepaneku lülitada päevakorrapunktid 2, 5, 6, 7 ja 8 kinnitatud alustest välja. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on saadikurühma "Virumaa" ettepaneku poolt? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 19 saadikut, vastu 56, erapooletuid 3. Ettepanek ei leidnud toetust.

Nagu öeldud, teisi nõuetele vastavaid parandusettepanekuid ei ole. Nüüd on aeg otsustada päevakorra saatus tervikuna.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et kinnitada päevakord sellises redaktsioonis, nagu me võtsime ta aluseks, s.t. Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud kujul? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 61 saadikut, vastu 13, erapooletuid on 5. Päevakord on kinnitatud.

Informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkakem istungi tööd vastavalt päevakorrale.

1. päevakorrapunkt on informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene Föderatsiooniga.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Alates 2. veebruarist 1990 on Eesti pool pidevalt taotlenud läbirääkimisi Nõukogude Liiduga, et otsustada Eesti riikluse, Eesti riikliku iseseisvuse küsimused. Nõukogude Liidu pool ei reageerinud pikema aja jooksul konstruktiivselt ja pidas

võimalikuks arutada seda teemat ainult liidulepingu sõlmimise valguses. Alates selle aasta juulikuu lõpust ja augustikuu algusest Nõukogude Liidu hoiakud mõnevõrra muutusid. Telefonikõnedes meie Ülemnõukogu esimehele andsid kõrged ametnikud Nõukogude Liidu juhtkonnast mõista, et läbirääkimised Eestiga võiksid olla võimalikud ja seda ilma eeltingimusteta. 16. augustil toimusid Kremli esimesed kontaktid selle teema arutamiseks ja seda võiks pidada konsultatiivkohtumiseks. Nõukogude Liitu esindasid Rahvuste Nõukogu esimees hr. Nišanov, presidendinõukogu liige hr. Revenko ja Ülemnõukogu Presiidiumi liige hr. Gritsenko. Meie poolelt viibisid konsultatiivkohtumisel Eesti minister Lippmaa ja Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär Almann. Sellel konsultatiivkohtumisel lepiti kokku, minu ees on allakirjutatud dokument, et mõlemad pooled on valmis arutama probleeme väga laias mastaabis, mis puudutab vastastikust huvi. Põhiliselt lepiti kokku selles, et arutatakse Nõukogude Liidu ja Eesti suhteid. Otsustati, et tuleb hakata pidama läbirääkimisi vastavalt konkreetselt kinnitatud plaangraafikule ning et esimene läbirääkimiste voor toimub 23. augustil 1990. See dokument on siin minu ees, sellega võivad tutvuda kõik saadikud. Ja tõepoolest, 23. augustil toimus esimene läbirääkimiste voor, mille käigus täpsustati läbirääkimiste objekt, koostati organisatsiooniline plaan ja kalendaarne graafik. Ma loen teile ette selle dokumendi pealkirja: "Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu ja Eesti läbirääkimiste organisatsiooniline plaan ja kalendaarne graafik".

Lepiti kokku selles, et läbirääkimised Nõukogude Liidu ja Eesti vahel toimuvad igal neljapäeval Kremli algusega kell 11. Lepiti kokku, et kahepoolselt peaks läbirääkimiste käigus jõudma 18. oktoobriks sinnamaani, et oleks valmis lepingu projekt, mida oleks kõlblik esitada läbivaatamiseks Nõukogude Liidu presidendile ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogule. Täpsustati ka protokolliliselt läbirääkimiste poolte täpsed nimetused. Vastavalt protokollile nr. 1 otsustati, et Nõukogude Liidu poolsetes dokumentides nimetatakse Eesti poolt lihtsalt Eesti, Estonia ja Eesti-poolsetes dokumentides Eesti Vabariik. Samas otsustati, et ametnikke, kes läbirääkimistest osa võtavad, nimetatakse ikkagi nende täpsete ametinimetustega. Eesti Vabariigi delegatsiooni juhina olin ma ameti poolest Ülemnõukogu esimehe asetäitja ja ka protokolliliselt sai see niimoodi täpsustatud.

Järgmine läbirääkimiste voor toimus 30. augustil 1990. Ja juba vastavalt kinnitatud plaangraafikule oli kõne all teema, mis puudutas ajaloolis-õigusliku hinnangu andmist Balti riikide lülitamisele Nõukogude Liidu koosseisu 1940. aastal. Ma võiksin öelda, et läbirääkimised Nõukogude Liiduga toimusid protokolliliselt korrektselt, kõiki diplomaatilisest praktikast tulenevaid läbirääkimiste nõudeid arvesse võttes. Kuid 30. augustil Nõukogude Liidu esinduse juhi sõnavõttudes hakkas läbirääkimiste asemel läbi lipsama

konsultatiivkohtumised, mispeale meie pool juhtis tema tähelepanu teravalt sellele, et ei toimu mitte konsultatsioonid, konsultatsioonide aeg on läbi. Viimane konsultatsioon oli 16. augustil, mille kohta on olemas dokument, praegu toimuvad läbirääkimised. Pärast mõningat mõttevahetust veel sellel päeval, 30. augustil, oli Nõukogude Liidu delegatsiooni, ütleme täpsemalt, täievolilise esinduse juht sunnitud nõustuma, et dokumendid on tõesti korrektselt vormistatud. Meie poolt sai tähelepanu juhitud ka sellele, et selles läbirääkimiste voorus jäi siiski täitmata plaan, mis oli formuleeritud selliselt: "Ajaloolis-õiguslik hinnang Balti riikide Nõukogude Liidu koosseisu lülitamise protsessile 1939.–1940. aastal." Hinnang jäi andmata, kuigi küsimust arutati väga põhjalikult ja ma võin teile öelda, et Nõukogude Liidu poolel ei olnud tõsiseid argumente tuua. Me tegime ettepaneku suhtuda korrektselt volituste määrasse ja valmistasime ette, et järgmisel läbirääkimiste voorul, mis toimus 6. septembril, oleksime niikuinii taotlenud Nõukogude Liidu poolt täpsete volituste määra. Kuid juba läbirääkimiste esimesel etapil teatas Nõukogude Liidu delegatsiooni juht, et vastavalt järelepärimisele on tema volitused piiratud. Temal ei ole õigus Eestiga läbirääkimisi pidada, tal on õigus pidada ainult konsultatsioone. Ja andis siis samas selle kohta väheveenva seletuse, et konsultatsioonidel ja läbirääkimistel põhimõtteliselt suurt vahet ei ole ning üht- või teistmoodi jutu teel peame ikka sihtpunkti jõudma. Loomulikult see meid ei rahuldanud ja oma volituste piiratuse tõttu oli tegelikult rohkem Nõukogude Liidu pool sunnitud läbirääkimised katkestama. Seda kummalisem oli hiljem lugeda, kui Ülemnõukogu esimees härra Lukjanov sõandas pressikonverentsil väita, et läbirääkimisi pole kunagi toimunud ja üheski dokumendis pole seda ka märgitud. On koostatud kaks protokollilist otsust, välja antud kommünikee, kommünikee on ilmunud isegi "Pravdas".

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on informatsiooni andjana selline ettepanek, et ma vastaksin võimalikele küsimustele läbirääkimiste kohta Nõukogude Liiduga ja Vene Föderatsiooniga eraldi. Kui Ülemnõukogu arvab, et ma annaksin kohe informatsiooni ka läbirääkimistest Vene Föderatsiooniga, siis ma teen seda.

M. Lauristin

Kas me nõustume härra Nugise ettepanekuga?

Juhataja

Kas te olete valmis ära kuulama minu vastused küsimustele läbirääkimiste kohta Nõukogude Liiduga või ma jätkan informatsiooniga läbirääkimistest Vene Föderatsiooniga? Jätkame. Kui lugupeetud Ülemnõukogu mäletab, olen ma kord andnud teile informatsiooni

läbirääkimistest Vene Föderatsiooniga. Selles küsimuses, kas toimuvad läbirääkimised või mitte, ei ole lahkarvamusi olnud. Mu viimane informatsioon kätkes endas seda probleemi, et meil ei olnud lõplikult välja kujundatud teineteise tunnustamiseks sobiv seisukoht. Vastavalt oma mandaadile lähtume meie täpselt Tartu rahulepingust. Vene pool on sisuliselt valmis tunnustama Tartu rahulepingut. Kuid sellel etapil, kus läbirääkimised Vene Föderatsiooniga pooleli jäid, oli Vene Föderatsioon siiski seisukohal, et ei ole sobiv ja isegi õiguspädev, kui Vene pool peaks väga täpselt ära määrama Eesti Vabariigi tunnustamise lähtuvalt Tartu rahust. Need kommentaarid on siit-sealt läbi lipsanud, isegi pressis ("Moskovskije Novostis"). Tõepoolest, see Venemaa Nõukogude Sotsialistlik Föderatiivne Vabariik, kellega me läbirääkimisi peame, peab ennast ikkagi läbirääkimiste osapooleks alates 12. juunist 1990, vastavalt oma suveräänsusdeklaratsioonile, ning ei pea ennast selle Venemaa õigusjärglaseks, kes 1920. aastal meiega rahulepingu sõlmis. On ka muid keerukaid seiku ning selle päeva seisuga, millal toimus viimane läbirääkimiste voor, oli Vene Föderatsioon valmis tunnustama Eesti Vabariiki iseseisva sõltumatu riigina õigusliku järjepidevuse alusel. Selle tunnustamise variandi juures mindi selle paragrahvi arutamisel lahku. Tulid juurde mõned teised küsimused, mis puudutasid inimõigusi, kodakondsusest tulenevat problemaatikat. Peab ütleva, et Vene Föderatsiooni esindajad arvasid jutuajamistes, et nad tunnevad vastutust Eesti territooriumil elava venekeelse elanikkonna saatuse pärast ning et kodakondsuse seaduste vastuvõtmisel tuleks juhinduda vastasõlmitavast lepingust. Vene Föderatsiooni pool on valmis arvama, et siiski tuleks veel kõne alla võtta kahekordse kodakondsuse küsimus. Nad on arvamisel, et kodakondsuse andmiseks tuleb luua lihtsustatud võimalused, vastavalt isiku tahteavaldusele, ja peab ütleva, et need probleemid on läbirääkimiste keskstaadiumis.

Rohkemat mul Ülemnõukogule teatada ei ole. Mõlemad pooled vajasisid aega konsulteerimiseks. Vene pool arutab neid küsimusi oma komisjonides ja komiteedes ning olude sunnil kukkus välja niimoodi, et Vene Föderatsiooni komisjoni esimees pidi minema väliskomanderingusse ja ta naaseb alles 25. septembril. Nii et läbirääkimistel Vene Föderatsiooniga tuleb meil kuni 25. septembrini vahet pidada. Teistes kõnealustes probleemides, mis tulenevad ikkagi 22-artiklilisest või -paragrahvilisest otsuse projektist, lepingu projektist, olulisi lahkarvamusi ei ole.

M. Lauristin

Ja nüüd nähtavasti on härrad Made, Sirendi ja Mets valmis küsima ja härra Petinov tahab ise midagi öelda läbirääkimiste kohta. Eesõigus on kahtlemata küsijatel. Palun, härra Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud Ülo Nugis! Läbirääkimiste komisjon on kahtlemata arutanud, miks need asjad nii ja naa läksid, ja ilmselt olete teinud ka enesekriitilisi järeldusi sellest, kus te läbirääkimistel Moskvaga taktikaliselt eksisite. Või tunnetate te, et teid Moskvast lihtsalt haneks tõmmati? Teine küsimus: kas te olete arutanud ka omavahel, et võib-olla käib komisjoni sellele koosseisule üldse üle jõu läbirääkimiste pidamine Moskva keskvõimuga ja Ülemnõukogu peaks komplekteerima uue komisjoni läbirääkimisteks Moskvaga, et siis teie jätkaksite läbirääkimisi Vene Föderatsiooniga? Aitäh!

Juhataja

Härra Made küsis minu isiklikku arvamust. Ma püüan vastata. Loomulikult osalevad läbirääkimistel elavad inimesed, kes ei ole ilmeksimatud. Kuid nii põhjalikult, kui aeg meil seda lubas, arutasime läbirääkimiste protseduurilise külje stsenaariumi ning sisuliselt prognoosisime asjade sellist käiku ette. Ning ma võiksin öelda, et meie prognoos osutus vägagi täpseks. Kas see näitab meie poole kompetentsust või ebakompetentsust, seda otsustagu Ülemnõukogu, kes on meid volitanud. Miks just niimoodi juhtus? Siin ei ole ka mingit erilist saladust. Nõukogude Liidul oli ilmtingimata vaja meelitada baltlased, konkreetselt Eesti, läbirääkimiste laua taha. Olukorrad võisid muutuda. Kuid ma siiski ütlen, et seda varianti me prognoosisime. Mis puutub delegatsiooni uude koosseisu, delegatsiooni võimekusse, kompetentsusse ja uue delegatsiooni valimisse, siis ma jätan oma isikliku arvamuse avaldamata, seda teeb Ülemnõukogu.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Kas NSV Liit tahtis konsultatsioone anda, võtta või pidada? Või tuleb meilgi moodustada komisjon, mis võiks konsultatsioone pidada, anda või võtta, et läbirääkimised ette valmistada?

Juhataja

Mulle tundub, et kõigepealt pidas Nõukogude Liit silmas seda, et selline tegevus nagu konsultatsioonid või konsultatiivkohtumised on juba pikemaajalise praktika põhjal ära määratud, mis tähendab seda, et jutuajamised küll toimuvad, kuid vastutus nende eest ei ole kuigi karm. See on esiteks. Ja sellega seoses võib ta seda suvalisemalt laiendada neid kontaktideks tema meelest seni veel Nõukogude Liidu konstitutsiooni järgi Nõukogude Liidu koosseisu kuuluvate liiduvabariikidega. Nii et põhiline probleem oli selles. Kui võtta aluseks

siiski läbirääkimiste takt ja toon ning valitsev õhkkond, siis selles mõttes oli Nõukogude Liit valmis ka konsultatsioone saama, ära kuulama, kuid loomulikult oli valmis ka neid andma. Antud juhul seisnes küsimuse põhiraskus selles, kes on siiski läbirääkimiste või konsultatsioonide laua taga subjekt, kas üleminekuperioodi Eesti Vabariik või Eesti NSV. Alguses ilmselt ei analüüsinud Nõukogude Liidu pool kõike läbi või muutus sisepoliitiline situatsioon selliselt või oli mingi kolmas variant, mida ka on kaalutud. Siis toimusid läbirääkimised ja Nõukogude Liidu pool tunnustas Eestit läbirääkimiste subjektina nimetuse all Eesti, nagu ma teile alguses ette kandsin. Hiljem nähti, et ilmselt on tunnustus juba poolest saati Eestile kätte antud, ja püüti parandada, mis parandada annab, kuid tehti seda vägagi ebakorrektselt.

T. Mets

Härra Nugis! Mul oleks teile üks küsimus. Nii Liidu kui Vene NFSV-ga peetud läbirääkimiste üheks põhiteemaks saab kindlasti Eestis asuvate sõjaväebaaside saatus. Kas sellel lühikesel kokkusaamisel puudutati ka seda teemat? Ja kas ka selles valguses, et baaside eest, nende säilitamise eest meie pinnal tuleks maksma hakata kas toorainega või millegi muuga, mille järelle meie majandus vajadust tunneb?

Juhataja

Läbirääkimistel Nõukogude Liiduga jäime pidama ajaloolis-õigusliku hinnangu andmisele Balti riikide lülitamise kohta Nõukogude Liidu koosseisu. Samas ma informeerin teid sellest, et vastavalt kinnitatud plaangraafikule oleksid 20. septembril olnud kõne all kaitse-, julgeoleku- ja piiriküsimused. Võib-olla siis, kui läbirääkimised veel jätkuvad, kui Nõukogude Liidu volituste määr tõuseb, jõuame ka sinnamaani, kus me arutame baaside küsimust. Meie poole lähenemine on teile siis üldteada.

J. Põld

Aitäh! Austatud härra Nugis! Kuidas te prognoosite, millal jätkuvad läbirääkimised Nõukogude Liiduga ja milline võib olla nende läbirääkimiste kestus?

Juhataja

Loomulikult ei saa minu poolt öeldu olla kuigi kaalukas, kuid oletusi võib teha. On alust arvata, et Nõukogude Liidu poliitiline juhtkond pani väga pahaks Nõukogude Liidu poolse

delegatsiooni käitumise ja otsustamise ning mingid järeldused ta peab tegema, et sellest täbarast loost välja tulla.

Teisest küljest muutub situatsioon nii Nõukogude riigi siseselt kui rahvusvaheliselt pea iga päevaga ja Nõukogude Liidul võib jällegi tekkida terav vajadus demonstreerida tervele maailmale, et näete, ma ikkagi lahendan konstruktiivselt Balti küsimust ja pean läbirääkimisi. On alust oletada, et mõne aja möödudes suurendatakse Nõukogude Liidu poole volitusi ja jätkatakse läbirääkimisi. Võib-olla ka mitte. Kui me räägime Balti ühiskonnast ja siin valitsevatest arusaamadest, siis Balti ühiskond ei poolda üks pluss üks läbirääkimisi kui ainuvõimalikku varianti. Eeldatakse siiski, et efektiivsem tee läbirääkimiste kaudu eesmärki saavutada oleks läbirääkimised kaks-kolm pluss üks, neli pluss kolm või kogunisti kaks pluss kaks, mis eeldaks, et Saksamaa küsimus oleks otseselt seotud Balti küsimusega.

Ma ei hakka ennustama, me jätsime siiski ukse avatuks, eksperdid töötavad edasi. Näis, mida aeg toob. Mina isiklikult arvan, et Nõukogude Liit teeb ettepaneku mingisuguses vormis ikkagi jätkata kontakte. Ja me võime vaielda, kas need on läbirääkimised või mitte. Kuid Nõukogude Liidu poolel sai seekord lõplikult selgeks, et mingisuguseid kompromisse, järeleandmisi või teisi variante Eesti kõne alla ei võta. Järelikult saab ta teha ainult läbirääkimiste ettepaneku või jätta ka tegemata.

L. Hänni

Härra Nugis! Teie poolt juhitud delegatsioon oli moodustatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusega. Kuidas ja kes moodustas Nõukogude Liidu poolse delegatsiooni? See on esimene küsimus. Ja teine küsimus: te ütlesite, et Vene Föderatsiooni delegatsioon oli valmis tunnustama Eesti Vabariiki õigusliku järjepidevuse alusel, aga samal ajal ei olnud selget seisukohta Tartu rahulepingu suhtes. Mida siis õieti mõeldi selle õigusliku järjepidevuse all? Aitäh!

Juhataja

Eesti Vabariigi delegatsiooni volitused on meil teada. Nõukogude Liidu täievolilise esinduse volitused tulenesid presiidiumi otsusest, mida me siis ka hiljem nägime ja mis oli kaunikesti ebakonkreetne. Sellest võis välja lugeda, et need härrad võivad sama hästi pidada läbirääkimisi ka liiduvabariikidega liidulepingu teemal. Teadaolevate mitteametlike andmete järgi oli Nõukogude Liidu poolse komisjoni või täievolilise esinduse juht eelmisel presiidiumi istungil, mis eelnes läbirääkimistele Eestiga, tahtnud teada oma volituste täpset määra ja härra Lukjanovi suu kaudu siis öeldigi, millised need volitused on. Nii et konkreetne vastus

Nõukogude Liidu poole täievolilise esinduse volituste kohta tuleneb Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi otsusest ja see on väga ebakonkreetne.

Mis puudutab Vene Föderatsiooni tunnustust õigusliku järjepidevuse alusel, siis tõepoolest, sellel hetkel, kui see teema läbirääkimistel pooleli jäi, jäi õigusliku järjepidevuse tunnustamine Vene poole palvel abstraktseks. See tähendab, et Vene pool tunnustab Tartu rahulepingut, ei kavatse seda denonsseerida, kuid ei taha siduda ennast konkreetset selle daatumiga. Nagu öeldud, läbirääkimised sellel teemal on veel pooleli.

(Hääl saalist)

Lugupeetud härra Nugis! Nähtavasti pole eriline tragöödia, et need poliitilised läbirääkimised Nõukogude Liiduga praegu katkesid. See on niikuinii pikk protsess, et tulemuseni jõuda. Ma ei usu ka, et mõnes teises koosseisus delegatsioon oleks midagi muud saavutanud. Kuid ma tahaksin küsida, kuivõrd jäi tee lahti läbirääkimistele niisugustes eriküsimustes nagu: majandus, varustus, transport, energeetika, kodanike õigused jm. Kuivõrd oleks teie arvates otstarbekohane ja võimalik praegu neid praktiliste küsimuste lahendamisele suunatud läbirääkimisi arendada?

Juhataja

Ma tunnistan teile, lugupeetud kolleegid, et vaatamata sellele, kuidas konkreetset ühe või teise poole käitumine ka välja ei kujunenud, Nõukogude Liit kontakte kaotada küll ei taha, seda oli näha nende tegevusest, käitumisest, näoildest ja kõigest muust. Nõukogude Liit oleks vägagi tahtnud, et kontaktid, nüüd juba nende meelest konsultatsioonide näol, oleksid jäänud. Konkreetne vastus küsimusele oleks selline: kõik kontaktid, sealhulgas konsultatsioonid majandussuhete klaarimiseks, on meil täna vabad ja avatud. Mis puutub analoogilistesse kontaktidesse Venemaaga, siis need toimuvad praegu läbirääkimiste tasemel. Niipalju kui mina asjast aru saan (tõsi, majandusdelegatsiooni või -komisjoniga ei ole ma vahetult seotud), ei ole läbirääkimised Vene Föderatsiooniga ka mitte majandusküsimustes katkenud. Nii et ma rõhutan veel kord: konsultatsioonide tasemel on avatud kõik teed kõigi probleemide arutamiseks Nõukogude Liiduga. Mina saan vähemasti niimoodi aru. Ja Vene Föderatsiooniga saame seda teha läbirääkimiste teel.

R. Järlik

Austatud ettekandja! Kas te näete põhjuslikku seost, mis ühendaks Nõukogude Liidu delegatsiooni käitumist 6. septembril ja Kaitseliidu aktsiooni riigipiiril, ja kui, siis milline see

seos võiks olla? Ja teine küsimus. Eesti Vabariigi kodanike komiteede liikumise algatajad ja praegused mõjukad Eesti Komitee tegelased on korduvalt väitnud, et Nõukogude Liidu ametlikul delegatsioonil on väga vähe tahet ja huvi pidada läbirääkimisi Ülemnõukogu delegatsiooniga, küll aga teeks ta seda hoopis meelsamini Eesti Kongressi või Eesti Komitee delegatsiooniga. Kas Ülemnõukogu delegatsioon on täheldanud märke, mis seda väidet kinnitaksid? Aitäh!

Juhataja

Kaitseliidu aktsioon avaldas läbirääkimiste käigule oma mõju. Eriti teravalt oli seda tunda konsultatsioonidel Venemaaga. Ma kasutaksin praegu meelega seda nimetust, sest nagu öeldud, viimane Vene Föderatsiooniga peetavate läbirääkimiste voor oli Tallinnas üle-eelmine laupäev ja järgmine toimub pärast 25. septembrit, kuid vahepeal toimuvad meil konsultatsioonid Vene Föderatsiooniga, kes on kahtlemata ka vastavalt reageerinud. Kuid ma sõandan siiski öelda, võib-olla Marju Lauristin vajaduse korral parandab mind, et sellest valulisest, teravast küsimusest konsultatsioonidel Vene Föderatsiooni esindajatega saime üle ja lausa traagilisi järeldusi sellest ei tehtud. Seda tuli mõista niimoodi, et arusaamatusi võib juhtuda nii ühel kui teisel pool. Ma vastaksin sellele küsimusele nii: oma olulist mõju see intsident läbirääkimiste käigule avaldas, kuid ma julgen öelda, et Vene Föderatsiooni pool näitas üles suuremeelsust. Nõukogude Liiduga läbirääkimistel seda lausa ei rõhutatud ja sellepärast ma ei sõandaks seda ühe põhjusena välja pakkuda, kuid iseenesest mõista ei jäänud ta tähelepanuta. Ainult ma rõhutan, et arutelus, kas toimuvad läbirääkimised või konsultatsioonid, piiriintsidenti ei nimetatud.

Kui ma õigesti aru sain, siis Rein Järliku teine küsimus käis selle kohta, kas Nõukogude Liidu pool oleks valmis rääkima ka Eesti Komitee delegatsiooniga. Olles ise Eesti Kongressi saadik ja Eesti Komitee liige, pean ma siiski praegu Ülemnõukogule ütlema, et täna Nõukogude Liit ei ole veel valmis Eesti Komitee delegatsiooniga rääkima, võib-olla teeb ta seda tulevikus, aga mitte praegu.

J. Allik

Lugupeetud härra Nugis! Kas vastab tõele, et Leedu ja Läti esindajad võtsid vaatlejate ja konsultantidena osa akadeemik Šatalini majandusreformi programmi väljatöötamisest, ja kui see on nii, siis miks seal ei olnud Eesti esindajaid?

Juhataja

Presidendi nõukogus Šatalini programmi arutusel oli ka Eesti esindaja – Jüri Kahn, Leedu poolt esindas peaministri asetäitja Ozolas. Nemad mõlemad olid vaatleja staatuses, ei midagi rohkemat. Kuid Lätit esindas seekord tõesti peaminister Godmanis, kes oli elavalt asjast osa võtnud ja isegi kõne pidanud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kell kompuutril on 17.58. Mulle tundub, et 2. päevakorrapunkti juurde minek ei oleks vahest otstarbekas, veerand tundi oleks mul õigus päevakorda pikendada, kuid sellega me vist ilma ei teeks. Kas Ülemnõukogu nõustub sellega? Me võiksime aga siiski anda kõnepuldist sõna Sergei Petinovile. Kas ei olda nõus? Võib-olla Sergei Petinov räägib kohapealt, siis on aega kaks minutit. Kuulame ära. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud saadikud! Ma olen spiikrile väga tänulik üksikasjaliku ülevaate eest Vene Föderatsiooni ja Nõukogude Liiduga peetavate läbirääkimiste käigust, me saime selle kohta küllaltki põhjaliku informatsiooni. Mina tahaksin informeerida teid vaid grupi Ülemnõukogu saadikute kokkusaamisest Nõukogude Liidu juhtkonnaga. Mäletatavasti esinesid 7.–8. augustil Ülemnõukogus läbirääkimiste komisjoni moodustamise ajal kolm saadikurühma avaldusega selle kohta, et kuna nende esindajat delegatsiooni koosseisu ei lülitatud, siis jätsid nad endale õiguse pöörduda Nõukogude Liidu kõrgemalseisvate organite poole ja nõuda konsultatsioonide pidamist nende saadikurühmade esindajatega. Sellised olidki minu ja sm. Lebedevi funktsioonid. Me kohtusime sm. Gritsenkoga, kes on Nõukogude Liidu komisjoni juht läbirääkimistel Eesti Vabariigiga, samuti sm. Granbergi ja teiste seltsimeestega ning väljendasime oma tahet osaleda sellistes konsultatsioonides.

Loomulikult ei eeldanud me, et meil on õigus pidada mingeidki läbirääkimisi, kui meil pole selleks Ülemnõukogu ametlikke volitusi. Me rääkisime ainult konsultatsioonidest, kusjuures tegime ettepaneku lülitada päevakorda vaid need küsimused, mis meie arvates teevad valijatele tõsist muret. Nõukogude Liidu juhtkond vaatas läbi meie ettepanekud, samuti meid toetavate organisatsioonide ettepanekud ja 8. septembril 1990. aastal kohtusime juba suurema grupina Kremlis Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu esimehe sm. Nišanoviga, Ülemnõukogu Presiidiumi liikme Gritsenko, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, Eesti Vabariigiga peetavate läbirääkimiste komisjoni liikme Hagužijevi ja teiste seltsimeestega ning arutasime võimalust osaleda niisugustes konsultatsioonides. Pakkusime välja anda üle oma ettepanekute pakett liidulepingu variantide, samuti turumajandussuhetele ülemineku programmi väljatöötamises osalemise kohta. Need volitused me ka saime. Me leppisime

samuti kokku, et saadame toimuvatele konsultatsioonidele (sealhulgas ekspertide tasemel) oma esindajaid ning osaleme kõigis neis protsessides, mis praegu Nõukogude Liidu liiduvabariikides toimuvad. Meie kohtumise tulemuseks oli lühiinformatsiooni allakirjutamine, mille edastas TASS ja vastavalt ETA. Tahan rõhutada, et me ei teinud ega öelnud midagi Eesti Vabariigi iseseisvuse vastu, ametliku delegatsiooni vastu, kes esindab Eestit läbirääkimistel. Palusime ainult seda, mida me peame õigeks, palusime vaid arvestada mõningate küsimuste lahendamisel teatud elanikkonna osa sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi õigusi. Ma pidasin vajalikuks informeerida Ülemnõukogu, et vältida mitmesuguseid kulissidetaguseid arutlusi.

Lõpetuseks tahaksin meie spiikrit paluda, et kõigil saadikul oleks võimalus tutvuda toimuvate läbirääkimiste protokollide ja stenogrammidega. Muidu ei ole midagi teada selle kohta, et protokollid on olemas mõlemal poolel, nii Liidu kui ka Eesti Vabariigi poolel. Mulle tundub see olevat õiglane soov, eriti niisuguste dokumentide puhul. See on esimene palve. Teine soov: ma tahaksin väga, et meie spiikri sõnavõtt avaldataks täielikult nii eesti- kui ka venekeelsetes ajalehtedes. Inimesed ootavad seda ja on ärevuses. Mulle tundub otstarbekas avaldada see informatsioon tervikuna. Kui Ülemnõukogul ei ole nende kahe soovi suhtes vastuväiteid, võiks ju nõustuda. Kui on aga vastuväiteid, siis palun panna minu kaks ettepanekut hääletusele.

Juhataja

Omalt poolt võin lisada selle kohta täpselt niipalju, et seda otsustab Ülemnõukogu, sest Ülemnõukogu on meile volitused andnud. Dokumentide originaalid on hoiul Ülemnõukogus. Minul on alles koopiaid. Kui Ülemnõukogu otsustab, siis võime anda Ülemnõukogule nii palju koopiaid, kui seda soovitakse.

Kas Ülemnõukogul on teisi arvamusi? Õigemini, Ülemnõukogu peab ütleva, milline on tema arvamus.

Kuna tööpäev hakkab ära lõppema, mõelgem veel natuke vabal ajal ja homme ütleb Ülemnõukogu oma selge otsuse, millal, millised dokumendid, kuidas esitada. Kas ollakse nõus?

Lubage veel üks meeldetuletus teisest vallast.

Nimelt, kõik saadikud teavad, et vastavalt uuele reglemendile tuleb uuesti moodustada ka alatised komisjonid. Näiteks liberaaldemokraatlik fraktsioon on juba oma ettepaneku teinud, ma paluksin seda teha ka teistel saadikurühmadel, et me saaksime komisjonides korra majja nii, nagu näeb ette meie reglement. Nimekirjad saadikurühmade kohta, mis on juba

presiidiumis registreeritud, loen ma juba kinnitatuna homme ametlikult teile ette. Homme istung algab kell 10. Head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

15. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

11. september 1990

Informatsioon läbirääkimistest NSV Liidu ja Vene NFSV-ga

Juhataja (Ü. Nugis)

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 70 saadikut, puudub 35. Tõsi, mõned rahvasaadikud puuduvad küll objektiivsetel põhjustel, kuid mitte 35.

Kas on vajadus korrata kontrolli? Kuidas me käitume, lugupeetud Ülemnõukogu, kas hilinejad tulevad registreerivad või teeme uue kohaloleku kontrolli? Teeme uue kohaloleku kontrolli. Meie arv suurenes 3 inimese võrra, 73 saadikut on kohal. Puudub 32.

Lugupeetud Ülemnõukogu, selleks et lõpetada esimese pävakorrapunktiga seonduv, oleks meil vaja läbi viia üks hääletamise voor, võib-olla isegi kaks. Rahvasaadik Sergei Petinov tegi ettepaneku ja palus panna hääletamisele, et avalikustataks, paljundataks ja jagataks välja läbirääkimistega seoses olevad dokumendid: protokollid, kommünikeed, tööplaanid ja stenogrammid.

Meil oli aega mõelda eile õhtust tänase hommikuni. Mul on ettepanek, et me hääletaksime kahte teemat eraldi. Üks otsus puudutaks stenogramme, teine kõiki muid läbirääkimistega seonduvaid dokumente. Sisuliselt ei ole läbirääkimised veel lõppenud, läbirääkimised on katkestatud ja sellise tähtsa dokumendi nagu stenogrammide avalikustamine läbirääkimiste käigus nõuab väga järelekaalutud otsustamist.

Kas ollakse nõus, et me otsustame nii-öelda kahes osas? Kõigepealt muud dokumendid ja siis stenogrammid eraldi. Tundub, et ollakse nõus. Asugem otsustama. Enn Põldroos, ma vabandan, ma ei vaadanud kuvarile! Enn Põldroos.

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid ja austatud juhataja! Me lähtume siiski vist arvamusest, et läbirääkimised ei ole lõplikult katkenud, et nad võivad jätkuda. Sellepärast selline läbirääkimiste katkestamine on tavaline mõju avaldamise võtte ja kui me mõtleme ka omaaegseid rahuläbirääkimisi, siis need katkesid minu teada vist mitu korda, nii et selles ei ole küsimus.

Nüüd, niipalju kui mina seda asja ette kujutan, siis korrektne stiil, nagu on kombeks rahvusvaheliste läbirääkimiste puhul, eeldab mõlema poole leppimust või nõusolekut igasuguste materjalide avaldamiseks läbirääkimiste käigus, eriti mis puudutab stenogramme. Ma leian, et kui me hakkaksime praegu ühepoolset avaldama kõiki materjale, mis läbirääkimistesse puutub, siis see oleks mitte päris korrektne, sellega me anname mõista, et me oleme kogu sellele protsessile, läbirääkimistele joone alla tõmmanud ja me enam üldse ei arvesta vajadust seda asja korrektselt edasi ajada. Täheleb, me lõpetame tegevuse. Kas meil on tarvis seda teha?

Juhataja

Suur tänu! Kas Mikk Titma soovib sellel teemal kõnelda? Mikk Titma.

M. Titma

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Me arutasime sõltumatute demokraatide grupiga läbi läbirääkimiste küsimuse. Kuivõrd eile alguses läks see küsimus üsna rahulikult, siis me ei kavatsenud esitada oma seisukohta, aga nüüd, seoses ettepanekuga hakata publitseerima läbirääkimiste dokumente ja materjale, tundub see olevat vajalik. Kõigepealt tahaks loota, et nii tõsisel asjal jääksid sisepoliitilised huvid tagaplaanile ja me tegutseksime riiklikult ühiselt. Selles mõttes me ei saa toetada ka seda, mis juhtus Petseris. On selge, et taolisel jõumeetodil tegutsemine on täiesti lubamatu ja Eesti riik peab omama nii palju jõudu, et ära hoida taoline tegevus tulevikus. Läbirääkimised kujunevad mõttetuks, kui niisugused aktid leiavad aset.

Teiseks me ei saa aktsepteerida ka seda, et osa Ülemnõukogu liikmeid võtab endale volituse tegutseda Moskvas ametliku delegatsiooni kõrval. Isegi siis, kui nad esindavad, ütleme, vene kogukonda, tuleb esineda partei nimel või siis teatud kindlate volitustega, mitte mingil juhul Ülemnõukogu liikmetena. Sest see eeldab tegelikult sellesama suveräänsuse eitamist, mida küll Petinov väitis end tunnustavat. Ja veel üks moment, mida samuti tahaks rõhutada. Nähtavasti populistlik, propagandistlik tegutsemine nii tähtsas lõigus, nagu seda on läbirääkimised, mis toimuvad nii Vene NFSV-ga kui ka Nõukogude Liiduga, on samuti

lubamatu, sest sellega ahistatakse oluliselt meie delegatsiooni võimalusi. Peab olema selge, et igasugused poliitiliste jõudude deklaratsioonid delegatsiooni pädevuse kohta väljaspool Ülemnõukogu istungeid, selle delegatsiooni mandaadi kahtluse alla asetamine nõrgestab ju meie seisust Moskvast, sest keegi ei võta tõsiselt seda delegatsiooni, kelle mandaat sisemiselt asetatakse kahtluse alla kuni selleni, et ainult Riigivolikogu on pädev kirjutama alla dokumente. Kui delegatsioonil mandaati ei ole, siis tuleb see küsimus siin kohe ausalt vaidlustada, sest vastasel korral ei ole ju Moskva-poolsele delegatsioonil mingit mõtet läbirääkimisi pidada. Ilma mandaadita läbirääkimisi ei peeta. Nüüd on situatsioon küps tõdemaks seda, et nendel algsetel illusioonidel, mis põhinesid lääneriikide, eriti Ameerika vastaval survele, et me saaksime iseseisvaks, ei ole sisulist katet. Tuleb mõista – Ameerika Ühendriigid nagu kõik teisedki riigid tegutsevad oma riiklikest huvidest lähtudes. Ja need riiklikud huvid eeldavad praegu pigem seda, võin täie vastutustundega öelda, et üldises kontseptsioonis Ameerika ei taha näha Liidu balkaniseerumist, kuivõrd selle maailmaga suhelda on Ameerikal märksa raskem kui teatud suurriikidel põhineva maailmaga, kus Ameerika on esimene ja sisuliselt määrab kogu maailma poliitika. See on praegu Ameerika valdav doktriin ja praegustes tingimustes ei ole näha, et see suhtumine oluliselt muutuks. Selles mõttes saab meie vabadus tulla ikkagi Liidust – Venemaaga läbirääkimistest – ja sellesse küsimusse tuleks väga tõsiselt suhtuda. Mitte mingil juhul minema niisuguse vastutustundetu mitteriikliku käitumise peale, kus püütakse teist poolt mõjustada avalike käikudega, publitseerides dokumente. Sest iga diplomaatia eeldab vähemalt 90% salajast avameelset suhtlemist, kus teine pool eeldab, et ei saa avalikkuses teatavaks, milliseid seisukohti ta esitab, ja lepatakse kokku, mida avalikkusele esitatakse. Selles mõttes on meie saadikurühm kindlal seisukohal, et publitseerida saab ainult seda, mis on teise poolega kokku lepitud, sest see on liiga tõsine samm kogu meie rahva tuleviku jaoks, et hakata tegutsema uisapäisa, populistlikult.

Juhataja

Suur tänu! Asugem otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et avalikustada Nõukogude Liidu ja Vene Föderatsiooniga peetavate läbirääkimiste dokumendid peale stenogrammide? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 17 saadikut, vastu 47 saadikut, erapooletuid 7. See ettepanek ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et avalikustada Nõukogude Liidu ja Vene Föderatsiooniga peetavate läbirääkimiste stenogrammid? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 11 saadikut, vastu 58 saadikut, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Sellega on esimene päevakorrapunkt läbi arutatud.

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja

Vastavalt kehtivale reglemendile iga kolmenädalase töötsükli esimesel ja kolmandal teisipäeval vastavad Ülemnõukogu istungil valitsuse esimees ja liikmed ning Eesti Panga president saadikute arupärimistele ja küsimustele. Selles küsimuses saab kõigepealt sõna riigiministri asetäitja hr. Kangur.

O. Kangur

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Nagu juhataja juba ütles, esinevad valitsuse liikmed teie ees sügishooajal kaks korda sagedamini kui kevadel. Ja täna on seega esimene infotund. Tõsi küll, ta kujuneb erakordselt lühikeseks, sest oleme saanud ainult kaks küsimust. Mõlemad kristlik-demokraatliku rühma saadikutelt. Üks käsitleb Humanitaarinstituudi ja alternatiivhariduse olukorda ning sellele vastab haridusminister hr. Loik. Teine küsimus on seotud kiriku ja usuasjadega, sellele vastab riigiminister hr. Vare. Lubage teile veel meelde tuletada, et valitsusele küsimuste esitamise ja nendele vastamise kord on üsna üksikasjaliselt reglementeeritud dokumendiga, mille kinnitas Ülemnõukogu juhataja ja mis on kinnitatud ka valitsuse poolt. See dokument sai teile laiali jagatud kevadiste istungite ajal. Ma tuletaksin teile meelde ühte punkti selles, punkti 22. Siin on öeldud nii: "Vastuse ärakuulamise järel Ülemnõukogu poolt läbirääkimisi ei alustata ning otsust vastu ei võeta. Võimalikult täpse informatsiooni saamiseks on seejuures küsimuse esitanud Ülemnõukogu liikmel Ülemnõukogu juhataja loal õigus esitada vastajale ajalimiidi piires täpsustavaid küsimusi, seda ka kirjalikult esitatud vastuse puhul." Selline punkt on ette nähtud selleks, et meie infotund ei kujuneks pressikonverentsideks. Täna tähelepanu eest! Ma annaksin sõna vastajatele.

Juhataja

Suur tänu! See tähendab seda, et hr. Hallaste, Jürjo ja Ammas vajaduse korral esitavad kaks küsimust kestusega 2 minutit.

Humanitaarinstituudi ruumide ja alternatiivharidusele eraldatavate summade kohta annab aru haridusminister hr. Loik.

R. Loik

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Ülemnõukogu saadikud!

Humanitaarinstituudi küsimus ei ole päriselt valitsuse küsimus. Mina isiklikult ja kogu haridusministeerium suhtume Humanitaarinstituuti sügava lugupidamisega, kuid seejuures pean teile teadvustama, et Humanitaarinstituut ei kuulu meie Eesti Vabariigi riiklikku haridussüsteemi. Ta on esimene pääsukene, mis tekkis eraalgatuse pinnal. Ta moodustati kooperatiivina ja seetõttu me temaga päris otseselt ei tegele. Omal ajal, kui instituut tekkis, ta seda ei soovinud, sest oli arvamus, et kui ministeerium sellega hakkab tegelema, siis ei saa instituut kasutada soovikohaselt vabu õppevorme ja -plaane. Mis puutub materiaalsesse baasi, siis kahtlematult on õige, et instituut on oma baasiga väga tõsistes raskustes ja põhimõtteliselt ta ruume normaalse materiaalse baasi loomiseks vajab. Samas pean teid informeerima sellest, et ka meile otse alluvad asutused, ma nimetaksin eelkõige kõrgkooli, on suures ruumipuuduses ja meil pole vähemalt moraalselt võimalik lahendada meie süsteemi mittekuulva asutuse ruumiprobleeme. Tänapäevaks on normatiivid küll suhteline mõiste, kuid nad on siiski meil olemas. Kunstiülikoolis on normatiivset pinda vaid 46%. Konservatooriumis pole sedagi. Konservatooriumi hoone ehitus on korduvalt olnud eelmise Ülemnõukogu arutusobjektiks. Tallinna Konservatooriumi uue hoone ehitamise kohta on vastu võetud vähemalt kolm Ülemnõukogu otsust, kuid tänaseni me ei tea, kas need jõustuvad, kas ehitust alustatakse või mitte. Väga halbades ruumitingimustes on Tallinna Pedagoogiline Instituut, milline võttis eelmisel aastal vastu otsuse üldse mitte vastuvõttu teha seoses ruumipuudusega. See on teile lihtsalt informatsiooniks, et võrrelda õppeasutuste olukorda. Me arvame, et Humanitaarinstituudi ruumide küsimusega peaksid tegelema kõige otsesemalt need organid, kes on selle kooperatiivi moodustanud ja registreerinud, s.t. Tallinna linnavalitsus. Omalt poolt me oleme nõus esinema toetusega Humanitaarinstituudile tema ruumitaotluses linnavalitsuse ees.

Teine küsimus on meil Illar Hallaste poolt ja see kõlab järgmiselt: kui palju kavatses haridusministeerium eraldada raha alternatiivhariduse toetuseks? Meil on selline seisukoht, et kõigepealt kehtib koolikohustus ja koolides tuleb õpetada kas haridusministeeriumi poolt kehtestatud või tema poolt heaks kiidetud õppeplaanide alusel. See määrab meie poolt kindlaks resultaadi. Täiendavat õpetamist ja õpetamise viise on aga võimalik valida ja seda me käsitleme siis tavaliselt alternatiivse hariduse all.

Me oleme olnud seisukohal, et riik, nii vaene või rikas kui ta on, finantseerib kõiki koole täpselt samade riiklike normide järgi. Raha on meil ääretult vähe. Eelarve läheb varsti ka parlamenti arutamisele ja ma väga loodan, et teie hariduse küsimused siis ka põhjalikult läbi vaatate. Ja kui leitakse võimalus rahasumma suurendamiseks, siis suureneb ka see summa, mida eraldatakse alternatiivharidusele. Sellise haridusvormi juures on võimalik saada täiendavat finantseerimist mitmesugustelt toetajatelt, see tähendab sponsoritelt, või siis viia läbi lisaõpetust ka lastevanemate raha arvel. Need summad oleksid lisaks riiklikule finantseerimisele. See oleks vastus teisele küsimusele. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kuna küsimuse esitajat Illar Hallastet ei ole praegu Ülemnõukogu saalis, siis meil küsimusi ei ole. Aitäh, hr. Loik!

Teise järelepärimise sisu puudutab kirikule tema varade tagastamist ja usuasjade voliniku ametikoha likvideerimist. Selles küsimuses annab meile aru riigiminister hr. Vare.

R. Vare

Lugupeetud hr. spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Mulle on esitatud kolm küsimust Ülemnõukogu saadikute Hallaste, Jürjo ja Ammase poolt ning need küsimused on kristlik-demokraatliku saadikurühma nimel järgmised: "Milliseid samme on valitsus astunud omandiseaduse alusel kirikule tema omandi tagastamiseks, milline on võimalik ajakava, s.t. mis ajaks tagastatakse kiriku hooned, millal tagatakse või kompenseeritakse vägivaldselt võõrandatud hooned ja maa ning millal likvideeritakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Usuasjade Nõukogu voliniku ametikoht Eesti NSV-s?" Ma jagaksin selle vastuse teie lahkkel loal kaheks, räägiksin algul varadest ja seejärel ametnikest.

Nagu teada, võõrandati peale 17. juunit 1940 usuühingutelt mitmete repressiivsete aktidega ja sageli ka ilma dokumentaalse põhjendusega kõik nende varad. Peale sõda, 1940. ja 1950. aastail anti enamus kultusehooneid ja ka nende sisustus usuühingute kasutusse lepingute alusel, mis sõlmiti kohalike täitevkomiteede ja usuühingute vahel. Loomulikult säilis selline olukord, kus juriidiline valdaja oli täitevkomitee ning tegelik kasutaja ja ka loomulikult sellega kaasnevate materiaalsete kulutuste kandja oli kogudus, kuni viimase ajani. Siis aga hakati mitmete usukoguduste kui ka maakonnaavalitsuste poolt üha rohkem tõstatama küsimusi taolise anakronismi kaotamiseks ja hoone omandiõiguse üleandmiseks nende tegelikele valdajatele. Minu andmetel on nii mõneski maakonnas, näiteks Võrus, nii ka osa hoonetega toimitud ja antud juba bilansist üle. Nüüd, kus on vastu võetud omandiseadus, mis

lubab usuühingul olla omanikuks, ja tühistati ka 1977. aasta usukoondiste põhimäärus, mis seda keelas, on loodud juriidiline alus selleks, et usuühingutel oleks oma omand vastavalt omandiseadusele. Valitsus on selle küsimusega tegelnud ja on kaalutud nii konkreetsete objektide kui ka asja kui terviku lahendamist. Nimelt, praegu oleme me silmitsi situatsiooniga, kus hästi või halvasti, õiglaselt või ebaõiglaselt riigiomandusse sattunud vara tuleb tagastada omanikule, kuid see peab toimuma riigi omandi privatiseerimise protsessis. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsuses 17. juulist 1990. aastal "Privatiseerimisprotsessi korraldamise esmajärgulistest abinõudest" on sätestatud punkt, et ajutiselt peatatakse kuni omandi privatiseerimist reguleerivate normatiivaktide vastuvõtmiseni riigi omanduses olevate ettevõtete ja muude organisatsioonide põhikirjafondi varaga kõik tehingud, mis põhjustavad selle vara omandivormi muutmise, välja arvatud kaks erandit. Üks puudutab teenindus- ja kaubandusobjekte alla 500 000 rublase maksumusega ja teine sovhooside kolhoosideks muutmist.

Juristide arvates ei saa olla erandeid sellest üldisest reeglist ei kirikule, ei kellelegi teisele, mistõttu oleme praegu olukorras, kus me ei saa tagastada vara kellelegi, kui ei ole selleks vastavat Ülemnõukogu või Ülemnõukogu Presiidiumi eraldi otsust, mis annab sellise loa, sisuliselt siis selle presiidiumi otsuse punkt 1 raames.

Vabariigi valitsuse poolt on valmistatud ette korraldus, mis on n.-õ. allakirjutamisküps, milles on kaks punkti. Esiteks kohustatakse linna- ja maakonnavalitsusi seisuga 1. jaanuar 1991. aastal tagama usuühingutele nende taotlusel maakonna- või linnavalitsuse bilansis olevad ja enne 17. juunit usuühingutele ja usuühingute ühendustele kuulunud kultusehoonete ja muu vara tagastamine. Nii et kui see tõke presiidiumi otsuse näol ära langeb, siis oleks võimalik protsessi kohe käivitada. Punkt kaks aga ütleb, et tuleb otsustada samaks tähtjaks usuühingutele kuulunud maaomandi edaspidise kasutamise võimalused. Siin ma jagaks selle kaheks: hooned ja maad. Maa küsimus on eraldi maareformi küsimus, erinevalt hoonetest, mis on omandireformi küsimus. On ka ülesanne maakonnavalitsustele vastavate ettepanekute esitamiseks valitsusele. Tagastamise tähtaeg on 1. jaanuar 1991. Selle eelduseks oleks ilmselt tunnistada õigustühiseks kõik kirikuvara sundvõõrandamise aktid nende väljaandmise momendist, mis annaks õiguse nii täitevkomiteede otsuste alusel võõrandatud kui ka valitsuse otsuste alusel natsionaliseeritud vara tagastamiseks. Selline on justiitsministeeriumi arvamus, sest teadupärast see natsionaliseerimine toimus mitmeti, ühtset akti ei olnud ja kõik toimus kas täitevkomiteede otsuste või siis natsionaliseerimisotsuse alusel.

Need on vastused kahele esimesele küsimusele.

Järgmine küsimus on struktuuri kohta, küsimus usuvoliniku institutsioonist. Teatavasti vabariigi valitsus võttis 29. märtsil 1990. aastal, seega viimasel eelmise valitsuse koosseisu koosolekul vastu määruse nr. 67, millega otsustati moodustada riiklik Usuamet riigiministri valitsemisalas. Seda määrust sisuliselt täidetud ei ole, sest kahtlused Usuameti vajalikkuses on püsinud ja tänaseks on nad jõudnud sellisesse järku, kus valitsus on asunud seisukohale, et Usuametit ilmselt üldse ei ole vaja. Ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et eelmine valitsus pöördus 30. märtsil kirjalikult Liidu usunõukogu poole, milles teatas, et soovitakse moodustada iseseisev Usuamet. Sealt muidugi tuli kategooriliselt eitav vastus. See loomulikult ei saa meid rahuldada ja sellega ei ole rohkem midagi peale hakata, et me lihtsalt teame, et selline kiri oli. Nüüd on ettevalmistamisel dokument, millega sätestatakse struktuur riiklikust tasapinnast järgmiselt: riigikantselei koosseisu tuleb usunõuniku aparaat, mille ülesandeks saab olema abistav funktsioon riigi poliitika läbiviimiseks niivõrd, kuivõrd seda üldse vaja läheb, s.t. sidepidamine vahetult usukoondistega ning ka konfessioonide nõukogu teenindamine. Konfessioonide nõukogu on valitsuse juures asuv nõuandev organ, mis hakkab koosnema kõikide registreeritud konfessioonide esindajatest peaministri juhtimisel. Kõik selle nõukogu vastuvõetud otsused tulevad valitsuse aktidena, tõenäoliselt põhiliselt korralduste vormis. Täitmise kontrolli teostab seesama usunõuniku aparaat. Eesmärk on selline, et jõuda selle kuu jooksul valmistada ette vajalikud tingimused, et järgmisest kuust panna uus struktuur juriidilisele alusele. Loomulikult tähendab see olemasoleva usuvoliniku aparaadi likvideerimist. Mul on kõik.

Juhataja

Suur tänu! Küsimuse esitab Villu Jürjo.

V. Jürjo

Austatud riigiminister! Tänan selle ülevaate eest, aga kahjuks mulle võimaldatud kahe küsimuse piires pean piirduma väga primitiivsete küsimustega. Kuna Eesti Evangeelne Luterlik Kirik ja tema peapiiskop on mitu korda kirjalikult pöördunud samuti soovide ja taotlustega valitsuse poole, siis esimene küsimus oleks selline: miks valitsus ei vasta kirjalikult kiriku poolt tehtud kirjalikele järelepärimistele või avaldustele? Ja teine küsimus, mis päris täpselt ei haaku sellega, kuid Kristlik-Demokraatlik Liit on palunud selle personaalselt teile esitada ja ma loodan, et te leiate võimaluse lühidalt vastata. Nimelt on palutud mul küsida teilt, riigiminister, millised on teie käes olemasolevad tõendid, mis tõestavad Kaitseliidu teadlikult provokatsioonilist tegevust Eesti Vabariigi piiril. Tänan!

R. Vare

Ma palun vabandust esimese küsimuse puhul, kuid mul on raske vastata, sest ma ei tea, milliseid kirju peetakse konkreetselt silmas. Kui peetakse silmas Kaarli koguduse pöördumist, siis vastus sellele on ette valmistatud. Mis puudutab teist kirja, konsistooriumi oma, siis see kiri on ka meil olemas, seal on tõstatatud probleem tervikuna. Tähendab, kui te olete hästi kursis nende kirjadega, võib-olla te suudaksite täpsustada. Ma saaksin kontrollida järele ja anda teile konkreetse vastuse.

V. Jürjo

Ma pidasin silmas konsistooriumi ja kiriku peapiiskopi kahte kirja, millele kummalegi minu teada valitsus ei ole pidanud vajalikuks üldse vastata.

R. Vare

Esimese kohta ma ei saa teile praegu vastata. Teise all te ilmselt mõtlete pöördumist, millega konsistoorium pöördus valitsuse poole palvega võtta vastu otsus maavalitsuste bilansis olevate kirikute ja palvemajade tagastamise kohta. Seda mõtlete? Sisuliselt on vastus teile praegu juba öeldud. Miks aga kirjalikku vastust ei ole, seda ei oska ma teile põhjendada. Põhimõtteliselt on see otsus valitsuses ette valmistatud ja sõltub nendest muudest asjaoludest. Nüüd, mis puudutab teist küsimust. Põhimõtteliselt see ei puutu sellesse valdkonda ja vastavalt korrale ei pruugiks sellele ka vastata, kuid ma vastaksin siiski sellele niimoodi. Mul ei ole andmeid Kaitseliidu kui organisatsiooni teadlikust provokatsioonilisest tegevusest. Ja seda väidet, et tegu on teadlikult provokatsioonilise tegevusega, minu intervjuus ei sisaldu. Küll aga jään ma oma seisukoha juurde, et tegevus objektiivselt oli provokatsiooniline, ja motivatsioon on antud valitsuse avalduses.

Juhataja

Suur tänu! Enne kui me lubame riigiministri ära, ma siiski värskendan asjaosaliste mälu, et küsimusi esitavad küsimuste esitajad ja need saavad olla härrad Hallaste, Jürjo ja Ammas. Teistele me küsimuse esitamiseks õigust ei anna. Hr. Jürjo on oma küsimused esitanud. Hr. Hallaste ei ole saalis, esitada võib küsimuse veel hr. Ammas. Teda ka ei ole saalis. Suur tänu, hr. Vare!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Sellega on valitsuse infotund peetud.

Ü. Nugise informatsioon Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsusest saadikurühmade registreerimise kohta

Juhataja

Enne kui me läheme edasi päevakorraga, on mul täita teie ees üks kohustus. Ma pean teid informeerima Ülemnõukogu Presiidiumi otsustest saadikurühmade registreerimise kohta, nii näeb ette kord. Ma ei hakka lugema ette Ülemnõukogu otsust täies mahus, ütlen vaid, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium otsustas registreerida järgmised fraktsioonid.

Sotsiaaldemokraatlik fraktsioon koosseisus: esimees – Rein Veidemann, aseesimees – Ülle Aaskivi, liikmed Tõnu Anton, Marju Lauristin, Jaan Lippmaa, Priidu Priks, Andres Tarand, Uno Ugandi, Ants Veetõusme.

Rahva-keskfraktsioon koosseisus: esimees – Ignar Fjuk, aseesimees – Peet Kask, aseesimees – Arvo Junti, liikmed Küllo Arjakas, Rein Järlik, Lembit Kaljuvee, Hillar Kalda, Mai Kolossova, Enn Leisson, Koit Raud, Andrus Ristkok, Jüri Rätsep, Rein Tamme, Helgi Viirelaid.

Kristlik-demokraatlik saadikurühm koosseisus: esimees – Mart Laar, aseesimees – Illar Hallaste, liikmed Andres Ammas, Villu Jürjo, Andrei Prii, Enn Tupp.

Saadikurühm "Virumaa" koosseisus: esimees – Pavel Grigorjev, aseesimees – Vitali Menšikov, liikmed Viktor Andrejev, Pavel Jermoškin, Vladimir Kuznetsov, Sergei Sovetnikov, Nikolai Zolin.

Liberaaldemokraatlik fraktsioon koosseisus: esimees – Jaak Jõerüüt, aseesimees – Heinrich Valk, liikmed Teet Kallas, Tiit Käbin, Jüri Põld, Enn Põldroos.

Roheliste saadikurühm koosseisus: esimees – Vello Pohla, aseesimees – Ants Paju, liikmed Mati Ahven, Kaljo Ellik, Johannes Kass, Jüri Liim.

Saadikurühm "Sõltumatud demokraadid" koosseisus: esimees – Ülo Uluots, aseesimees – Jaak Allik, aseesimees – Juhan Telgmaa, liikmed Uno Anton, Hillar Eller, Ants Järvesaar, Ahti Kõo, Ants Käärma, Peeter Lutt, Alar Maarend, Mart Madisson, Aavo Mölder, Mikk Titma, Indrek Toome.

Mul on veel palju neid saadikurühmi ette lugeda. Personali poolt anti mulle selline ülesanne. Kui Ülemnõukogu arvab, et ei ole vaja ette lugeda, materjal on küllaldane ja sellega on Ülemnõukogu Presiidiumi otsus teile teatavaks tehtud, siis ma enam ette ei loe. Ollakse nõus? Aitäh! Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Nugis! Mul on üks küsimus seoses Ülemnõukogu töö korraldusega. Eile te kutsusite üles saadikurühmi esitama ettepanekuid komisjonide koosseisude osas. Kas Ülemnõukogu Presiidium on seisukohal, et jätta komisjonide nomenklatuur muutumatuks? Ajalehes on olnud vahepeal informatsioon, et Ülemnõukogu Presiidiumi liikmete poolt on tehtud ka teisi ettepanekuid. Kas selle kohta võetakse vastu mingi otsus või me peame lähtuma praegusest komisjonide hulgast ja nimetustest?

Juhataja

Ülemnõukogu Presiidium käitub vastavalt reglemendile. Ma ei hakka seda tsiteerima, reglement on teil olemas. Kuid Ülemnõukogu Presiidium ootab ikkagi saadikurühmade ettepanekuid ja ei ole ka mitte unustanud ära seda ettepanekut, et komisjonide arvu ning komisjonide funktsioone võidakse läbi vaadata. See töö kulgeb õiges järjekorras ja ma siiski paluksin, et saadikurühmad, näiteks nii, nagu seda on teinud liberaaldemokraadid, teeksid oma personaalsed ettepanekud. Suur tänu! Paistab, et küsimus vajab veel arutamist. Jaak Allik. Ei vaja? Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Missugune on õige järjekord selles küsimuses? Aitäh!

Juhataja

Mina sõandan arvata, et kui kõigepealt saadikurühmad on teinud oma personaalsed ettepanekud, siis see oleks küllaldane alus, et arutada, millised komisjonid millises koosseisus võiksid olla. Minu loogika lubab väita, et kõigepealt hakkab see peale saadikurühmade ettepanekust. Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkame päevakorraga, kuid enne kui me läheme kinnitatud päevakorra arutamise juurde, ma tahaksin üle küsida eile tehtud märkuse. Nimelt Kalju Koha tegi ettepaneku järjekorda muuta. See õigus minul ka on. Võib-olla Kalju Koha värskendab veel meie mälu.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu eilne ettepanek johtus hr. peaministri jutust, kus põhiprobleemiks oli meie majandusreformi seadusandluse takerdumine Ülemnõukogus. Ja ettepanek siis sellest lähtuvalt oligi, et me alustaksime makskorralduse alusseaduse muudatuste läbivaatamisest, et kas me need muudatused siiski võtame ette, ja siis

alles hakkame arutama üksikuid konkreetseid maksuseadusi. Nii et kaheksanda päevakorrapunkti peaks tooma ettepoole. Aitäh!

Juhataja

Muidugi peame nüüd arvesse võtma ka seda, kas meil vajalikud inimesed on kohal, kui Ülemnõukogu Kalju Koha ettepanekut toetab. Kas Maksuameti peadirektor Villar Aron on Ülemnõukogu saalis? Kuidas lugupeetud kolleegid arvavad, kas Kalju Koha poolt tehtud ettepanek alustada kaheksandast päevakorrapunktist on õigustatud? Paistab, et vaikus on nõusoleku tunnus. Kas Ants Veetõusme on ka nõus?

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Analoogse ettepaneku tegin ma mitu kuud tagasi, siis seda ei aktsepteeritud ja täna me oleme natuke ebaselges olukorras selles mõttes, et me oleme alustanud juba maksuseaduste lugemisi ja ma arvan, et need, mida on alustatud, tuleb ka lõpule viia ja samas on meil olemas ka tegelikult maksukorralduste muutuste muudatusettepanekud. Sisuliselt nad ongi ühes pakettis ja seetõttu ma ei oleks selle vastu, kui me jätkaksime ettepanud päevakorraga, aga see on Ülemnõukogu ja eeskätt Ülemnõukogu juhataja otsustada.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, nii satun ma kimbatusse. Ma siiski sõandaksin teile pakkuda praegu kinnitatud päevakorra järgimist, sest asjaosalised on ennast selleks ka psühholoogiliselt ette valmistanud.

Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teine lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame teise päevakorrapunktiga – Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teise lugemisega. Sõna ettekandeks on majanduskomisjoni esimehel Ants Veetõusmel.

A. Veetõusme

Lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud saadikud! Mälu värskendamiseks ütlen niipalju, et eelmisel korral me lõpetasime sotsiaalmaksu seaduseelnõu arutamisega kaasnevad sõnavõtted ning meile oli laekunud kaks muudatusettepanekut. Need tuleb meil täna panna hääletusele. Seetõttu lubage mul öelda majanduskomisjoni seisukoht nende muudatuste suhtes. Meie ühine probleem on see, kas me aktsepteerime neid muudatusi või mitte. Mälu värskendamiseks ma loeksin need muudatused ette.

Esimene muudatus oli hr. Käärma ettepanek, et lisada eraldi paragrahvina järgmine lõik: põllumajandusettevõtete poolt sama majandi või valla haldusterritooriumil elavatele inimestele sotsiaalmaksu hoolduse ja toetuse korras tehtavad kulutused arvata maha nimetatud ettevõtete poolt makstava sotsiaalmaksu summast. Need kulutused võivad ulatuda 50 protsendini ettevõtte sotsiaalmaksu summast. Nimetatud kulutuste liigid ja määrad kehtestab ning vajadusel muudab Eesti Sotsiaalfond valla volikogu esildisel. Majanduskomisjon antud seisukohta ei toeta ja seda järgmistel kaalutlustel. Esiteks, sotsiaalfondi praegused planeeritavad summad, mis peaksid laekuma kõigilt maksumaksjatelt, on tõepoolest minimaalsed selleks, et üldse teha praegusel tasemel sotsiaalkulutusi. Analoogne väljamaksmise ja soodustuste tegemise kord on ka paljudel tööstus-, transpordi- ja muudel ettevõtetel, nii et see soodustus peaks antud juhul siis laienema kõigile. Peale selle, need väljamaksed ei ole identsed sotsiaalfondi eesmärkide ja kulutustega ning nad ei sõltu mitte niivõrd antud majandi või ettevõtte inimeste arvust ja palgafondist, kui võrd kasumimaksetest. Nii et see baas sotsiaalmaksu ja antud toetuste suhtes on erinev ja neid tehakse eelkõige kasumist, üleplaani kasumist ja mitmetest fondidest: materiaalse ergutuse, sotsiaalkultuuriliste ürituste, sotsiaalse arengu ja teistest analoogsetest fondidest. Antud sotsiaalmaksuga ei ole nad kooskõlas ja seda küsimust võib arutada tulumaksuseaduste ja seal tehtavate soodustuste juures. Lihtsalt need baasid on erinevad. Meil on selline seisukoht, et sotsiaalfondi tuleb anda enne raha ja siis hakata seda kulutama, mitte aga enne kohapeal kulutada. Kõik need raskused ja vastuolud, mis praeguses omavalitsussüsteemis on, tähendavad seda, et neid tuleb hakata murdma. Ja murda saab neid ainult siis, kui me viime nad uude kvaliteeti, uude suhtesse. Seepärast on meie seisukoht antud täienduse suhtes negatiivne, kuid lõpliku otsuse võtab vastu Ülemnõukogu. Ma arvan, me võime seda parandusettepanekut hääletada.

Juhataja

Kas on küsimusi ettekandjale? Ei ole. Suur tänu!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ettekandja teeb ettepaneku, et me parandusettepanekud paneksime kohe hääletamisele. Mul on selline ettepanek, et hääletamisele pandava ettepaneku redaktsiooni loeks ette majanduskomisjoni esimees, selleks et mitte eksida formuleeringus. Palun Ants Veetõusmet tagasi tulla!

(Hääled saalist.)

Juhataja

Kuna mina isiklikult sellel teisel lugemisel ei olnud, kui sotsiaalmaksu seaduseelnõu arutamine pooleli jäi, siis, kas ma saan tõesti õieti aru, et teine lugemine jäi pooleli? Kas keegi oskab öelda, võib-olla ettekandja, kas sõnavõttud lõppesid? Ei lõppenud? Siis me tõepoolest anname praegu sõna enne Tiit Madele. Sõna kõnetoolist saab Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Maksuseadustega on vaja põhjalikult tegelda. Meil ei jäänud erakorralisel istungjärgul maksuseaduste arutamine pooleli mitte sellepärast, et me poleks detailides omavahel kokkuleppele jõudnud, vaid siin saalis kõlasid mõtted, et kogu süsteem on toores ja sellega tuleb edasi tegelda. Eile ütles peaminister siitsamast kõnetoolist, et saab edasi elada ka vana maksusüsteemi järgi. Ei ole midagi katki ja ei ole vaja kiirustada uue maksusüsteemi ülepeakaela vastuvõtmisega. See võib meie ühiskonnale kahju tuua. Sõnavõtuks ajendas mind hoopis miski muu. Nimelt, meie lugupeetud peaministri kõnes oli eile välja öeldud mõte, et eelkõige peame vastu võtma maksuseadused ja alles siis saame tegelema hakata eelarvega. Lubage sellele väitele vastu vaielda. Eelmistel kordadel, kui me maksuseadusi arutasime ja analüüsisime, ütles hr. Roose korduvalt, et meie seaduste aluseks on võetud OECD ehk Rahvusvahelise Arengu- ja Koostööorganisatsiooni 23 liikmesriigi, niisiis arenenud kapitalistliku tööstusriigi maksusüsteemid. Viimase kahe nädala jooksul võtsin selle vaeva ette ning vaatasin uuesti läbi OECD statistika ja analüüsisin Põhjamaade maksusüsteeme. Nüüd on mul täielik pilt olemas, kuidas ja mil moel meie kompetentsed härrad on meie maksusüsteemi kavandanud. Seda ma tahaksingi teiega jagada. Siis oleks teil hiljem lihtsam otsustada.

Kõigepealt seda, et 23 arenenud riigi maksutase, arvestades protsentides rahvuslikust koguproduktist, on selline, et üheski nendest riikidest ei ületa see Eesti Vabariigis kavandatavat maksutaset. Meie oma 56,1 protsendiga ületame ka kõige kõrgema taseme – kõrgeltarenenud Rootsi riigi vastava taseme. Neil on see 55,1 protsenti. Tõsi, mul on

käepärast 1988. aasta andmed, kuid arvestades arengut, võiks see täna olla samasugune, nagu meie planeerime oma ühiskonnale tulevikus.

Kui vaadata 1965. aasta taset, siis see võiks olla meile enam-vähem starditasemeks, sest me ei saa võtta kasutusele praegusi kapitalistlike riikide maksusüsteeme, võtta neid üle üks ühele alusel, sest meie arengutase ei ole nendega võrreldav. Peaksime vaatama, missugused olid nende riikide maksusüsteemid 30–40 aastat tagasi, kui nad maksusüsteemide arendamisega alustasid, kui algas nende maksusüsteemide väljakujundamise evolutsioon. 1965. aastal oli aga 23 riigi keskmine maksukoormus 28 protsenti rahvuslikust koguproduktist. Meie kavandame 56 protsenti, praegu on see meil 41,8 protsenti. Kavandame endi jaoks eriti kõrgelt ja hästi arenenud ühiskonnaga tööstusriigi maksusüsteemi olukorras, kus oleme kõige puhtam arengumaa. Arvan, et nii toimida oleks liiga ränk.

Edasi vaatame maksustruktuuri nendes riikides. Sotsiaalmaks või pensionide maks, millest parasjagu juttu on, on madal tagasihoidliku arengutasemega riikides ja on kõrge nendes riikides, millised viimase kümne aasta jooksul on hakanud looma kaasaegseid pensioni- ja sotsiaalfonde, et siis tulevikus maksta oma ühiskonna liikmetele kõrgemat pensioni. Madalamalt arenenud maades, nagu Türgi, Kreeka, Iiri, Portugal, on sotsiaal- ja pensionide maksu tase madal. Uus-Meremaal ja Austraalias puudub see täiesti.

Kui nüüd vaadata maksusüsteeme tervikuna, siis erineb meie oma tunduvalt arenenud tööstusriikide omast, nendest, mida oleme püüdnud aluseks võtta, mida kavandame meile. Arenenud tööstusriikides, eriti meie põhjanaabrite juures domineerib käibemaks. Ühiskonnaliikmetelt-tulusaajatelt võetakse riigieelarvesse maks just nimelt tarbimise kaudu, kaupade ostmise kaudu. Iga üksik kodanik saab ise konkreetselt otsustada, mida ta teenitud raha eest ostab. Üritajatele-ettevõtjatele on antud võimalus oma tegevust arendada, maksta oma ettevõtete liikmetele kõrget palka. Ettevõtjaid maksustatakse suhteliselt tagasihoidlikult. Maksustatakse ühiskonnaliikmete-töösajate kõrgeid palkasid. Meil on aga välja kujunemas pisut teine situatsioon. Kavandatava maksusüsteemiga pidurdame oma ettevõtete arenguvõimalusi. Kui oleks minu otsustada või organiseerida või suurema osa teie otsustada või organiseerida, siis võiks läheneda maksusüsteemile komplekselt. Siin saalis on seda ka korduvalt öeldud. Me peaksime omama kogu maksusüsteemi skeemi tervikuna. Praegu käivad kuluaarides jutud, et käibemaksu kavandatakse ainult 4–6 protsenti, olen kuulnud ka 8-protsendilises piiris. Lahtised on veel meditsiinimaksu määrad jne., jne. Tähendab, meil ei ole siiski ettekujutust kogu maksuskaalast.

Edasi, me peaksime ikkagi teadma, milline on kavandatav eelarve struktuur. See materjal, mis meile eile välja jagati, need arvud on kõik väga ilusad, kuid need ei anna meile olulist pilti.

Samuti puudub meil täielik ülevaade kavandatavast majandus- ja tööstusstruktuurist tervikuna. Kuidas valitsus ikkagi tahab meie ühiskonda, majanduslikku poolt silmas pidades, edasi viia? Seda me täpselt ei tea. Me ei tea õieti, milleks seda raha konkreetselt tahetakse kasutada. Võib-olla tuleb leida hoopis suuremad summad eelarvesse, otsida maksude kaudu suuremaid summasid. Aga võib-olla saab hoopis siit ja sealt kokku hoida. Selleks peab meil olema täpne ettekujutus tervest maksusüsteemist. Seepärast on mul teile ettepanek, lugupeetud kolleegid, mitte kiirustada maksusüsteemi arutamisega. Võtkem see asi komplekselt ette. Ei tasu kehtestada siin ja seal, teises või kolmandas kohas üks mingi ebamäärane maks. Näiteks on aktsiisimaks arenenud riikides, mida me varem eeskujuks võtsime, palju kõrgem kui see, mille meie vastu võtsime. Ilmselt tasuks seda asja veel analüüsida. Jätkame siiski üleminekuperioodil selle vana maksusüsteemiga, mis meil on. Eelarvesse raha ju igal juhul laekub. Eelarve kuludeks on raha tarvis ja see laekub praegu igal juhul. Mõtleme seni maksusüsteemi korralikult ja komplekselt läbi. Tulin siia kõnetooli selleks, et veel kord välja öelda oma seisukoht – kiirustamine on mõttetu selles niivõrd tähtsas küsimuses. Ma tänan teid!

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Ma toetan täielikult Tiit Made seisukohta. Asi on selles, et meile on praegu praktiliselt kätte antud dokumendid ainult kahe maksu kohta: sotsiaal- ja tulumaksu kohta, ei ole kätte antud ei käibemaksu ega maamaksu projekte. Ma võin tuua näiteid, et ainult nende kahe maksuga selle tabeli järgi, mis meile kätte on antud rahandusministeeriumi poolt, ühel majandil, näiteks Kaiu kolhoosil, suurenevad sotsiaal- ja tulumaksu rakendamisega maksud üle miljoni rubla. Aga mul õnnestus saada ka käibemaksu projekt. Teada on ka kuluaaride kaudu natuke maamaksust. Sealt tuleb juurde veel teine miljon. Ja praegu ei tea, mis maksud üldse kõik veel tulevad. Meil peaks tõesti olema käes pakett, et me saaksime majanduslikult välja arvestada, kui palju siis makse üldse tuleb. Ja võib-olla tuleks teha üks piirang, kui palju ikkagi majandile kasumit protsentuaalselt peaks alles jääma, kas või 30 protsenti, kuid praegu, nende maksude ükshaaval rakendamisega ei jää kopikatki järele ja selle tagajärjel majandi majanduslik areng jääb kängu. Üldiselt ma siiski toetaksin erandina sotsiaalmaksu kui ainukese maksu vastuvõtmist, kuna see on siiski vajalik pensionäridele ja vähekindlustatud peredele. Kuid ma toetan ka Käärma ettepaneku rakendamist. Asjalugu on selles, et me maksame praegu inimestele täiendavaid lisapensione majandite poolt ja see pensioni alammäär on näiteks paljudes majandites juba 120 rubla kuus, aga eeldatava uue pensioniseaduse järgi on minimaalmäär 100 rubla. Kui me nüüd aga

majanditele kehtestame sotsiaalmaksu täies ulatuses, siis meil ei jätku enam võimalust nendele inimestele juurde maksta ja nende pension langeb. Käärma ettepanekus on ka öeldud, et seda ei saa majand omavoliliselt teha, nõusoleku selleks annab nii omavalitsus kui ka sotsiaalfond. Ma arvan, et Käärma ettepanek 50%-lises ulatuses ei lähe üldse nii kõrgeks, see võib piirduda võib-olla 10–15 protsendiga sellest maksusummast. Ja tõesti tuleks ka kõik teised maksud pakatina meile esitada, et me saaksime läbi vaadata, mis tuleb ja mis ei tule. Aitäh!

M. Laar

Ka kristlikud demokraadid leiavad, et maksuseaduste vastuvõtmisega on tekkimas väga keeruline ja raske olukord. Hr. Savisaar süüdistas siin Ülemnõukogu selles, et Ülemnõukogu otsekuu tahtlikult venitaks ja noriks maksuseaduste kallal, kuid tõesti praeguses olukorras ei ole Ülemnõukogul minu meelest võimalik otsustada seda küsimust. Ma ei hakkagi enam rääkima majanduse arendamise terviklikust programmist, seda on valitsuselt nii palju küsitud, et see on ilmselt muutunud juba mõttetuks. Kuid igal juhul oleks meil vaja kõikide maksuseaduste projekte korraga, selleks et arutada neid terviklikult, sest vastasel korral me lihtsalt läheme seda teed, et kehtestame üleminekuperioodil normaalse arenenud kapitalistliku riigi maksukorralduste alused ja see segadus, mis sellele järgneb, saab olema midagi üsna totaalset. Ma ühineksin hr. Made seisukohaga, et parem on meil oodata. Meil on praegu tegelikult tegutsemiseks kaks võimalust: kas Ülemnõukogu saab järgmiseks nädalaks kätte kogu maksuseaduste paketi, kaasa arvatud käibemaks, aktsiisimaks jne., jne., et saaks terviklikult tõesti kõiki neid koos vaadata, või peame me jääma vanade maksude juurde, sest riigieelarve sõidab meile kohe kaela. Kui me lõputult maksuseadusi arutame, siis meil ei ole enam aega arutada riigieelarvet. Ma arvan, et see oleks meie seisukoht, kas seda või teist, meil ei ole lihtsalt poolikut lahendamise võimalust, et võtta üks maks vastu sellest paketist ja jätta ülejäänud tulevikuks, me peame mingil määral sellele lähenema. Aitäh!

A. Labassov

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma saan aru, et me oleme täna, eriti eesistuja, veidi raskes olukorras, kuna eelmist istungit juhatas Viktor Andrejev. Kuid Tiit Made tänases sõnavõtus kõlas samuti ettepanek, mis oli esitatud mõnede saadikute, sealhulgas ka minu poolt juba eelmine kord. Selle sisu seisneb selles, et maksu-eelarve poliitika on keeruline mosaiikpannoo. Ta peab kujutama endast terviklikku pilti ja isegi välja tõmbama sellest pildist kõige kaunimad tükid ning pakkuma meile neid vaadata, kuivõrd säravad ja ahvatlevad

nad on. Seepärast ma toetan täielikult kolleeg Made ja eelkõnelejate ettepanekut ja soovitan kolleegidel-saadikutel hääletada selle ettepaneku poolt. Täna tähelepanu eest!

J. Põld

Austatud juhataja! Härrad kolleegid! Mul on hea meel, et eelkõnelejad on välja öelnud selle mure, mis on küllap paljudel saadikutel ja Eesti rahval hingel. Maksukoorem, mida valitsus on planeerinud asetada Eesti loodava riigi ja rahva õlgadele, on ääretult kõrge. Millest see räägib? Minu arvates on siin tegemist postsotsialismiga. See sündroom on üsna iseloomulik meie tänapäevasele elule. Kui me mõned aastad tagasi võitlesime Moskvaga, et saada sealt kätte omi õigusi, mida me kaugeltki pole saanud, siis nüüd tekib järjekordne näide sellest, kuidas püütakse luua uut süsteemi põhimõttel: jaga ja valitse. Haarates enda kätte suure osa Eesti rahva poolt toodetavast tulust, on valitsusel muidugi hea mängida rikast onu, kes jaotab siis kohalikele omavalitsustele seda, mida püütakse järjekordselt pealinna, s.t. Tallinna tsentraliseerida. Kas aga see on mõistuspärane, see tekitab minus suured küsimärgid. Seepärast on mul selline ettepanek, et lõpetada või katkestada maksuseaduste lugemine senikauaks, kuni ei ole meil täpset ülevaadet tegelikust maksukoormast. Me ei tea praegu mitte midagi nn. ühiskondlikest tarbimisfondidest; tegelikult ka suhetest Liidu eelarvega on meil üsna ähmane ettekujutus ja küsimusi on kindlasti ka elatusmiinimumiga. Senikaua, kui ei ole määratud elatusmiinimumi, ei ole meil selle maksukoormaga mitte midagi peale hakata. Aitäh!

A. Tarand

Austatud juhataja! Kuulates siin sõnavõtte, mis on äsja meie ette n.-ö. laotud, tuleb mul meelde jälle üks selline kurb paratamatus meie maailmavaatelisest mahajäämusest. Enamik neist kandis minu arvates sellist tüüpilist mehhanistlikku mõtlemisviisi, mida ma ei looda siin ka paari minutiga nüüd kellegi peast välja loputada, see on ilmselt täiesti võimatu. Võiks aga öelda nii, et paljusid inimesi toidab ilmselt arvamus, et maailma on võimalik lõpuni valmis mõelda. Kui ta on meil ilusti ette antud, noh minu poolest eelarve, maksuseaduste pakett ja veel väga palju teisi pakette, võime ju tahta, et kogu ühiskonna elu oleks meile pakettidena ette laotud, siis mõtleme tema läbi ja alles siis asume seda uut maailma ehitama. See filosoofia viib välja selleni, et tegelikult ei ole meil tarvis absoluutselt üldse mitte midagi teha, me võime oodata, kuni keegi jumal loob meile valmis maailma, ja siis, kui ta on valmis, hakkame meie elama. Tähendab, mis ma sellega öelda tahan? Kõik ühiskonna nähtused, sealjuures väga paljud väljapoole ühiskonda jäävad nähtused, näiteks loodus, on keerulised

süsteemid, kus kõik osad on üksteisega seotud. Seda tunnetavad väga hästi või teavad praegusel ajal näiteks ökoloogid, süsteemteoreetikud, küberneetikud ja ka majandusteadlased. Aga siiski neid teadjaid on väga vähe. Juba kevadest, kui meie Ülemnõukogu hakkas siin koos istuma, oli eeskätt juristide poolt kuulda väga sageli niisuguseid väiteid, et me ei saa tegelikult ühtegi seadust vastu võtta sellepärast, et see seadus on seotud teiste seadustega. Tõepoolest, nii see on. Aga kuna kõiki seadusi ükski jurist ega inimene korraga ei ole võimeline valmis tegema, siis sellest järeldub, et parem me ei teegi midagi. On ju nii?

Kui me nüüd tahame oma keerulist süsteemi, näiteks majanduselu edendada, siis kuskil me peame hakkama proovima, alustama. Praegu oleme juba mitu tundi raisanud maksuseaduse arutamisele ja lõpuks jõuame suurepärasele tulemusele, et üldiselt ei olegi sellega mõtet tegelda. Keskendume eelarvele ja jõuame sealgi selle punktini, et kuna meil ei ole maksuseadusi, siis loomulikult eelarvega meil ei tasu rohkem tegelda. Jätame ka selle pooleli jne., lõpmatuseni. Tähendab, kui siin eriti lugupeetud rahvasaadik Made tõi suurepäraseid võrdlusi nii arenenud kapitalistlike riikide kui ka päris halvasti arenenud maadega, siis see on kõik väga taunis. Aga nagu ta ka ise ütles, et neilt üheltki ei ole meil midagi võtta. Samuti ei ole meil mingit mõtet jutustada üksteisele, et arengumaades on sotsiaalmaksude või sotsiaalse garanteerituse tase madal. See tuleneb hoopis mitte sellest, et nad on madalalt arenenud, vaid sellest, et arengumaades suuri pensione maksta ei ole üldse mõtet, kuna seal on õudselt vähe vanu inimesi, seal on muide rahvastiku struktuur täiesti teine. Nii et selliste näidetega võime me üksteist lõbustada, aga meil ei ole nendega midagi peale hakata. Tähendab, minu jutu järeldus on nüüd selline, et minu arvates on ainuõige tee niisugustes asjades, kus meil ei ole ühtegi malli maailmalt võtta, ei arenenud ega ka arenemata maadest, rakendada endil eksperimentaalne maksusüsteem, s.t. seda, et kui me oleme ise teinud mõne lolli seaduse, mida elu on kontrollinud ja näidanud, siis me võime seda otsekohe ka muuta. Ja see on valitsuse ja statistika asi need hoovad kõik kenasti tööle panna, et me kohe oleksime võimelised jälgima, mis meie paketiga siis nüüd õieti reaalsuses juhtub. Aga ei või loota seda, et me teoreetiliselt ette kõik ära arvaksime, see on minu meelest lootusetu. Ja sellepärast ma soovitaksin ikkagi eksperimenti. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid! Te näete, meil on tulemas tuline diskussioon. Ma paluksin, et kõik hääletamisele minevad ettepanekud esitataks mulle siiski kirjalikult, sealhulgas ka see, kas arutada küsimust sellise meetodiga edasi või mitte. Ma ei oska päris täpselt sõnavõttudes öeldut ise formuleerida. Uno Ugandi.

U. Ugandi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Sotsiaalmaksu seaduse projekti on nüüd ikkagi arutatud komisjonides ja kuulatud sõnavõtte, ning arvestades selle maksu mõningast erinevust, jääb meie sooviks tõsta elatusmiinimumi, pensioni, peretoetust jne., anda võimalus ka järgmise aasta eelarve koostamiseks. Ma teeksin siiski sotsiaalmaksu seaduse suhtes niisuguse ettepaneku ja sellega toetaksin ka kolleeg Arro ettepanekut, et sotsiaalmaksu seadus teisel lugemisel siiski vastu võtta. Kui me selle vastu võtame, siis loodetavasti teised maksuseaduse eelnõud jõuaksid meile juba pakulina lauale. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi, ma palun kirjalikult! Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Hr. eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Tegelikult suurema osa minu mõtetest ütles ära Andres Tarand ja ma tahan lihtsalt väljendada oma isiklikku toetust tema mõttekäikudele. Tähendab, me võiksime meelde tuletada ka antiikmütoloogiat ja ma usun, et katse kopeerida seda tuntud juhtumit, kuidas üks jumal väljub teise peast, meil ilmselt ei õnnestu. Maailm valmis mõelda ja siis seda rakendada ei õnnestu meil mingil juhul.

Aga ma kasutan ka esimest korda siin saalis ühte argumenti, millest ma muidu üldiselt olen proovinud hoiduda, ehkki see on väga käibel. See on kohtumised valijatega ja nii-öelda inimeste arvamused. Asjalugu on nimelt selline, et nii ajakirjandusest kui kohtumistelt on tekkinud mul veendumus, et üks väär arusaam minevikust on täiesti ümberlukkamatu, see on nimelt ettekujutus, et kui praegune seadusandlik kogu võtab ühe seaduse vastu, võtab vastu ühed mängureeglid, siis sellest punktist ja hetkest alates kehtivad need mitukümmend aastat. See alateadvuslik väärarusaamine hõljab tegelikult ka selle saali õhus tihtipeale ja me peaksime omale suutma vähemalt siin ette kujutada täiesti rahulikult, et normaalne parlamentlik tegevus selles väljendubki, et mitte üks kord otsustada ja siis laiali minna, vaid et otsustamine on pidev protsess ja just nimelt ka iseenda parandamine. Kriitika valitsuse suhtes on absoluutselt vajalik, aga kriitika iseenda suhtes on veelgi hädavajalikum inimliku elu tunnus. Ja täiesti konkreetselt, nüüd ma kõnelen ka juba liberaaldemokraatliku fraktsiooni nimel, ei näe ma mitte mingisugust võimalust protsessi takistada. See ei ole ju otsuse langetamine kellegi teise suhtes, vaid see on samal ajal otsuse langetamine iseenda elu suhtes. Ühest küljest tuleb küll arvutada, kuid tahes-tahtmata ei ole praegu tegemist üksnes arvutustega, teiste maade võrdlemisega, vaid tegemist on poliitilise otsusega, see saab iga hetk

aga üha rohkem selgemaks. Kas julgeda liikuda või mitte julgeda liikuda. Me oleme maksudega praegu poliitilise otsuse künnisel.

Täiesti konkreetselt on jutt praegu sotsiaalmaksust ja selle lugemine käib, ehkki kõik sõnavõtjad (ja seda juba ka augustiistungjärgul) laiendavad oma mõtteid teistele seaduseelnõudele. Ühes asjas olen ma ka kritiseerijatega nõus, selles, et meid kõiki huvitab üldine maksukoormus või, ütleme, maksukoormuse lagi, aga selle väljaselgitamine ei tohi peatada protsessi. Need on kaks eri asja. Ja ma toetan mõtet, et sotsiaalmaksu võiks teisel lugemisel vastu võtta ja siis edasi minna. Protsessi katkestamine lõpeb meil tõenäoliselt mingisuguse poliitilise anarhiaga. Aitäh!

M. Titma

Kolleegid! Ma tahaksin samuti toetada ettepanekut, et igal juhul sotsiaalmaks praegu läbi vaadata, sest rahvas kindlasti ootab teatud sotsiaalset garantiid. Olukord on ju äärmiselt ebastabiilne ja me peame andma vanuritele, noortele ja teistele sotsiaalabi vajajatele, samuti ka süsteemile, mis sõltub sotsiaalmaksust, teatud garantii, et nende eksistents on kindlustatud. Selles mõttes võime täitsa rahulikult antud maksu, sõltumata paketi teistest osadest, vastu võtta.

Samal ajal tahaksin toetada igal juhul seda täiendust, mis Käärma tegi, et osa sellest maksust oleks võimalik just põllumajandusettevõtetal ehk, teisiti öeldes, maal suunata vahetult kohalikku eelarvesse. Lahendada sotsiaalabi küsimused konkreetselt kohapeal ja ma olen suur skeptik nii-öelda tervikliku süsteemi käima panemise osas Eestimaal. See nõuab aega, aga elu, elatustase läheb vist väga kiiresti alla ja kohapeal vajalikke meetmeid vastu võtta on kergem. See tagab maaelanikkonna vajaduste rahuldamise võib-olla lihtsamalt.

Nüüd, mis puudutab kriitikat maksukoormuse kui terviku osas, siis mulle tundub, et siin peaks lähtuma ikkagi sellest, et igasugune maksusüsteem on mõeldud mitte raha korjamiseks, vaid selleks, et stimuleerida tegutsemist ja ettevõtlust. Ja nähtavasti me ei saa viivitada ka teiste maksuseaduste vastuvõtmisega. Nende arutelu käigus me peame analüüsima seda, et need stimuleeriksid ettevõtlust ja tegutsemist ühiskonnas.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui me jätkame läbirääkimisi sellel teemal, tahaksin ma teile informatsiooniks edastada mõned andmed. Mulle on laekunud alternatiivsed ettepanekud – ühelt poolt sotsiaalmaksu seadus teisel lugemisel vastu võtta, teiselt poolt maksuseaduste projektide arutamine üldse lõpetada, kuni teatud eeltingimuste täitmiseni. On

ka kolmas võimalus, katkestada veel kord selle seaduseelnõu teine lugemine. Ma arvan, et teise lugemise võiks lõpetada sel juhul, kui me oleme otsustanud, milline on meie suhtumine muudatusettepanekutesse.

Sõnavõttusoovijaid on kuvari ekraanil nii palju, nagu te näete, ja kell 12.00 peab meie istung lõppema. Me peame jõudma otsuse vastu võtta. Veel kord kordan üle: kas lõpetada maksuseaduste arutelu või võtta sotsiaalmaks teisel lugemisel vastu või üldsegi katkestada lugemine? Praegu rohkem ettepanekuid ei ole. Võib-olla me kuulame ära veel paar sõnavõttu, selle aja jooksul ehk laekub mulle veel kirjalikke ettepanekuid ja siis ühel hetkel ma teen ettepaneku sõnavõttud lõpetada. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Viimased meie austatud spiikri sõnad eeltingimuste kehtestamiseks tuletavad mulle meelde läbirääkimisi Nõukogude Liiduga, kus me tahame kõigepealt kehtestada mingisugused tingimused, millised meil tegelikult tuleksid saavutada läbirääkimiste käigus. Teiseks, mulle tundub, et meie Ülemnõukogu tihtipeale on sellises seisus: kui me hakkame otsustama, kui me jõuame selleni, et pärast otsustusi tuleb ka vastutada, siis mitmed saadikud püüavad sellest otsustamisest kõrvale hiilida ja seda edasi lükata. Kuid see ei tähenda ometi seda, et need otsused jäävad tulemata. Meil peab olema nii palju julgust, et otsustada. Hr. Made seisukohad on meil teada. Ja tõepoolest, ta ei ole neid esitanud esimest korda ja mitmes mõttes on nad ka õiged ja seepärast oli täna tore kuulda, et midagi konkreetset ette pandi, sest tühi kriitika jääb ikkagi tühjaks. Mis puutub tema poolt esitatud maksukoormuse arvudesse, siis näiteks ajalehe "Eesti Ekspress" andmetel oli 1987. aastal Rootsi maksukoormus kõige kõrgem – 56,7 protsenti. Eesti maksukoormus käesoleval aastal peaks olema 36,4 protsenti, millega ollakse Inglismaa, Kreeka, Itaalia, Soome ja Kanada tasemel. Nii et need on "Eesti Ekspressi" andmed.

Maksuseaduste arutamistel on eelkõige kuulda vastuhääli just kooperaatorite, eraettevõtjate poolt, kelle viimane hüsteriline kisa kostis raadiost alles laupäeval. Ka mina olen viibinud rahva keskel, kohtunud valijatega ja võib-olla rohkem kui mõni teine olnud maal ja põllumeeste hulgas ning pean ütlema, et Eesti lihtne inimene on valmis selliseid makse vastu võtma, sest praegune maksusüsteem riivab valusamini ikkagi neid uusrikkaid ja jõukaid kooperaatoreid, kes maksavad tühist protsenti (2–10%) vahendustegevuse eest.

Kui me ei lähe selle protsessiga pidevalt edasi, siis me jäämegi siia ootama neid eeltingimusi. Kui me tahame saavutada suurt hüpet turumajanduse suunas, siis tuleb meil millestki alustada, midagi vastu võtta, sest kui me võtame vastu järgmisi maksuseadusi, siis me saame arvestada

ka juba eelnevalt vastuvõetut ja täna vastuvõetud seadus ei tähenda seda, et me ei saaks seda hiljem täiustada. Tõepoolest, normaalses ühiskonnas käib ühe seaduse viimistlemine ja tegemine aastaid. Kuid meie peame täna valima, kas me otsustame midagi või ei otsusta, ja seetõttu, kuna praegune päevakorrapunkt on siiski sotsiaalmaksu arutamine, teen ma ettepaneku sotsiaalmaks vastu võtta.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Võib-olla kõige raskemas olukorras on põllumees, sest maal tõusevad maksud 2,7–3 korda ja mõnedest maksudest, nagu maa- ja käibemaksust, me ei tea veel üldse midagi ning see teeb olukorra selliseks nagu pörsa kotis ostmine, kuid küsimus ei ole üldse maksudes. Ka põllumehed ei tea, missugused on järgmise aasta hinnad, võib-olla tõesti need maksud ei ole suured, kui me saame tõesti kehtestada ka vabaturu hinnad. Kuid mul on parlamendile palve, ärge tulge siis meid pigistama, kui me tahame hindasid veel tõsta, ja ka selles osas oleks vaja garantiid. Aga nüüd siis ehk sellest maksust. Mulle tundus, et rohkem küsimusi oli nendel inimestel, kes ei viibinud Lohusalus, kus mõnigi probleem sai nagu ära räägitud, ning teiseks, meil oleks vaja koos selle maksupaketiga ka läbi mõelda see, et oleks mingisugune eraldi määrus rahade arveldusteks pankades, sest praegused maksukorraldused käivad ausa riigiametniku ja töölise kohta, kelle sissetulekud on nähtavad, aga kooperatiivid ja mõningad ettevõtted teevad sularahaga arveldusi, nii et selle peaks ka lülitama siia, et kõik oleksid maksustatavad. Minu ettepanek on sotsiaalmaks vastu võtta.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kell tiksus armutult, rohkem põhimõttelise sisuga ettepanekuid minule laekunud ei ole. Tundub, et erimeelsused, mis valitsevad saalis, on esitatud ettepanekute kaudu fikseeritud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kuidas suhtutakse sellesse ettepanekusse, et me lõpetaksime läbirääkimised ja asuksime otsustama? Repliigiks saab sõna Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud hr. Veetõusme! Teie sõnavõtt minu repliiki ajendaski. See statistika, mis ma teile ette kandsin, on OECD ametlik statistika ja kahtlemata jääb see alla "Eesti Ekspressi" omale.

Edasi, ma ei esinda siin ettevõtjaid, kooperaatoreid või ükskõik keda, vaid üritan heita pilku meie majandusele, meie maksusüsteemile nii hästi või halvasti, kui ma seda oskan, ja üritan öelda oma arvamuse selle kohta, kuidas peaks majandust komplekselt arendama.

Kolmandaks. Ettevõtjate hüsteeriline kisa Eesti Raadios võib õige pea asenduda kogu Eesti rahva hüsteerilise kisaga valitsuse ja ka Ülemnõukogu majanduskomisjoni aadressil, kes ei ole suutnud minu meelest piisavalt aidata kaasa maksusüsteemide komplekssele esitamisele Ülemnõukogule.

Ja edasi tundub mulle, et siin saalis on jäänud kõlama mõte: kogu see maksusüsteem on jama, aga võtame selle siiski vastu. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, ma sõandan teile teha ettepaneku lõpetada läbirääkimised. Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised sotsiaalmaksu eelnõu teemal? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 56 saadikut, vastu 6, erapooletuid on 4. Läbirääkimised on lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem otsustama. Ma konsulteerin ettepanekute esitajatega. Jah, aga need konsultatsioonid võtavad meil veel aega, kutsume siiski kõik saadikud saali.

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on sisuliselt tegemist kahe alternatiivse ettepanekuga. Ühest küljest on ettepanek jätkata maksuseaduste arutelu ja konkreetset sotsiaalmaksu seaduse eelnõu arutamist, jõuda teise lugemise lõpetamiseni ning seaduse vastuvõtmiseni. Kui me hääletamisele paneme selle ettepaneku, siis me täpsustame ettepaneku esitajatega täpse formuleeringu. See on üks põhimõtteline ettepanek, üks alternatiiv. Teine alternatiiv seisneb selles, et peatada maksuseaduse arutelu üldse teatud tingimuste olemasolul, mida ma täpsustan siis, kui ma täpselt formuleerin ettepaneku.

Vastavalt meie reglemendile teineteist eristavad ettepanekud pannakse eelnevalt teineteisega konkureerima. Ja kõige enam poolthääli saanud muudatusettepanek pannakse seejärel hääletusele. Nüüd me peame redaktsiooni osas nõu pidama. Kõigepealt, kas rahvasaadikud Uno Ugandi ja Lembit Arro oleksid nõus sellega, et me alternatiivina võiksime formuleerida selle ettepaneku selliselt, et jätkata maksuseaduste arutelu ja viia lõpuni sotsiaalmaksu seaduseelnõu arutamine? Ja sealt edasi Ülemnõukogu otsustab, kas lõpetada teine lugemine või võtta seaduseelnõu teisel lugemisel vastu. Uno Ugandi on nõus. Lembit Arro? Jätkata. Tähendab, kas see läheb praegu selle alternatiivi alla, et jätkata maksuseaduste arutelu ning sotsiaalmaksu eelnõuga seonduv viia lõpuni, kas teise lugemise lõpetamiseni või teisel lugemisel vastuvõtmiseni. Teisi makse mitte arutada, siis on juba kolm ettepanekut.

Esimene puudutab maksuseaduste arutelu üldse ja maksuseaduste arutelu jätkamist. Ning konkreetselt kolmas ettepanek on sotsiaalmaksu eelnõu lugemise lõpetamine või vastuvõtmine. Niimoodi on kolm ettepanekut, millest kaks on alternatiivid. Alternatiivid seisnevad selles: esiteks, lõpetada maksuseaduste arutelu, teiseks, jätkata maksuseaduste arutelu. Kas küsimuste püstitamine on Ülemnõukogule selge? Enne ma loen ette motiivid maksuseaduste arutelu lõpetamise kohta.

Jüri Põld: "Teen ettepaneku peatada maksuseaduste lugemine. See on otseselt seotud Eesti Vabariigi eelarvega. Maksud ja 1991. aasta riigieelarve on omavahel lahutamatu seotud. Valitsusel oleks aeg esitada vastavad materjalid tervikuna. Üht maksu teisest välja rebida ei saa."

Tiit Made: "Teen ettepaneku peatada maksuseaduste projektide arutamine, kuni Eesti Vabariigi Valitsus esitab Ülemnõukogule: 1) kõik maksuseaduste projektid; 2) 1991. aasta eelarve projekti; 3) Eesti Vabariigi kavandatava majanduse, eriti tööstuse struktuuri, näiteks 1991.–1995. aastaks."

Mart Laar: "Teen ettepaneku panna hääletusele peatada maksuseaduste teine lugemine kuni tervikliku maksuseaduste paketi esitamiseni."

Sisuliselt on tegemist ühe alternatiivse ettepanekuga, mida võiks formuleerida selliselt: "Peatada maksuseaduste arutelu." Sellega on kõik selge.

Teine ettepanek on jätkata maksuseaduste arutelu. Sellega on ka kõik selge. Olenevalt sellest, millise otsuse Ülemnõukogu vastu võtab, vastavalt sellele siis tulevad edasi teised muudatusettepanekud. Kas on küllaldaselt selgelt formuleeritud? Protseduuri küsimuses? Palun, Enn Põldroos!

E. Põldroos

Lugupeetud saadikud! Kuna maksuseadused on meil päevakorda kinnitatud ja päevakord on vastu võetud, siis me ei saa hääletada selles küsimuses, kas jätkata või mitte. Me oleme juba otsustanud selle asjaga tegelda ja äärmisel juhul me saame ainult hääletada alternatiivset ettepanekut – võtta küsimused päevakorrast maha ja mitte arutada neid või peatada nende arutamine.

H. Valk

Austatud juhataja ja kolleegid! Ma tuletan teile meelde, et eile siinsamas saalis me ju hääletasime "Virumaa" saadikurühma poolt tehtud ettepanekut – võtta päevakorrast maha need maksuseaduse eelnõud. Me olime siis kõik selle poolt, et seda asja jätkata. Mitu korda

me neid asju siis uuesti hääletame ja arutame, kui korra me juba oleme ühe otsuse langetanud? Kas tõesti see asi peab käima nii nagu hüppamisega, täna nii, homme teisiti? Täna!

Juhataja

Tähendab, nüüd ma paluksin siiski lühidalt võtta sõna protseduuri osas, kuid ma jätan endale õiguse mõne aja pärast teha teile ettepanek sõnavõttude katkestada.

M. Laar

Küsimus on siiski päevakorras. Kui on väljend "peatada nende küsimuste teine lugemine", siis see on täiesti korrektne ja ei ole vastuolus meie poolt vastuvõetud päevakorraga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Jah, lugupeetud Ülemnõukogu, need punktid on päevakorras ja päevakorra me ka kinnitasime. Nüüd on küsimus sisus. Kaks konkureerivat ettepanekut peavad otsustama asja käigu. Jaak Allik.

J. Allik

Ma tahaksin toetada Heinz Valku vormiliselt ja Mart Laari sisuliselt. Tähendab, me arutame praegu sotsiaalmaksu seadust ning seetõttu oleks korrektne võtta vastu otsus ainult selles küsimuses, muidu me tõesti hakkame praegu päevakorda arutama.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ülemnõukogu juhataja oma ametikohal ei oma õigust avaldada oma isiklikku arvamust selles küsimuses. Kuid ma ütlen siiski nii, et sellisel juhul peaksid ettepaneku tegijad võtma oma ettepanekud tagasi. Sest formuleeritud on praegu sotsiaalmaksu arutluse käigus maksuseaduste arutelu peatamine. Praegu kehtiva reglemendi järgi ei ole mul mitte midagi muud teha kui pakkuda ettepaneku esitajatele võtta oma ettepanek tagasi. Muidu ma pean ta hääletamisele panema. Küsimus ei ole päevakorrast mahavõtmisest, küsimus on praegu nende arutelu peatamisest.

Peame nõu, lugupeetud kolleegid. On esitatud kolm ettepanekut maksuseaduste lugemise peatamise kohta. Praegu on sotsiaalmaksu arutamine. Kas minul on õigus kehtiva reglemendi järgi tõlgendada seda ainult sotsiaalmaksu suhtes? Ma kardan, et me selle vaidlusega kaugemale ei jõua. Ma siiski arvan, et Ülemnõukogu saab oma otsuse selgelt formuleerida otsustamise

protsessis, kas meil on vaja eelnevalt üksteist agiteerida? Ma teen ettepaneku siiski lõpetada ka arvamuste avaldamine protseduuri küsimuses. Kui Ülemnõukogu suutis eile otsustada päevakorra küsimuse, siis on Ülemnõukogu suuteline ka otsustama, kas lõpetada maksuseaduste arutelu konkreetselt sotsiaalmaksu teemal või mitte. Vastasel juhul, kui ma praegu panen ettepanekud kõrvale, siis teil on reglemendi järgi õigus minu käitumist protestida. Vello Pohla, palun!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Meil on konkreetne päevakord kinnitatud, praegu me arutame konkreetset päevakorrapunkti. Me saame sellel puhul hääletada ainult konkreetsesse päevakorrapunkti kuuluvaid küsimusi. Muidu, nagu on öeldud, me peame muutma päevakorda. See on hoopis teine küsimus. Milles siin saab vaidlust olla? Me saame praegu arutada ainult sotsiaalmaksu küsimust, mitte mingisuguseid muid globaalseid küsimusi, üldpoliitilisi küsimusi kogu valitsuse tegevuse või maksusüsteemi kohta. Tänan!

Juhataja

Ma arvan, lugupeetud kolleegid, et meil ei ole tarvidust protseduuri üle vaielda, ma loen teile ette mõned kohad reglemendist: "Ettepanekute hääletamisele paneku järjekorra määrab istungi juhataja. Ettepanekuid võib hääletusele panna muudetud sõnastuses, kui sellega nõustub ettepaneku esitaja."

Ma panen hääletusele sellises järjekorras, et kõige esimene hääletusele minev variant on Uno Ugandi ettepanek, mis on kooskõlastatud temaga sellises sõnastuses: "Teen ettepaneku sotsiaalmaksu seadust arutada ja meie kokkuleppel kas teisel lugemisel vastu võtta või teine lugemine lõpetada." See on meie kokkulepe, mida me arutame erietsusega. Kas nii, Uno Ugandi? See on ettepaneku esitajaga kooskõlastatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem otsustama. Kui ma panen selle hääletamisele, siis ma loen veel ette samamoodi, kuigi võimalik sõnastus võib omada teatud konarusi.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et viia arutelu sotsiaalmaksu seaduseelnõu arutamisel kas teise lugemise lõpetamiseni või teisel lugemisel vastuvõtmiseni? See tähendab, et me praegu arutame seda, et sotsiaalmaksu seaduse arutelu jätkub. Ma formuleerin veel täpsemalt. Ma hoiatasin, et see on konarlik, ja nüüd ma formuleerin täpsemalt.

(Hääled saalist.)

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Peale spiikri haamrilööki oma mõtteid valjusti ei avaldata. Ma olen sunnitud protseduuri kordama eksituste vältimiseks, saali reaktsiooni järgi.

Ma siiski kokkuleppel Uno Ugandiga, esitan täpselt tema poolt tehtud ettepanekut.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et sotsiaalmaksu seadus teisel lugemisel vastu võtta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 43 saadikut, vastu 24 saadikut, erapooletuid on 2. Sotsiaalmaksu seadus on teisel lugemisel vastu võetud.

Sellega on tänane istung lõppenud.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

15. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

12. september 1990

Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku kontroll. Kohal on 82 saadikut, puudub 23.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma olen teile võlgu selgituse. Minu oskamatu asjaajamise tõttu sai võimalikuks eile eksitav viga. Hääletamisele pandud ettepanek sotsiaalseaduse vastuvõtmisest teisel lugemisel ei olnud seaduspärane, ka isegi minu hilisem selgitus, et lugeda teist lugemist lõppenuks. Nimelt, veel kehtiv paragrahv ajutisest töö- ja kodukorrast, § 16 punkt 1 väidab, et Ülemnõukogu võtab vastu seadusi valitud liikmete lihthäälteenamusega, mis tegelikult on absoluutne häälteenamus. Seda aga eile ei saavutatud. Peale selle ei olnud täidetud ka kõiki protseduurireegleid. Kõik muudatusettepanekud oleks tulnud läbi hääletada. Ma palun vabandust Ülemnõukogu ees ja teen ettepaneku, et Ülemnõukogu oleks valmis otsustama, et teine lugemine on katkestatud. See tähendab seda, et teine lugemine jätkub edasi. Loomulikult kui Ülemnõukogu on sellega nõus ja otsus tuleb vastu võtta hääletamise teel, seekord lihthäälteenamusega. Ma püüan veel kord selgitada. Ma panin hääletusele Uno Ugandi poolt tehtud ettepaneku vastu võtta seadus teisel lugemisel. Teisel lugemisel

vastuvõtmine oleks eeldanud absoluutset hääaltenamust, mis küll kirjas on valitud liikmete lihthääaltenamusena – nii tuleb seda mõista. Ma ei orienteerunud ja pidasin lihthääaltenamust sobivaks. Absoluutset hääaltenamust ei saavutatud – vaja oleks olnud 53 poolthäält, seda aga ei olnud. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mina sain eilsest asjast niimoodi aru: me hääletasime konkreetset ettepanekut – kas võtta sotsiaalmaks teisel lugemisel vastu? Selle poolt hääletati rohkem kui vastu. Oleks pidanud jätkuma teiste ettepanekute hääletamine. Järelikult, teine lugemine ei ole katkenud ega seadust ei ole ka vastu võetud. Me lihtsalt peame jätkama teise lugemise protsessi. Aga hr. Nugis lihtsalt eksis oma formuleeringus. Aitäh!

Juhataja

Ma tahangi nüüd teha ettepaneku lugeda teine lugemine katkenuks. Kui Ülemnõukogu arvab, et me peaksime praegu jätkama, siis me jätkame. Ülemnõukogu arvab, et sotsiaalmaksu seaduseelnõu lugemine jätkub.

Ma tutvustan veel kord saabunud ettepanekuid. Uno Ugandi ettepanek on läbi hääletatud, see saavutas lihthääaltenamuse, kuid mitte absoluutset hääaltenamust. Kolm ettepanekut puudutavad sisuliselt päevakorra muudatust, need on: Tiit Made ettepanek, üks Mart Laari ettepanek ja Jüri Põllu ettepanek. Mart Laaril on kaks ettepanekut ja hilisem ettepanek ei puuduta päevakorra muudatust, vaid puudutab päevakorrapunkti. Vast ma loeksin nad veel korra ette ja siis annaksime sõna Ants Veetõusmele. Tiit Made teeb ettepaneku peatada maksuseaduste projektide arutamine kuni vabariigi valitsus esitab Ülemnõukogule: esiteks – kõik maksuseaduste projektid, teiseks – 1991. aasta eelarve projekti, kolmandaks – Eesti Vabariigi kavandatava majanduse, eriti tööstuse struktuuri, näiteks 1991.–1995. aastaks. Ettepaneku peamine eesmärk, peatada maksuseaduste projektide arutamine, puudutab päevakorra muudatust ja selle ettepaneku juurde me saame tulla, kui Tiit Made ikka jääb oma arvamuse juurde, siis, kui me selle punkti oleme lõpetanud, sest keset päevakorra arutamist ei saa päevakorda ennast muuta. Täpselt samasugune ettepanek on ka Jüri Põllul ning sellel on samasugune lahendivõimalus. Mart Laar palub parandada oma ettepanekut – peatada sotsiaalmaksu teine lugemine kuni tervikliku maksuseaduste projektide esitamiseni. See käib päevakorrapunkti kohta ja see tuleb hääletusele panna. Veel on ettepanekud, muudatusettepanekud, mis tuleb hääletusele panna, Ants Käärvalt ja Kaido Kamalt ning

Lembit Arrolt, kes toetab seadust ja teeb ettepaneku arutada ning vastu võtta sotsiaalmaksu seadus. Seda eraldi arutada ei ole vaja. Nagu öeldud, on läbi hääletatud Uno Ugandi ettepanek. Nüüd on mul niisugune ettepanek, et Ants Veetõusme võtaks sõna ja võimalik, et ta teeb ka teatavaks Ants Käärma muudatusettepaneku. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Mul ongi ettepanek praegu need muudatusettepanekud läbi hääletada, siis seadus tervikuna ning sellega lõpetada seaduse arutamine teisel lugemisel.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Sõnavõttud olid meil lõpetatud, selle kohta oli meil otsus vastu võetud. Nüüd, kui me jõuame hääletamise juurde, siis hääletamise korra kohta võivad tulla sõnavõttud. Nii et sõnavõtutaotlejate ees ma vabandan ja alustame muudatusettepanekute läbihääletamisega. Ants Veetõusme, ma paluksin ette lugeda Ants Käärma muudatusettepanek!

A. Veetõusme

Lugupeetud saadikud! Ma loeksin nüüd saabunud ettepanekud ilma kommentaarideta ette, et te saaksite kohe ka hääletada, kuna me oleme nende üle juba vaielnud. Nagu ma eile ütlesin, on meil kaks parandust, hr. Käärma ja hr. Koha parandused. Hr. Koha parandusteni me ei jõudnud. Eile saabus ka Kaido Kama ettepanek, kus ta paneb ette lisada § 2-le, et sotsiaalmaksuga ei maksustata asutuste poolt makstavaid vanaduspensione ja lastetoetusi. Siin on teatud mõttes seda arvestatud, me oleme ka rääkinud juba pikalt-laialt kolhoosnike puhul, kus on öeldud, et sotsiaalmaksuga ei maksustata kulud kolhooside poolt oma liikmetele 1. septembriks 1990. aastal määratud sotsiaalabi osutamiseks, ülejäänud kulud peaksid kuuluma maksustamise alla. Nii, hr. Käärma ettepanek, mida me peaksime hääletama: põllumajandusettevõtete poolt sama majandi või valla haldusterritooriumil elavatele inimestele sotsiaalabi, sotsiaalhoolduse ja sotsiaaltoetuse korras tehtavad kulutused arvata maha nimetatud ettevõtete poolt makstava sotsiaalmaksu summadest. Need kulutused võivad ulatuda 50 protsendini ettevõtte sotsiaalmaksu summast. Nimetatud kulutuste liigid ja määrad kehtestab ning vajadusel muudab Eesti Sotsiaalfond valla volikogu esildisel. Selline on hr. Käärma ettepanek, mida tuleks nüüd Ülemnõukogul kas aktsepteerida või mitte.

Juhataja

Kas Peet Kask tahab esitada küsimuse? Palun, Peet Kask!

P. Kask

Reglemendis on nimelt üks punkt, 9. paragrahvi 15. punkt, mis ütleb, et kui ettekandja nõustub parandusettepanekuga, siis ei panda seda parandust hääletusele. Me pole seda punkti iialgi kasutanud, aga see annaks kõvasti aja kokkuhoidu ja mul on ettepanek hr. Veetõusmele edaspidi öelda meile, kas ta nõustub esitatud ettepanekuga või mitte.

A. Veetõusme

Ma tuletan meelde, et kaks sisulist ettepanekut, hr. Käärma ja hr. Koha ettepanekud, olid need, mis jäid komisjonis kooskõlastamata. Ülejäänud ettepanekud, mis siin on olnud, on kõik arvestatud.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Võib-olla Ants Veetõusme formuleerib veelgi täpsemalt.

A. Veetõusme

Ma arvan, et ei ole mõtet neid enam ette lugeda, neid on juba kümme korda loetud.

Juhataja

Ei ole? Kõik on selge.

A. Veetõusme

Vaja on hääletada.

Juhataja

Lubame Ants Veetõusmel oma istekohale minna hääletama ja pärast seda palume ta jälle siia tagasi.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on majanduskomisjoni esimehe Ants Veetõusme poolt esitatud redaktsioonis muudatusettepanekute poolt? Palun hääletada. Hr. Käärma ettepanek. Ants Käärma ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 16 saadikut, erapooletuid on 3. Muudatusettepanek on vastu võetud.

Ma palun uuesti appi Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Mina olin selle ettepaneku vastu, ma pidin ainult ette lugema hr. Käärma muudatusettepaneku.

Juhataja

Nii ma Ülemnõukogule teatasin, et see on Ants Käärma ettepanek, Ants Veetõusme redaktsioonis.

A. Veetõusme

See ei olnud minu redaktsioonis, mina olin lihtsalt ettelugeja.

Juhataja

Suusõnaliselt oli öeldud Ants Käärma ettepanek, kompuutris oli ka Käärma ettepanek. Oli nii? Oli. Võtame teadmiseks ka Ants Veetõusme märkuse, et see ei ole tema ettepanek ja ta seda seisukohta ei jaga. Kas siin üleval nähtaval ekraanil oli ka pealkiri "Käärma ettepanek"? Oli ikka, jah. Selguse mõttes me kordame. Segaduste vältimiseks me siiski kordame. Tegemist on Ants Käärma ettepanekuga, selle sisu on teile ette kantud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem hääletama! Ants Veetõusme! Palun asuda hääletama!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on Ants Käärma ettepaneku poolt, mille sisu tehti teile teatavaks majanduskomisjoni esimehe poolt? Palun hääletada. Ants Käärma ettepaneku poolt on 36 saadikut, vastu 33 saadikut, erapooletuid on 13. Ants Käärma ettepanek on vastu võetud.

Ma paluks uuesti appi majanduskomisjoni esimeest, et vältida võimalikke vigu redaktsioonis, need peavad olema väga täpsed.

A. Veetõusme

Loen ette hr. Koha ettepaneku. Põhimõte on selles, et sotsiaalmaksu peaksid maksma nii tööandjad kui -võtjad võrdselt, kumbki poolt 10 protsenti. Kuna selgitused on enne antud, siis saame läbi ilma kommentaarideta. Niisiis muutuksid järgmised paragrahvid. § 1 oleks sellises redaktsioonis: "Sotsiaalmaksu maksavad Eesti Vabariigi tööandjad kõigilt nende poolt üksikisikutele makstavatelt summadelt, naturaaltasudelt ümberarvestatuna rahalisse väärtusse ja nende kasuks eraldustelt ja üksikisikud kõikidelt tööandjatelt saadud summadelt, välja arvatud käesolevas § 2 nimetatud maksed." § 3 lõige 1 oleks: "Tööandja maksab sotsiaalmaksu 10 protsenti ja üksikisik 10 protsenti tööandjalt saadud maksustatavalt

summalt." § 4 algaks: "Tööandja poolt üksikisikule ja üksikisiku poolt tööandjale välisvaluutas makstud tasu ..." ja edasi läheks teksti järgi ning analoogselt ka § 5: "Tööandjad ja üksikisikud maksavad sotsiaalmaksu ..." ja edasi läheks teksti järgi. Küsimus on ainult selles, et antud paranduse korral peaksid sotsiaalmaksu maksma nii töövõtjad kui ka tööandjad.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas muudatusettepaneku sisu on mõistetav? Kui me hääletamisele paneme, siis ma nimetan niimoodi: Kalju Koha muudatusettepanek, mis on esitatud majanduskomisjoni esimehe poolt.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on Kalju Koha muudatusettepaneku poolt? Palun hääletada. Kalju Koha muudatusettepaneku poolt on 9 saadikut, vastu 68, erapooletuid on 8. Kalju Koha ettepanek ei leidnud toetust.

Ja nüüd Kaido Kama ettepanek. Kaido Kama loobub. On veel Mart Laari ettepanek. Ma algul tutvustan ja siis kui ma hääletamisele panen, kordan üle. Palun peatada sotsiaalmaksu teine lugemine kuni terviklike, maksuseaduste projektide esitamiseni. Jutt on konkreetselt sotsiaalmaksu teisest lugemisest, s.t. seondub päevakorrapunktiga.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et peatada sotsiaalmaksu teine lugemine kuni terviklike maksuseaduste projektide esitamiseni? Palun hääletada. Mart Laari ettepaneku poolt on 20 saadikut, vastu 54 saadikut, erapooletuid on 8. Mart Laari ettepanek peatamise kohta ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Et mitte eksida, ma küsin veel üle. Ega ma ei ole unustanud ühtegi ettepanekut, sest need ettepanekud, mis puudutavad päevakorramuudatust, tulevad peale selle punkti arutelu lõpetamist? Muudatusettepanekuid minul rohkem ei ole.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Ma tahaks täpsustada reglemendi § 11 p. 9 mõistmist. Seal on öeldud: "Teisel lugemisel esitatud ettepanekud hääletatakse läbi. Kui arutelu käigus ei tehta ettepanekut kolmanda lugemise kohta, siis pannakse teisel lugemisel seaduseelnõu kirjalikult väljajagatud redaktsioon hääletusele." Mina saan sellest nii aru, et enne, kui me hääletame seaduseelnõu lõplikult ja tervikuna, oleks vajalik, et kõik saadikud omaksid selle lõpliku teksti, tähendab kõigi meie poolt vastuvõetud ja sisseviidud muudatustega teksti oma käes. Praegu on see küsimus puhtformaalne, sest hr. Käärma ettepanek on meil peas. Küsimus on

selles, kas me enne seda, kui me seaduse poolt või vastu oma täie südametunnistusega hääletame, peame omama selle seaduse lõpliku teksti enda laual või mitte.

Juhataja

Ma pean tõepoolest ütlema, et selle paragrahvi ja punkti osas on olnud töökorras palju poleemikat ja tundub, et siin on olemas ka teatud vastuolu. Kuid konkreetsel juhtumil siiski on tehtud ettepanek kolmanda lugemise kohta. Nii et antud olukorras võib-olla langeb see probleem ära, kuid vastuolu siiski seisneb selles, et kirjalikult välja jagatud redaktsioon on ilma muudatusettepanekuteta, mis tõesti eeldab seda, et peale muudatusettepanekute otsustamist tuleb uus redaktsioon välja jagada, kuid siis peame arutelu käigus tegema vaheaja. Heldur Peterson, kas ma saan õieti aru, et maaelukomisjon teeb ettepaneku kolmanda lugemise kohta? Siis ma ei saa aru. Siin on küsimus niimoodi: võtta Ülemnõukogu 15. istungjärgu päevakorda Eesti Vabariigi seaduseelnõu sotsiaalmaksu kohta kolmas lugemine. On see komisjoni seisukoht? Kui see on komisjoni seisukoht, siis on kõik selge. (Saalist: ei kuule.) Niisugust varianti reglemendi järgi olla ei saa. Kuid maaelukomisjonil on õigus oma ettepanek tagasi võtta. (Saalist: ei kuule.) Ah see on praegu mitteametlikult antud paber? Mul ei ole alust arvata teistmoodi, kui maaelukomisjoni esimees ütleb, et see paber tuleb praegu kinni pidada, siis on teine asi, kuid minule sellist ettepanekut ametlikult esitatud ei ole. Kas ettekandja soovib enne hääletamist lõppsõna? Ants Veetõusme! Kas on soov lõppsõnaks enne hääletamist? Ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lähtudes sellest, et kolmanda lugemise ettepanekut ei ole tehtud ja muudatusettepanekud on läbi arutatud, on meil vaja nüüd otsustada, kuidas me siiski Jaak Alliku poolt kommenteeritud päevakorrapunkti peame suhtuma. Kas on vaja nüüd nõuda uut redaktsiooni koos muudatusettepanekutega või võtame aluseks siiski esitatud redaktsiooni ja juba vastuvõetud muudatusettepanekud ning selliselt paneme tema hääletamisele? Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Kogu südamest tänan ma sõna andmise eest! Kõigepealt üks rahvahariduslik märkus. Ma saan niimoodi aru, et sotsiaalmaks on ka maks ja kui me seda päevakorrapunkti arutame ja kui oli tehtud ettepanek peatada maksusüsteemide arutamine, maksuseaduste arutamine, siis sotsiaalmaks käib ka selle ettepaneku alla. Kui on tegemist maksuga. See oli niisama rahvahariduslikus plaanis. Edasi, ma toetan Jaak Alliku ettepanekut ja Lääne-Virumaa saadikuna sooviksin ma enne hääletamist näha kogu seda seaduse eelnõu valmis kirjutatuna laua peal ees. Ja kolmandaks, kuna maksuseadused on väga olulised

seadused, siis ajaloo ja tuleviku nimel on mul ettepanek maksuseaduste hääletamine läbi viia nimelise hääletamisega. Aitäh!

Juhataja

Ma muidugi tänan Tiit Madet selle rahvavalgustusliku lähenemise eest ja ma ei ole mitte ära unustanud, millisest ringkonnast keegi on valitud, kuid Mart Laari ettepanek sai läbi hääletatud ja resultaat on teada. Mis aga puudutab Tiit Made ettepanekut, siis see on mitmuses ja puudutab kõigi maksuseaduste projektide päevakorrast mahavõtmist. See on päevakorra küsimus, selles vaidlust enam tekkida ei saa, ma panen ta hääletamisele siis, kui see päevakorrapunkt on meil ära lõpetatud.

Ma pean siiski vajalikuks konsulteerida Ülemnõukoguga. Tõepoolest. § 11 p. 9 redaktsioon on selline: "Teisel lugemisel esitatud ettepanekud hääletatakse läbi. Kui arutelu käigus ei tehta ettepanekut kolmanda lugemise kohta, siis pannakse teisel lugemisel seaduseelnõu kirjalikult väljajagatud redaktsioon hääletusele." Kui võtta sõna-sõnalt selle paragrahvi nimetatud punkti, siis tuleb mõista niimoodi, et kirjalikult väljajagatud redaktsioon tuleb panna hääletusele. Tundub, et siin on küll vastuolu olemas. Ülemnõukogu peab ütlema, kuidas me nüüd käitume. Kas me teeme nüüd vaheaja, katkestame teise lugemise, laseme asjaosalistel muudatusettepanekud uuesti välja trükkida, tõlkida, paljundada, jagada ta välja ja siis panna lõplikult redaktsioon hääletamisele või on meil alust panna hääletusele väljajagatud redaktsiooni alusel, mis teil praegu käes on? Ei, kirjalikult väljajagatud redaktsioon on teil käes. On käes? Muudatusettepanekud on läbi arutatud. On õige? On mul alust panna praegu hääletamisele seaduseelnõu vastuvõtmiseks teisel lugemisel? On õigus?

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma juhin teie tähelepanu sellele, et seaduseelnõu vastuvõtmine teisel lugemisel, seaduse vastuvõtmine üldse eeldab absoluutset häälteenamust, s.t. 53 poolthäält. Kui 53 poolthäält ei saada, siis sellega see seadus ei ole vastu võetud ja ta saadetakse tagasi seaduseelnõu autoritele. Kas Heldur Petersonil on hääletamise korra kohta? (Sõnavõtt saalist ilma mikrofonita.) Ma saan siiski aru, Heldur Peterson, et kolmanda lugemise nõuet ei ole esitatud. Ei ole esitatud? Ja nüüd me asume otsustama. Üks hetk, Tiit Made ettepanekut nimelise hääletamise kohta ei ole unustatud, kuid siin on ka selle kohta esitatud oma nõuded. Hääletamine on salajane või nimeline, kui seda taotleb enam kui 1/3 kohalviibivatest saadikutest.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kõigepealt ma panen siis hääletamisele ettepaneku, kes on nimelise hääletamise poolt. Meil oli kohal 82 saadikut. Teeme enne kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Asi olgu korrektne. Kohal on 86 saadikut.

Kui 29 saadikut on poolt, siia toimub nimeline hääletamine ja kohe võime seda kontrollida. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et läbi viia nimeline hääletamine sotsiaalmaksu seaduseelnõu vastuvõtmiseks? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 46 saadikut, vastu 14 saadikut, erapooletuid on 21. Ettepanek on vastu võetud ja seaduseelnõu hääletamisele panemisel viiakse läbi nimeline hääletamine.

Nüüd, lugupeetud Ülemnõukogu, asugem otsustama. Kes on selle poolt, et vastu võtta teisel lugemisel sotsiaalmaksu seadus? Palun hääletada. Hääletamine on nimeline. Selle ettepaneku poolt on 66 saadikut, vastu 14 saadikut, erapooletuid on 5.

Sotsiaalmaksu seadus on vastu võetud teisel lugemisel.

Enne kui me läheme kolmanda päevakorrapunkti juurde, on meil vaja otsustada päevakorra küsimused. Aleksandr Labassov! Mul on niisugune palve, et see ettepanek esitada teise lugemise ajal, mitte praegu. See on kolmanda lugemise nõue, eks ole. Praegu oli meil kõne all sotsiaalmaksu küsimus, aga siin on küsimuse all (saalist, halvasti kuulda). Nüüd on juhtunud jälle aps, sellepärast et ma muidugi ei lugenud korralikult läbi.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Aleksandr Labassov esitas saadikurühma "Koostöö" nimel nõudmise kolmandaks lugemiseks, mida muidugi minu süü tõttu õigel ajal ette ei loetud.

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid! Ma esitaksin Aleksandr Labassovile küsimuse.

Muidugi ei puuduta meid, millised on saadikutegrupi sisemise töö põhimõtted, kuid siiski mind huvitab, millal võttis saadikutegrupp vastu otsuse nõuda kolmandat lugemist. Ma ei näinud, et see grupp oleks vahepeal koos käinud, ma istun peaaegu hr. Labassovi selja taga, ma ei näinud, et ta oleks vestelnud teiste grupi liikmetega. Tähendab, ma eeldan, et see on ta ainuisikuline otsus. Kas grupp on volitanud grupijuhti ainuisikulisi otsuseid vastu võtma grupi nimel? Samuti ma ei eelda, et seda otsust oleks võetud varem vastu, kuna see küsimus, et üldse teine lugemine jätkub, selgus istungi alguses. Seega, vaevalt grupp seda küsimust arutas. Ma küsin: kas on grupijuhul volitusi grupi nimel ainuisikuliselt esitada taolist ettepanekut?

A. Labassov

Lugupeetud E. Põldroos! Ma ei ole kohustatud saadikutegrupi nõupidamist teie silma all läbi viima, see võis toimuda ka enne istungit, nii see ka tegelikult oli. See on esiteks. Teiseks: minu avaldus repliigile seisis küllaltki kaua juhatuse laual.

Samal ajal olid mul veel märkused selle maksu kohta. Paistab, et paljud meist pole veel aru saanud, et praegu võtsime vastu seaduse, mis määrab kindlaks ettevõtte puhta kasumi maksustamise. Piisab, kui vaadata § 1 väljendit "naturaalväljamaksest". Ma kohe dešifreerin, mida tähendavad "naturaalväljamaksed". Need makstakse puhta kasumi pealt, s.t. me võtame teistkordselt maksu puhtast kasumist. Neid asju peab tähelepanelikult lugema. Ma palusin grupi nimel viia läbi kolmas lugemine, see oli grupi liikmetega kooskõlastatud, selleks et juhtida saadikute tähelepanu sellele juhtumile. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma olen valmis veelkordselt vabandama ja tunnistama oma vigu, kuid ma siiski paluksin, et ei oleks kuvariekraanil pidevalt palvenõudmised sõnavõttudele siis, kui sõnavõttud on lõpetatud. Ma ei orienteeru, kes soovib võtta sõna hääletamise korra kohta ja kes soovib esineda oma valijate nimel. Ma loen teile ette siiski hääletamise korrast § 10 p. 5: "Kui juhataja on küsimuse hääletusele pannud, sellest haamrilöögiga märku andes, siis ei ole kellelgi õigust enne hääletustulemuste selgumist valjusti mõtteid avaldada. Kui saadik märkab hääletamise käigus protseduurireeglite rikkumist, siis tõuseb ta püsti ja nõuab hääletamise lõpul hääletamise kordamist. Hääletamise tulemused teatab istungi juhataja valjusti ning kinnitab haamrilöögiga." Aleksandr Labassov ei tõusnud püsti. Kuigi tõepoolest siin kuvariekraanil oli tellimus olemas. Kuid neid valvetellimusi on pidevalt. Ma vabandan veel kord Ülemnõukogu ees. Mul ei jää praegu muud midagi üle, kuna tõesti paber mulle siia laua peale pandi, aga ma ei jõudnud seda lihtsalt lugeda, kui tunnistada tühistatuks eelmise hääletamise tulemus ja teha ettepanek teine lugemine lõpetada, kuna on kolmanda lugemise nõue. Ülemnõukogul on õigus oma sõna öelda, sest protseduurireeglite rikkumisel on selgelt kirjas, et siis oleks pidanud püsti tõusma ja nõudma hääletamist. Näiteks praegugi on siin kolm nõudmist, kuid meil on sõnavõttud tegelikult ju lõppenud. Kalju Koha.

K. Koha

Hr. juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma protesteerin hr. Labassovi käitumise suhtes. Tähendab see, mida me oleme juba hääletanud, on lõplik otsus ja mingit ümbervaatamist enam ei tohiks olla. Kui hr. Labassov käitub selliselt, ütleme, ebamoraalselt, siis me ei saa ju seda käitumist soosida. Aitäh!

Juhataja

Ainukene õigustus selleks on tõesti see, et minu käitumises mingit muud tegevust ei olnud,

kui väga püüdliselt see küsimus loogilise lõpuni viia. Kui saadik märkab hääletamise käigus protseduurireeglite rikkumist, siis tõuseb ta püsti ning nõuab hääletamise lõpus hääletuse kordamist. Ma sellegipoolest paluksin, kui on sõnavõttud lõppenud, siis mitte enam panna siia oma taotlusi. Sellisel juhul, nagu reglement ütleb, tõstetakse käsi ja siis ma märkan, kes soovib sõna hääletuse protseduuri kohta, mitte sõnavõtu kohta. Vladimir Lebedev, võtke siit palun maha ja tõstke praegu käsi, selle järgi ma ka orienteerun.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meie kolleeg teatas, et saadik Labassov käitus amoraalselt, kuna ta ei kutsunud parlamendis esile protestitormi. Mulle näib, et saadik Labassov, kes ennast õigeaegselt kirja pani, esitas õigeaegselt ka ettepaneku kolmanda lugemise kohta, käitus väga moraalselt, kuid meie, kes me jäime ikkagi oma arvamuse juurde, et tal ei ole selleks õigust, meie kõik toimime küll täitsa moraalivastaselt. See on esiteks.

Teiseks. Saadik Põldroos, kes avaldas kahtlust, kas Labassov ikka kooskõlastas küsimuse oma saadikutegrupiga, käitus taktitult. Arvan, et saadik Põldroosil polnud mingit õigust sellisele avaldusele. Selline õigus on ainult saadikutegrupi liikmetel, kelle nimel saadik Labassov esines.

Lugupeetud kolleegid! Nüüd aga on mul teile üks palve. Kui meil juba juhtus selline lugu saadik Labassovi kohatu käitumise pärast, sellepärast, et ta tõesti püüdis säilitada Ülemnõukogus normaalseid töösuhteid, ja kui eksis meie lugupeetud spiiker, kas ei peaks me toimima nii, nagu see on fikseeritud meie reglemendis. Saadikutegrupp tegi ettepaneku panna projekt kolmandale lugemisele ja seda peab vastavalt meie poolt kinnitatud reglemendile arvestama. Seadus on halb, kuid see on seadus – Vana-Rooma õigus, aga meie kõik oleme siin seadusandjad. Ja kui me kõik hulgakesi hakkame ründama üksteist etteheidetega ja süüdistustega, siis ma arvan, et meie parlament kuigi kaua küll ei saa töötada. Ma rõhutan veel kord: saadik Labassov esitas ettepaneku projekti kolmanda lugemise kohta oma grupi nimel ja kooskõlas reglemendiga ja me peame sellega nõustuma. Tänan!

Juhataja

Ülemnõukogu peab otsustama, mina tunnistan oma viga, et ei jõudnud lugeda, kuid reglemendis on ka see osa selgelt kirjas, mis puudutab protesti käiku. Püsti ei ole keegi tõusnud ja selle kohta ei oska mina midagi öelda, mina ei orienteeru. Kuidas Ülemnõukogu peab õigeks, minu käitumises midagi teadlikult sellist ei olnud, et ignoreerida saadikutegruppi. Jätan otsuse jõusse, protestid lahendatakse seadusandlikus korras, esitatakse

presiidiumile ja mõistetakse kohut minu üle. Praegu jääb jõusse vastuvõetud otsus. Tuleme päevakorralduste juurde. Kas Priidu Priks soovib öelda midagi? Priidu Priks.

P. Priks

Et meil edaspidi sellist segadust enam ei tuleks, siis ma paluksin lugeda see minu kiri ette, see küsimus tuleb lahendada.

Juhataja

Priidu Priks kirjutab, et loeb ebanormaalseks, et Ülemnõukogu juhataja peab üksi juhatama istungit, ta ei suuda füüsiliselt korraga jälgida pabereid ja juhatada istungit. Selleks juhaks peab talle määrama abilised.

Marju Lauristin on praegu europarlamenti istungil, Viktor Andrejev on haige ja tõepoolest meie reglement praegu ei näe üldse ette juhtumeid, et keegi peale asetäitjate võiks veel abiliseks olla. Ma veel kord vabandan ja katsun olla tähelepanelikum.

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Asugem otsustama päevakorraga seonduvat.

Lugupeetud Ülemnõukogu! On kaks kokkulangevat ettepanekut päevakorra läbivaatamiseks. Rahvasaadikud Jüri Põld ja Tiit Made teevad ettepaneku peatada maksuseaduste lugemine, mis eeldab seda, et me peaksime praegu istungjärgu päevakorrast välja lülitama veel arutamata küsimustest päevakorrapunktid 5, 6, 7 ja 8.

Kas hääletamisele pandava ettepaneku sisu on selge? Igaks juhaks ma kordan veel kord üle. Ettepanek peatada maksuseaduste projektide arutamine eeldab 5., 6., 7. ja 8. päevakorrapunkti väljalülitamist päevakorrast. Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud hr. spiiker! Tahan juhtida teie ja Ülemnõukogu tähelepanu kahele momendile. Esimene moment: kui kinnitasime päevakorda, tegi saadikurühm "Virumaa" samasuguse ettepaneku. Tõsi, millegipärast ETA teadaandes ajakirjandusele oli avaldatud, et "Virumaa"

esitas ettepaneku mitte arutada neid seaduseelnõusid ja võtta need päevakorrast maha, kuigi tegelikult oli mõneti teistsugune ettepanek. Praegu on mul hea meel tõdeda, et terve grupp saadikuid saab aru selle ürituse hädavajalikkusest ja toetab saadikute Põldroosi ja Made ettepanekut. Seda enam, et sotsiaalmaks, te mäletate, jutt on sotsiaalmaksust, mida me praegu hääletasime. Kuidas võib vastu võtta sotsiaalmaksu seadust, kui ei ole kõige elementaarsemaidki arvestusi tehtud selle kohta, milline on pensionide arv, mida peab välja maksuma? Kui suured on need pensionid? Ei ole seadust pensioniga kindlustamise kohta. Saadikuid ei ole keegi projektiga tutvustanud, ainult õiguskomisjon ja mõned teised on sellest teadlikud. Sellepärast kutsun kõiki saadikuid neid seaduseelnõusid edasi lükkama selle ajani, kuni meil on selge pilt nendest küsimustest. Tänan!

Juhataja

Ma ütlesin enne valesti. Kolm, neli, viis, seitse ja kaheksa. Kolm ja neli. Üks puudutab riigilõivu ja teine puudutab tegevusloamaksu. Need on maksuseaduse eelnõud. Kas küsimus on selge? Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Vabandust, hr. eesistuja ja austatud kolleegid! Küsimus on täiesti protseduuriline ja reglemendiline. Reglemendi § 7 p. 1 ütleb, et päevakorra kohta võivad teha ettepanekuid presiidium, saadikurühma ja komisjoni esindajad. Ma ei saanud päris täpselt aru, milline komisjon või saadikurühm tegi päevakorra muudatuse ettepaneku. Vastasel juhul me ei saa seda üldse hääletusele panna.

Juhataja

Tõepoolest, päevakorra arutamisel on selline nõue. Praegu on saadiku enda ettepanek ja mina olen ka kimbatuses, sest ettepanek on tehtud saadiku poolt. Kas Tiit Made soovib midagi öelda? Kuulame Tiit Made repliigi ära ja siis teeme vaheaja.

T. Made

Austatud eesistuja! Väliskomisjon on seda küsimust ka arutanud, kuigi selle kohta ei ole kirjalikult esitatud praegu väliskomisjoni ettepanekut. Ka paluksin teha vaheaeg, et me võiksime veel kord väliskomisjoni kokku võtta ja seda küsimust arutada. Aitäh!

Juhataja

Kui palju soovite? 10 minutit. Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Palun asuda töökohtadele. Ja kuna ees seisab tähtis hääletamise voor, siis me viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 81 saadikut.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma juhin teie tähelepanu sellele, et sõnavõtutaotlejad arvestaksid, juttu tuleb hääletamise korra või motiivide üle. Samas ma informeerin Ülemnõukogu, et Jüri Põld võttis oma ettepaneku tagasi. Väliskomisjoni poolt tehtud ettepanek on komisjoni istungil vastu võetud 7 poolthäälega ja 2 vastuhäälega ja ettepaneku sisu seisneb selles, et peatada maksuseaduste projektide arutamine, kuni Eesti Valitsus esitab maksuseaduste projektid: 1991. aasta eelarve ja majanduse struktuuri. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu järgmine ettepanek puudutab ka nii või teisiti hääletamise motiive. Ma teen ettepaneku, et väliskomisjoni esimehe asetäitja Tiit Made teataks, kes komisjoni liikmetest hääletas selle otsuse poolt ja kes vastu.

Juhataja

Kuulame veel ära Rein Järliku sõnavõtu ja siis Tiit Made teatab meile. Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on seoses väliskomisjoni ettepanekuga küsimus majanduskomisjoni esimehele Ants Veetõusmele. Nimelt, ettepanekus sisaldus nõue, et valitsus esitaks majanduse, Tiit Made ettepanekus oli veel ka eraldi välja toodud eriti tööstuse struktuuri aastateks 1991–1995. Ma palun vabandust, me oleme siia tulnud erinevatelt elualadelt ja erineva ettevalmistusega ega saagi olla võrdselt tugevad kõigis valdkondades, ma tunnistan oma nõrkust majanduse valdkonnas, kuid ma ei näe tähtaega, millal valitsus saaks esitada majanduse, eriti tööstuse struktuuri, teadmata täpselt meie riiklikku staatust, mis praegu on teatavasti üsna määramatu seoses läbirääkimiste edasilükkamisega. Ja teiseks, teadmata tooraine ja kõige muu hinda, millest me midagi tootma

hakkame. Ma palun, kas majanduskomisjoni esimees saab mind ja ka teisi saadikuid selles suhtes valgustada ja öelda, millal on loota ning kas me saame öelda tähtaega, millal valitsus sellise struktuuri Ülemnõukogule esitada saaks, et siis saaksime hakata arutama maksuseadusi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Nüüd läks muidugi sisuliseks aruteluks, õigupoolest oleks tulnud hääletamise motiivide kohta sõna võtta. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Vastan Vello Pohla küsimusele. Loomulikult oli vastu hr. Pohla ise, siis hr. Heinz Valk, ülejäänud komisjoni liikmed olid poolt. Paar sõna hr. Järlikule teadmiseks. Kui segab hääletamise juures kolmas punkt, see nõudmine, et oleks tööstuse struktuur paika pandud, siia peab ütlema, et sellest sõltub väga palju. Kui meil on eelarves sees rahvamajanduse finantseerimine, niisugune lõik seal, milleks me hakkame teiega raha eraldama, siis me peame ka teadma, mis otstarbeks me selle raha tööstusele ja majandusele eraldame. Kuid kui see punkt segab, siis võib selle kolmanda punkti sealt maha võtta, jätta kaks esimest. Aitäh!

Juhataja

Kolmas punkt on maha võetud? Nii, jah? Uno Ugandi.

U. Ugandi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et jääda ootama maksuseaduste paketti tervikuna – see on natuke kahtlase väärtusega ettevõtmine, sest teatavasti on väljatöötamisel pensioni- ja tervisekindlustuse seadus ning nende saabumist ei ole niipea loota. Panna nüüd maksuseaduse arutamine seisma, see tundub mulle väga kergemeelse mänguna. Me peaksime siiski täna selle asja edasi viima ja mina teen ettepaneku maksuseadused arutusele võtta nii, nagu nad meil päevakorras on.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lepime siis niimoodi kokku, et viimasena avaldab oma arvamuse Ülo Uluots ja sellega me lõpetame täna läbirääkimised motiivide üle. Ma juhin teie

tähelepanu sellele, et juba vastuvõetud päevakorras muudatuste tegemiseks on vaja kaks korda rohkem hääli poolt kui vastu. Kalju Koha.

K. Koha

Hr. juhataja! Mul on teile küsinus. Kui me neid ettepanekuid, mis on teile esitatud, hakkame arutama, siis me sisuliselt laskume juba päevakorra arutamise tasemele. Võib-olla on siis ka teistel isikutel või tähendab gruppidel õigus teha ettepanekuid, siis avame päevakorra muudatuste arutelu. Aitäh!

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid! Kuna olen arvamusel, et hr. Made poolt tehtud ettepanek tegelikult toodab entroopiat sellesse meie niigi väga segasesse maailma veel rohkem juurde, siis ma laiendaksin natukene hr. Järliku küsimust. Nimelt, ettepanek sisaldab nõudmise, et valitsus esitaks enne eelarve. See eelarve tähendaks ilmselt mingisugust proovieelarvet või näpuharjutust eelarve tegemisel, kuna on ilmne, et pärast maksuseaduste vastuvõtmist see muutuks mõttetuks ja eelarve tuleks teha uuesti. Ma ei tea, ka mina pole majandusnimene, veel vähem eelarve tegija, kuid ma enam-vähem kujutan ette seda töömahtu ja ma kujutan üldse ette töömahtu, mis on meie valitsusringides, mis on meil kõigil, ja kui me nüüd pikaks ajaks paneme valitsuse tegelema uue eelarvega, teades ette, et see on tühi töö, ma ei tea, millist riigimehetarkust me sellega näitame. Pealegi ei tehta makse mitte ühe aasta eelarve jaoks, süsteem on natukene pikem. Maailmas käivad need asjad ikka teises järjekorras. Enne vaadatakse, mis taskus on, kui palju on meil võimalik raha välja panna, ja siis alles vaadatakse seda, mis selle rahaga teha. Seetõttu ma hääletan hr. Made ettepaneku vastu.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma tegin ettepaneku, et me siiski peale Ülo Uluotsa lõpetame läbirääkimised motiivide üle. Tiit Madel on kindlasti vaja? Ainult repliik? Peale Tiit Made ma palun taotlusi mitte esitada. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Majanduskomisjoni volitusel teatan, et majanduskomisjonil on 1991. aastast eelarve makett olemas. Praegu on ta kõigile veel välja jagamata, kuni majanduskomisjon ei ole selle kohta oma arvamust avaldanud ja seisukohta võtnud. See on majanduskomisjoni poolt.

Sõltumatud demokraadid esitasid praegu päevakorra paranduse meie spiikrile. Meie arusaam ja idee on selline, et tegevusloa- ja riigilõivu maks on küpsed arutamiseks ja vastuvõtmiseks. Mis puudutab tulumakse, siis me palume ainult veidikeseks ajaks katkestada nende lugemine, seepärast, et on ilmunud uued ettepanekud põllumeestelt. Nii et meie ettepanek on suunatud ainult kasuteguri suurendamisele. Ma tänan!

T. Made

Austatud eesistuja! Kuulanud ära Enn Põldroosi sõnavõtu, on mul ettepanek alustada 1. oktoobrist Ülemnõukogu raames majandusõppusi saadikutele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Rohkem ma sõna ei anna. On kaks ettepanekut: üks saadikurühma poolt ja teine alatise komisjoni poolt. Väliskomisjoni ettepanek, mis seisneb selles, et peatada kõikide maksuseaduste projektide arutamine, kuni Eesti Vabariigi Valitsus esitab Ülemnõukogule kõik maksuseaduste projektid ja 1991. aasta eelarve projekti. Selle ettepaneku ma panen esimesena hääletamisele ja siis tuleb sõltumatute demokraatide ettepanek, millest oleneb, kuidas Ülemnõukogu esimesse ettepanekusse suhtub. On veel Uno Ugandi ettepanek: arutada kinnitatud päevakorra alusel, kuid nagu öeldud, päevakorraga seonduvates küsimustes on sõnaõigus ainult saadikurühmadel, komisjonidel ja presiidiumil. Asugem otsustama. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et päevakorra muudatus eeldab, et poolthääli oleks 2 korda rohkem kui vastuhääli.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et peatada maksuseaduste projektide arutamine üldse, kuni Eesti Vabariigi Valitsus esitab Ülemnõukogule kõik maksuseaduste projektid ja 1991. aasta eelarve projekti? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 24 saadikut, vastu 52 saadikut, erapooletuid 4. See ettepanek ei leidnud toetust.

Sõltumatute demokraatide ettepanek. Ma enne loen ta teile ette. Mitte arutada sellel istungjärgul üksikisiku tulumaksu ja ettevõtte tulumaksu seaduseelnõusid teisel lugemisel. Seaduseelnõud üksikisiku tulumaksu, ettevõtte tulumaksu, käibemaksu, maamaksu, investeeringute maksu, tollimaksu jt. kohta võtta päevakorda järgnevatel istungjärgudel, seejuures arutelu aluseks peavad olema igale saadikule korraga kätte antud projektid kõikide nimetatud maksuseaduste kohta, samuti kõikvõimalik abimaterjal. See, mis puudutab teist punkti, tuleb juba presiidiumil lahendada, aga hääletamisele pandav ettepanek kõlab selliselt.

Kes on selle poolt, et mitte arutada Ülemnõukogu 15. istungjärgul üksikisiku ja ettevõtte tulumaksu seaduseelnõusid teisel lugemisel? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 61 saadikut, vastu 22, erapooletuid ei ole. See ettepanek on vastu võetud.

Nii et viies ja seitsmes päevakorrapunkt langevad selle istungjärgu arutelu käigust välja.

Eesti Vabariigi riigilõivuseaduse eelnõu teine lugemine

Juhataja

Jätkame kinnitatud päevakorraga. Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Riigilõivu kohta" teine lugemine. Ettekandja on Maksuameti peadirektor Villar Aron.

V. Aron

Enne kui minna riigilõivuseaduse eelnõu juurde, ma palun mõneks minutiks teie tähelepanu, et öelda mõni sõna maksuseaduste kohta üldse. Selleks ajendas mind praegune arutelu. Palun võtke arvesse seda, et Maksuamet ei oma erihuvisid maksumäärade ja nende alusel laekuvate summade suhtes. Me võtame täitmisele iga seaduse, mis te vastu võtate. Meie huvi seisneb ainult selles, et seadus on praktikas rakendatav ja tema täitmine kontrollitav. Praktilise rakendamise küsimustest lähtuvalt on mul väga tõsine palve teha otsused võimalikult kiiresti. Miks ma seda palun? Juhul kui seaduste vastuvõtmine venib septembri lõppu või veelgi kaugemale, ei ole enam reaalne rakendada neid 1. jaanuarist, eriti üksikisiku tulumaksu. On vaja teha mahukat ettevalmistustööd, on vaja välja õpetada maksude arvutamise seotud töötajad. Maksuameti töötajad me õpetame välja ka siis, kui seadus näeb ilmavalgust alles detsembrikuus, kuid vaja on välja õpetada ka see suur arv inimesi, kes ettevõtetes ja asutustes töötavad palgaarvestajatena ja järelkult hakkavad uue seaduse järgi makse palgast kinni pidama. Neid on umbes 15 000. Neid on vaja varustada juhendmaterjali ja maksude arvutamise tabelitega, nende trükkimine massitiraazis ei ole päeva, nädala ega arvatavasti isegi mitte ühe kuu küsimus. See võtab aega. On vaja maksumaksjad ette valmistada. Me ei või mängida inimestega, nad peavad ette teadma, mis nad peavad tegema ja mis neid ees ootab. Lihtne on eksinute suhtes rakendada karistusi, kuid see ei ole õige, seda ei tohi teha. Me ei või ometi selles küsimuses lähtuda ideoloogiast, et uppuja päästmine on tema enda asi. Me oleme sattunud väga imelikku olukorda. Kui me uuest aastast ei suuda rakendada uut

seadust, siis mille alusel me edasi elame? Praegune üksikisiku tulumaksu võtmise kord on kehtestatud Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 1943. aastast ja on alates 1. juulist tunnustatud kehtetuks. Kui me uut seadust ei kehtesta, siis tuleb meil vastu võtta seadus kehtetu seadluse kehtestamiseks. Võiks arvata ka nii, et kui ei jõua kehtestada seadlust 1. jaanuarist, siis võib seda teha näiteks 1. aprillist, tegelikult nii teha ei saa, sest me ikkagi hakkame maksustama aastatulusid ja maksumäärad on välja töötatud aastatulude maksustamiseks. Palun minu sõnavõtust mitte nii aru saada, et ma kutsun teid vastu võtma kiirustades mingisugust seadust, vaid ma palun teid proovida vastu võtta seadus, mida te peate sobivaks, võimalikult kiiresti. Kui see ei ole võimalik, siia tuleks kiiresti otsustada, milliste maksuseaduste alusel me järgmisel aastal töötame. Sellest oleneb ka järgmise aasta eelarve.

Nüüd siis riigilõivuseaduse eelnõust. Võrreldes esimesel lugemisel olnud eelnõuga on viidud sisse järgmised muudatused: §-ga 3 on määratletud, et riigilõivu määrad kehtestatakse seadusega. Varem oli antud õigus valitsusele kinnitada määrad. Määrade projekt on eelnõule lisatud. Selline ettepanek tehti eelmisel korral, kuigi minu isiklik arvamus on, et määrad võiks siiski kinnitada valitsus. Uute määrade kinnitamine ja vanade muutmine muutuks operatiivsemaks. § 4 on sõnastatud normitehniliselt õigemini, on viidud sisse iga riigilõivu võtva asutuse kohta eraldi lõige, mis jaguneb punktideks. Sisulist muutust seoses sellega ei ole. § 4 lõige 3 on lisatud punkt 10, millega on riigilõivust vabastatud talunikud volikirja tõestamise eest veoautodel ja traktoritel töötamise õiguse kohta. Selle kohta on juba otsus tehtud, nii et ta praegu juba kehtib. Teile esitatud riigilõivu määradesse tuleks viia sisse veel kaks parandust. Punkt 7 tuleks sõnastada: "Perioodilise väljaande registreerimise eest 300 rubla." See oli arutusel valitsuse istungil esmaspäeval ja tõenäoliselt võetakse ta järgmisel esmaspäeval juba valitsuse otsuse, määruse või korraldusega vastu. Punkt B tuleks siis sõnastada: "Kauba sisse- ja väljaveo ning riikliku tegevuslitsentsi väljaandmise eest 50 rubla." See ka juba kehtib. Ja edasi muutuks numeratsioon, nii et punkt 8 asemel on punkt 9 ja punkt 9 asemel punkt 10.

Nüüd veel mõni sõna hr. Uluotsa ettepaneku kohta, mille ta eelmisel lugemisel tegi suurema väärtusega riigilõivu markide kasutusele võtmiseks, et mitte jooksutada inimesi. Selle kohta võiksin öelda niipalju, et kui osta pangast marke, siis on ükskõik, kas makstava raha eest saadakse mark või kviitung. Kui aga mõelda nii, et margi saab osta riigilõivu võtvast asutusest, näiteks notariaalkontorist, siis tähendab see täiendavat eelarvekulu. Sellel juhul on vaja oluliselt suurendada riigilõivu võtvatele asutustele markide soetamise avanssi. Teadmiseks niipalju, et praegu on riigilõivu võtvatel asutustel, kes marke kasutavad, antud välja mingisugune summa raha nende markide soetamiseks. Näiteks mingi 300 või 500 rubla,

olenevalt tema tegevusest, tema tegevuse mahust ja tal on pidevalt see raha markidena või rahana olemas ja markide kulutamisel ta ostab täiendavalt juurde kogu aeg selle saadud raha eest marke. Praegu kasutatakse meil marke kuni 10-rublaste summadeni, kui me aga hakkame kasutama marke kõikide vajaminevate riigilõivusummade peale, kus need võivad ulatuda tuhandete rubladeni, siis meil on vaja oluliselt suurendada seda avanssi, mis tähendab suure summa väljaandmist ühekordselt eelarvest. Nähtavasti ei ole lähemal ajal võimalusi ka uute markide saamiseks. Tuleb arvestada ka seda, et ei saa võrrelda Eesti Vabariigis kehtinud tempelmaksu praeguse riigilõivuga. Kõrvuti tempelmaksuga kehtis ka näiteks pärandimaks, mida ei tasutud markidega. Meie riigilõivuseaduse järgi laekuvad just suuremad summad ostu-müügi ja pärimistehingute puhul. Kokkuvõtteks võiks öelda niipalju, et seda ettepanekut tuleks siiski edaspidi silmas pidada. Praegu aga ta rakendamine ei ole reaalne. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on ettekandjale küsimusi? Ei ole. Suur tänu, hr. Aron! Kaasettekandeks saab sõna majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud rahvasaadikud! Riigilõivuseaduse projekt, mis on valitsuse poolt esitatud, on sisuliselt tehtud praegu NSV Liidu seaduse "Riigilõivu kohta" alusel, selles mõttes siin eriti suuri põhimõttelisi muudatusi ei ole ja võiks isegi öelda, et seetõttu on mitmeid meie vabariigi seadusandlusest tulenevaid aspekte unustatud. Näiteks, § 2 juures on ainult üksikisikutelt tegevusloa eest võetav lõiv. Meil on ette nähtud ka tegevuslubade väljaandmine juriidilistele isikutele, nii et selles mõttes on vaja seda seaduse projekti küllaltki palju veel redaktsiooniliselt korrigeerida. Siin ma tahaksingi esitada pretensiooni vabariigi valitsusele, et ta esitab meile küllalt tooreid materjale, kus on ära kirjutatud põhimõte, kuid seaduslikkuse koha pealt tekib palju küsimusi, nagu ei oleks juristid ja need, kes on seadustega lähemalt tuttavad, neid seaduse projekte näinud. Ja ma arvan, et siin antud riigilõivuseaduse juures ütleb muidugi oma sõna ka õiguskomisjon. Antud seaduse §-s 7 ei kajastu ka see, kuhu ja kuidas makstakse riigilõiv. Kas asutusse, hoiupanka, teistesse pankadesse, sidesõlme? Palju küsimusi on tekitanud antud seaduse ja ka järgmise seaduse, see on tegevusloa seaduse juures see, kas omavalitsusorganid on neid läbi vaadanud või mitte. Uurides asja on selgunud, et on läbi vaadanud. Kuid paljudes kohtades on võim vahetunud (sest inimesed on vahetunud) ja tekib küsimus, et võimu järjepidevus on ära kadunud ja uued inimesed nagu ei olekski arutanud seadust, kuid tegelikult on kohalikud organid arutanud.

Edasi räägin vaid konkreetselt juba igast asjast. § 4 p. 15 ja ka mõned teised punktid, kus on öeldud "riiklikud pangad", tuleb muuta. See ongi see punkt, mis on võetud liidu seadusest üle ja ei ole vaadatud meil vastuvõetud seadusandlust. Mina teen ettepaneku riiklike pankade asemel, mida Eesti pangaseaduse alusel enam ei ole, panna sisse "Eesti Pank on vabastatud". Peale selle tekitab küsimusi ka § 4 p. 17, mis annab siiski võimaluse ettevõtetel asjade arutamisel kaasata kolmandaid ettevõtteid. Kui nad kaasavad neid asjade lahendamisse, siis lõivu ei pea maksma. Küsimusi on tekitanud ikkagi see lisa, mis meile on juurde antud. Eelmisel lugemisel mitmed rahvasaadikud nõudsid, et seadus peab ära määrama ka riigilõivu määrad. Seda on nüüd valitsus arvestanud, kuid mõtleme selle asja üle järele. Nagu te tänagi kuulsite, osa riigilõivu määrasid on valitsus kehtestanud mõni päev tagasi, osa ta kehtestab järgnevatel päevadel. Kui me sellises redaktsioonis võtame vastu seaduse, siis me peame Ülemnõukogus pidevalt sellega tegelema. Me ei saa oma suuremaidki asju otsustatud, kas meil on vajadust riigilõivu määrasid hakata otsustama? Edasi, teine valitsuse poolt tehtud parandus või ettepanek on soodustused talunikele. See on jällegi üks põhimõtteline probleem. Majanduskomisjon on seisukohal, et me peaksime saaduse ees kõik võrdsed olema ja võimalikult vähe andma soodustusi. Kuid nüüd tekibki probleem talunikega, kellele tahame jällegi soodustusi anda. Peale selle on ettepanek välja jätta §-st 4 p. 14. Lk. 3 § 13 sõnastada järgmiselt: "kodanikud kaebustelt valijate nimekirjade sees esinevate ebaõigsuste kohta" ja panna sinna punkt. Ja ära jätta "kaebustelt administratiivõigusrikkumiste asja arutama volitatud organi ametiisiku tegevuse peale, seoses administratiivkaristuse määramisega". Ja mingisugune lõiv peaks olema ka kodanikelt kassatsioonikaebustelt abielulahutuste asjades. Ei pea olema suur, aga ta peaks siiski olema. Peale selle on tulnud majanduskomisjonile ettepanek ka rahvussuhete komisjonilt, nad teevad ettepaneku lisada lk. 4 § 10 järgmine tekst. Ma loen ta vene keeles ette sellisena, nagu ta on tulnud: "Kodanikud volituse väljaandmise eest koos soetatud transpordivahendite kasutamiseks."

On vajalik kaaluda, kas me hakkame neid määrasid ikkagi ise kehtestama. Võib-olla volikirjade väljaandmisel lastele, vanematele, abikaasadele mootorratta või auto kasutamise ja kasutamise õiguse kohta võiks lõiv väiksem olla. Praegu on see 15 rubla. Enne me peame põhimõtteliselt otsustama, kas me peame ikkagi hakkama neid riigilõivu määrasid ise kehtestama või usaldame valitsust. Rääkides rahandusnimeistega Tartus, võin teile öelda, et nende mulje on selline, et praeguste riigilõivu määradega on inimesed harjunud, siin mingeid erilisi pretensioone ei ole, välja arvatud see abikaasade ja laste volikirjade tõestamine. Seetõttu on ettepanek arutada seadus läbi ja jätta võimalus majanduskomisjonile

redaktsiooniliselt see üle vaadata. Aga edaspidi peab valitsus ka redaktsioonilisele küljele rohkem tähelepanu pöörama. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Ants Veetõusme! Tundub, et on küsimusi. Kaido Kama.

K. Kama

Hr. Veetõusme! Kas te oskate vastata sellisele küsimusele? Nimelt on § 2 p. 5 öeldud, et Eesti Vabariik võtab riigilõivu NSV Liidu kodakondsusse vastuvõtmise ja kodakondsusest lahkumise dokumentide vormistamise eest. Ja samuti on öeldud § 1, et riigilõiv laekub kohaliku omavalitsuse üksuste eelarvesse. Kas te saate aru, kui nüüd Eesti Vabariik võtab lõivu NSV Liidu kodakondsusse vastuvõtmise eest, millise kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvesse siis see laekub?

A. Veetõusme

Siin on asjal kaks poolt. Kõigepealt, tänase päeva seisuga on meil NSV Liidu kodakondsus, tahame me seda tunnistada või mitte. Meil tekkis samamoodi see küsimus ja selles mõttes ongi kaks võimalust, kas me võtame seaduse sellisel kujul vastu ja siis hakkame edaspidi muutma või jätame vana lõivuseaduse, riigilõivuseaduse, mis oleks väiksem patt kui see, et me isiku tulumaksu ei võta vastu. Mis puutub kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvesse, siis see on vastavalt Eesti Vabariigis kehtivale omavalitsusseadusele.

Juhataja

On veel küsimusi? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetav ettekandja! Kas valitsusel oleks olnud pärast majanduskomisjonis ärakuulamist ja enne täiskogule esitamist võimalik need näpuvead ära kõrvaldada, millest arvukalt siin juba juttu oli? Ja ma küsiksin ühe asja kohta, mis meil parandustes on välja antud, kas ka siin ei ole tegemist näpuveaga? Siin on kirjutatud, et volikirja tõestamise eest veoautodel ja traktoritel töötamise õiguse kohta, aga volikiri antakse hoopis ajutise kasutamise õiguse kohta valdaja poolt kellelegi teisele, aga töötamise õiguse peaks andma kvalifikatsiooni- ja juhitunnistus.

A. Veetõusme

Ma arvan, õigem oleks sellele vastata muidugi hr. Aronil, aga siin on volikirja tõestamisest veoautodel ja traktoritel töötamise õiguse kohta, eks ole. Sellepärast ma ütlesingi, et ma arvan, et terminoloogiliselt õiguskomisjon ütleb ka veel oma sõna.

Juhataja

Suur tänu! Tõnis Mets. Ants Veetõusme, meil on veel teile küsimusi.

T. Mets

Hr. Veetõusme! Mul on veel üks selline küsimus. Kuna praegu oli arutusel, et anda riigilõivu summad valitsuse otsustada ja mina oleksin sellega täitsa nõus, kui valitsus sellega käituks arukalt, aga nagu näha, ta ei ole sellega mitte arukalt käitunud ja me peaksime ikka teatava kontrolli oma kätte jätma. Ma rõhutaksin siin just nimelt volituste summa suurust, mis on praegu ebaõiglane ja mittereaalne. Näiteks volitus maksab praegu 15 rubla auto pealt. Mispärast ma pean nii suure summa maksma, kui auto eest on nagunii 15 000 rubla makstud ja selle summa sees on nii mehe kui naise panus?

A. Veetõusme

Hr. Mets! Ma sellepärast ütlesingi, et me peame siin otsustama, kas me usaldame või ei usalda ja kui ei usalda, siis võtame selle enda kätte.

T. Mets

Ei saa usaldada, sest valitsus ei käitu selles küsimuses arukalt.

A. Veetõusme

Ma ütlen veel kord, see on meie otsustada. See on ilmselt rohkem repliik, sõnavõtt kui küsimus.

A. Tamm

Lugupeetud hr. Veetõusme! Te puudutasite talumehi ja neid soodustusi, mis olid võimaldatud siin projektis transpordivahendi juhtimisõiguse andmise korral teisele kodanikule-talumehele. Ma pean seda täiesti õiglaseks soodustuseks, kuna vastasel juhul oleks talumees täiesti ebavõrdses olukorras võrreldes teiste majandusorganisatsioonidega, ettevõtetega, kes saavad oma masinaid anda sõidulehega ükskõik millisele juhile või loovutada oma masinate

juhtimisõiguse. Kuid võib-olla on teil mõni muu ettepanek antud ebavõrdsuse leevendamiseks, sest sõidulehe kasutamiseõigust meile ei ole antud.

A. Veetõusme

Siin on tõsine vastuolu üksikisikutele volikirjade andmise osas. See ei puuduta ainult talunikke, see puudutab edaspidi ka üksikfirmasid, kus tekib probleem, et kui on üksikisiku firma, siis kas ta annab ka sõidulehe või hakkab volitusi andma. Nii et probleem on laiem.

A. Labassov

Lugupeetud kolleegid! Te viisite komisjoni nimel § 4 punkti 15 sisse paranduse: sõna "riigipangad" asemele kirjutada "Eesti Pank". Kuid Eesti Pank – see on ju ka riigipank ja arvatavasti niisugune sissekanne oleks hea, kui meil peale riigipankade teisi pankasid ei oleks. Nähtavasti pole kaugel see aeg, kui meil luuakse ka välismaa pankade filiaale. Kuid vastavalt omandiseadusele on neil üldiselt võrdsed õigused, s.t. kõik omandivormid, nii riiklikud kui aktsionärivormid on võrdsed. Täna tähelepanu eest!

A. Veetõusme

Seda ma tahaksingi rõhutada. Eesti Panga seaduse järgi on üks keskpank, see on Eesti Pank, ülejäänud on kõik kommertspangad. Nad võivad olla loodud kas riikliku, era- või kooperatiivse kapitaliga, kuid nad on kõik sisuliselt kommertspangad ja sellepärast ma ütlen, et lõivust peaks olema vabastatud ainult keskpank, ülejäänud pangad peaksid olema seaduse ees võrdsed. See on Eesti Panga seaduse järgi.

Juhataja

Suur tänu, Ants Veetõusme! Rohkem meil küsimusi ei ole. Kas me jätkame läbirääkimisi? Ei jätkka.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised riigilõivu seaduseelnõu üle? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 75 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Läbirääkimised on lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Minul on kaks muudatusettepanekut sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni poolt. Rohkem minu käes muudatusettepanekuid ei ole. Kas majanduskomisjoni esimehel on muudatusettepanekuid? Täiendavalt on veel keskkonnakomisjoni muudatusettepanek. Kas on veel muudatusettepanekuid või on kõik laekunud?

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil on ametliku tööaja lõpuni 8 minutit. Ma sõandan täna olla pealetükkiv ja kasutada ära veel 15 minutit, me peame otsustama muudatusettepanekute saatuse. Võimalik, et ka terve seaduseelnõu saatuse. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud rahvasaadikud! Kuna asi läheb niivõrd libedalt, siis mul on ettepanek teha enne vaheaeg, me vaataksime need muudatusettepanekud läbi ja, teiseks, seaduseelnõu oleks vaja ikkagi redaktsiooniliselt ka natuke veel parandada. Just nimelt redaktsiooniliselt, aga kui Ülemnõukogu usaldab pärast majanduskomisjoni, siis me viiksime redaktsioonilist laadi parandused sisse, et ta keeleliselt ja seadusetähena saaks paremini vastu võtta.

Kuid me võiksime täna muudatusettepanekuid ka mitte panna hääletusele, vaid vaadata need õhtul majanduskomisjoniga läbi ja homme hommikul teile ette kanda.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja! Ma tahan tegelikult toetada Ants Veetõusmet ja märkida, et tema täiesti sisuliselt õigustatud soov tugineb meie reglemendi punktile 11-8, mis nõuab, et muudatusettepanekud tuleksid meile pärast komisjonis vaatamist kirjalikult. Aitäh!

Juhataja

Ka Ülemnõukogu juhataja austab seda reglemendi punkti. Priidu Priks.

P. Priks

Austatud juhataja! Kuna kaks muudatusettepanekut on minu poolt, siis ma olen Ants Veetõusmega täiesti nõus.

Juhataja

Aitäh! Paistab, et selles küsimuses on Ülemnõukogus üksmeel. Kas täna siis peetakse õigeks, kui me katkestame riigilõivuseaduse eelnõu teise lugemise arutamise? Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Mul on lihtsalt ettepanek õigel ajal meie istung ära lõpetada ja homme jätkata. Ja pärast istungi lõppu paluks majanduskomisjonil koguneda ruumi 264.

Juhataja

Tähendab, meie ei katkesta, vaid lihtsalt jätame pooleli. Ma annan ettepanekud, mis minule on laekunud, majanduskomisjoni esimehele ja sellega loeme riigilõivuseaduse eelnõuga seonduva täna lõpetatuks, kuna tööaeg saab otsa.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

15. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

13. september 1990

Eesti Vabariigi riigilõivuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 73 saadikut, puudub 26. Jätkame poolelijäänud päevakorra kolmanda punkti – riigilõivuseaduse eelnõu arutelu teist lugemist. Läbirääkimised sellel teemal on lõppenud. Muudatusettepanekud anti eile üle komisjonile. Ja võib-olla me palumegi kõigepealt majanduskomisjoni tutvustada, millised muudatusettepanekud me hääletamisele paneme.

A. Veetõusme

Lugupeetud saadikud! Riigilõivuseaduse eelnõu esimesest lugemisest on möödunud veidi üle kuu. Ja seda aega on saadikud väga viljakalt kasutanud, mille tulemusena eile õhtul saabus majanduskomisjonile ka terve rida ettepanekuid. Majanduskomisjon teeb ettepaneku lõpetada praegu riigilõivuseaduse eelnõu teine lugemine ning võtta järgmise nädala päevakorda kolmas lugemine. Majanduskomisjon esitab teile uue redigeeritud riigilõivuseaduse projekti ja kõik need ettepanekud, mida majanduskomisjon ei ole aktsepteerinud. Aktsepteeritud ettepanekud kantakse juba uude redigeeritud seaduseelnõusse, mille te saate kätte järgmisel nädalal.

Nii et majanduskomisjoni ettepanek on lõpetada praegu teine lugemine ja panna seaduseelnõu kolmandale lugemisele, mis sisuliselt tähendab hääletamist ja teile redigeeritud variandi

väljaandmist. Täna me seda ei jõua, sest need ettepanekud tuleb ka vene keelde tõlkida ja redigeerida. See tegelikult kiirendaks Ülemnõukogu tööd. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mul on siiski mõned küsimused majanduskomisjoni esimehele. Kas me muudatusettepanekuid üldse hääletamisele ei pane?

A. Veetõusme

Ühesõnaga, ma kordan veel kord, et kolmandaks lugemiseks me anname teile lõpliku teksti, kus on neid muudatusettepanekuid juba arvestatud. Ja kui neid ei ole arvestatud, siis me paneme nad eraldi hääletamisele.

Juhataja

Kolmandal lugemisel ei panda enam midagi hääletamisele. Kolmandale lugemisele läheb lõplik tekst ja sõna võetakse ainult hääletamise korra osas.

A. Veetõusme

Sellisel juhul me peame täna katkestama teise lugemise ja jätkama seda protseduuri järgmisel nädalal.

Juhataja

Tähendab, majanduskomisjoni ettepanek on katkestada teine lugemine.

A. Veetõusme

Jah.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Majanduskomisjoni ettepaneku vastuvõtmiseks on vaja lihthäälteenamust, s.t. et poolt oleks rohkem kui vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et katkestada riigilõivuseaduse eelnõu teine lugemine? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 78 saadikut, vastuolijaid ja erapooletuid ei ole. Riigilõivuseaduse eelnõu teine lugemine on katkestatud.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Eilsel istungjärgul otsustati päevakorda võtta üksikisiku ja ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu arutelu teine lugemine ning ühtlasi teen ettepaneku määrata seejuures juhtivaks komisjoniks väliskomisjon. Aitäh!

Juhataja

Antud ettepanekut peab arutama presiidium. Presiidium on alati määranud, milline komisjon on juhtivkomisjon.

H. Peterson

Lugupeetud esimees! Lugupeetavad kolleegid! Andke andeks, et ma teid päevakorraväliselt mõneks minutiks eksitan. Asi on selles, et nagu te teate, toimusid eile Moskvas 4 + 2 läbirääkimised ja kirjutati alla vastavale dokumendile. Me ei tea täpselt küll selle dokumendi sisu, kuid mind teeb rahutuks küsimus, kas meid ei müüdüd järjekordselt maha või ei võetud meie suhtes midagi ette. Meil oli väiksemas ringis Eesti Vabariigi Välisministeeriumi ametnikega, nooremate kolleegidega eile üks vestlus. Nad tegid ettepaneku, et võib-olla me siiski arutaksime ühte küsinust, nimelt seda, et me võiksime esitada 24 tunni jooksul hagi selles lepingus niisuguste võimalike, ma ütlen just võimalike punktide vastu, mis puudutavad Eesti Vabariigi küsimust. Meil on tegemist territooriumiga, mida *de facto* loetakse teatud ringkondades Nõukogude Liidu territooriumiks. Ja me peame kindlalt ja otsustavalt välja ütleva oma seisukoha Eesti Vabariigi territooriumi kui terviku suhtes. Ma jagan välja mõningatele gruppidele, saadikurühmadele kolmeleheküljelise teksti, mul on seda kahjuks ainult viisa eksemplari. Kuid ma teeksin ettepaneku moodustada redaktsioonikomisjon, et siis teha vastav avaldus, sest kella kaheni on meil veel natukene aega. Paneksime kirja, mis kell me selle poliitilise avalduse tegime, ja selle avaldusega kohustaksime Eesti Vabariigi Välisministeeriumi valmistama ette vastav materjalide plokk, et siis seda esitada. Mul on ettepanek, et esitada territoriaalne hagi Eesti Vabariigi territooriumi osas, lähtudes vajadusest lahendada see küsimus enne Euroopa julgeoleku küsimuste arutamist Pariisis. Ja teiseks, võtta vastu otsus, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu palub Eesti Vabariigi Valitsust valmistada ette see materjalide kogum.

Ma teeksin ettepaneku, kui ollakse sellega päri, et erinevatest saadikurühmadest teha redaktsioonitoimkond ja arutada seda asja väiksemas ringis. Me arutasime seda juba maameestega. Samuti hr. Jõerüüdiga ja oleks hea, kui siia lülituksid ka juristid, hr. Käbin ja teised. Täna tähelepanu eest!

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meil on välja kuulutatud diskussioon omandireformi küsimustes. Ülemnõukogus neid küsimusi põhjalikult arutatud veel ei ole ja me seisame fakti ees, et aeg läheb, aga põhjalikud otsused on tegemata. Seetõttu pööran ma õiguskomisjoni nimel teie tähelepanu sellele asjaolule ja kannan ette õiguskomisjoni kolmel istungil toimunud arutelu tulemused, mis on vormistatud vastavas kirjas Ülemnõukogu juhatajale. See kõlab niimoodi: "14. septembril 1990. aastal toimunud koosolekul arutas õiguskomisjon organisatsioonilisi abinõusid Ülemnõukogu töö efektiivsuse tõstmiseks. Arvestades asjaolu, et sügissessioonil on Ülemnõukogus kaks diskussiooni omandireformi küsimustes ja vajadust kiiresti käivitada radikaalne majandusreform, teeb õiguskomisjon ettepaneku moodustada Ülemnõukogu ajutine komisjon, omandi- ja maareformi komisjon. Õiguskomisjon esitab aruteluks saadikurühmadega kooskõlastanud komisjoni järgmises koosseisus: Arro, Grigorjev, Junti, Hänni, Kama, Käbin, Made, Novohatski, Paju, Prii, Sergij, Veidemann, Uluots, Zõbin. Ajutise komisjoni esimehe valimine peaks kuuluma komisjoni kompetentsi. Õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton."

Kuna antud küsimus on kõikide fraktsioonidega kooskõlastatud, siis on ettepanek see täna päevakorda võtta ja ka otsustada, mitte avada diskussiooni, või kui diskussioon tekib, siis selle otsustab ka vastav fraktsioon, kes on oma esindaja siia saatnud.

Ja teiseks, uue reglemendi järgi peavad sügissessiooni esimesel istungjärgul olema formeeritud komisjonid uuesti ja § 4 lõige 3 ütleb, et Ülemnõukogu Presiidium jaotab kohad alatistes komisjonides saadikurühmade ja sõltumatute saadikute vahel, lähtudes saadikurühmade üksiksaadikute avaldustest ning saadikurühmade võrdelise esindatuse printsiibist.

Rahva-keskfraktsioon esitas augustikuu istungjärgul komisjonide uue struktuuri, kuid siia maani ei ole me seda Ülemnõukogule arutamiseks andnud ja kuna täna on viimane selle istungjärgu päev, mil oleks pidanud esitama oma ettepanekud komisjonide kohta, siis rahva-keskfraktsiooni nimel teen ettepaneku enne otsustada komisjonide struktuuri saatus ja seejärel saaksime me esitada oma ettepanekud komisjonide koosseisude kohta. Aitäh!

T. Made

Austatud eesistuja! Kallid kolleegid! Hr. Petersoni sõnavõtt ajendab mind välja ütleva mõningaid mõtteid. Eilne kohtumine Moskvast 4 + 2 skeemi järgi oli pühendatud Saksamaade ühendamisele ja selle lõppdokumendid on meieni veel tõesti jõudmata, ehkki kuluaarides on teada, mida seal Baltimaade kohta öeldi. Kuid mulle tundub, et kiirustamine selles asjas oma

arvamuse väljaütlemiseks oleks liiga varajane, sest me saame diskussiooni avada või arutada siin üksnes unenägude või hr. Petersoni kuluarivistluste baasil. Seetõttu on mul ettepanek mitte kiirustada selle niivõrd tähtsa küsimusega, see on tarvis Eesti üldsuses eelnevalt omavahel läbi arutada. See on taktika küsimus, meie tegevuse taktika küsimus ja võib-olla meie liigse kiirustamine mõne dokumendi vastuvõtmisega ja selle maailmale paiskamine võib meile pärast ebameeldivusi tekitada. Jah, tõsi, meil on nüüd palju tulnud juurde inimesi, kes on poliitika alal spetsialistid, kuid sellele vaatamata ma paluksin kolleege mitte kiirustada Ülemnõukogus nende avalduste tegemisega ja mitte võtta seda küsimust täna päevakorralisena, ka mitte enne kella 14.00. Aitäh!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma jagan oma kolleegi Tiit Made seisukohta ja arvamust, omalt poolt ma lisaksin ainult niipalju, et meil näib laienevat see tendents, nagu me eile nägime, kus väliskomisjon arutab maksuküsimusi, maaelukomisjon aga välispoliitika küsimusi. Me peaksime siin Ülemnõukogus ikkagi arvestama kõigepealt seda elementaarset riiklikku ülesehitust ja riigiõiguslikke küsimusi, et välispoliitilised küsimused lähtuvad siiski Eesti Vabariigi Välisministeeriumist, tema n.-ö. ametlike ja tegelike juhtide kaudu. Ma jagan seda paatost ja valu, mis Heldur Petersoni ettepanekus on, kuid siiski, kui me ei arvesta riiklikku struktuuri ja riiklikku ülesehitust, siis ei saa me mingeid normaalseid ega korrektseid otsuseid ka vastu võtta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma tahaksin loota, et me sel teemal diskussiooni siiski ei hakkaks pidama. Meil on vaja arutada kinnitatud päevakorra küsimusi. Kuulame ära veel Tiit Käbini.

T. Käbin

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Praegu ei ole muidugi mõtet pikalt arutada, kas on vaja või ei ole vaja seda küsimust päevakorda võtta, kuid aja säästmiseks oleks õigem, kui me moodustaksime redaktsioonikomisjoni, kes hoolega töötaks läbi Eesti Vabariigi Välisministeeriumi poolt esitatud materjali. Ma tean, et välisministeerium on selles küsimuses küllaltki suurt ja põhjalikku tööd teinud. Ja redaktsioonikomisjoni töö põhjal otsustaksime, kas vastav dokument võtta vastu täna või mitte. Tänan!

Juhataja

Loodetavasti võtab nüüd viimasena sõna Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Lugupeetavad kolleegid! Ma ei tahtnudki alustada diskussiooni, vaid olen tänulik, et suurest tööst hoolimata saame sel teemal mõne sõna rääkida. Aga kui me teemegi selle väikese pöördumise, siis esimene punkt oleks ikkagi tervitus sellele 4 + 2 allakirjutamisele, mis Moskvas aset leidis, ja muu oleks siis sellest tulenev.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil on kinnitatud päevakord, sellega me läheme nüüd ka edasi. Kuid siiski oli saadikurühmade ja komisjonide poolt tehtud rida ettepanekuid ning nendele on vaja kompetentselt reageerida. Mul on selline ettepanek, lugupeetud Ülemnõukogu, et me tänase istungi vaheajal võtaksime kokku vanematekogu ja peaksime nõu kõigi tehtud ettepanekute, sealhulgas ka päevakorra muudatusettepaneku osas. Võib-olla ei oleks mingit probleemi õiguskomisjoni poolt pakutud komisjoni koosseisu üle, kuid Ülemnõukogu alatiste komisjonide uue struktuuri ja koosseisu suhtes tuleb veel aru pidada. Kas Ülemnõukogu sellise lähenemisega on nõus, et vanematekogu täna vaheajal arutab seda küsimust ja tänase plenaaristungil teisel poolel teatab oma seisukoha? Meil on veel vanast reglemendist selline kord, et kell 12.00 kuni 12.20 on vaheaeg. Ma paluksin sellel ajal tulla vanematekogu nõupidamiseks minu tööruumi.

Mul on palutud ka ette lugeda majandusjuhtide saadikuühenduse avaldus. Selle sisu on järgmine: "Grupp Ülemnõukogu liikmeid on pidanud vajalikuks liituda professionaalseks ühenduseks, et paremini avada Ülemnõukogu potentsiaal Eesti majandusraskuste ületamiseks. Meie ühinemise juriidiliseks aluseks on Ülemnõukogu reglemendi § 3 p. 4. Saadikuühendusse on astunud staažikad majandusjuhid, kes ei oma illusioone ning seetõttu lähenevad küsimustele pragmaatiliselt ja ülepolitiseerimata. Tunnetades Ülemnõukogu ees seisvate majandusküsimuste keerukust ja võimatust lahendusi edasi lükata, peame esmatähtsaks kirjeldada tõepäraselt Eesti rahvamajanduse olukorda ja selle alusel aidata kujundada Ülemnõukogus adekvaatne suhtumine majandusprobleemidesse. Loodame olla Ülemnõukogule konsultatiivorganiks, milline suudab prognoosida majanduse arengutendentse ühtede või teiste seaduste vastuvõtmisel ja arengu vastavust efektiivse majandamise nõuetele ning töötada välja soovitusi majanduse stabiliseerimiseks. Meie eesmärk ei ole eelistada ühtesid või teisi omandi- ja majandusvorme, vaid rahvamajanduse tervendamise kaudu

parandada inimeste elujärke. Saadikuühenduse juhiks on valitud Klavdia Sergij. Saadikuühendusse kuuluvad rahvasaadikud: Grigorjev, Sergij, Sovetnikov, Menšikov, Uluots, Reinson, Järvesaar, Kostabi, Telgmaa, Labassov, Sirendi, Madissoon, Mölder, Uno Anton, Arro, Zolin."

Saadikurühm "Sõltumatud demokraadid" esitas põhjenduse tulumaksu seaduse eelnõu aruteluks. Vajaduse korral me arutame ka selle läbi vanematekogus.

Eesti Vabariigi seaduseelnõu tegevusloamaksu kohta teine lugemine

Juhataja

Nüüd aga jätkame päevakorraga, Eesti Vabariigi seaduse eelnõu tegevusloamaksu kohta teise lugemisega. Ettekandja on Maksuameti peadirektor Villar Aron.

V. Aron

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Võrreldes esimese lugemisega on seaduseelnõusse viidud sisse rida muudatusi. Esiteks, § 1 on täpsustatud tegevusalad, mis lähevad tegevusloamaksu alla eeskätt juriidiliste isikute osas, kus tulude laekumine ja kulude tegemine toimub valdavalt sularahas. Teiseks, muudetud on § 8 sõnastust. Eelmises variandis oli ette nähtud maksulaekumine kõigilt kohalikku eelarvesse. Uues sõnastuses: üksikisikutelt kohalikku eelarvesse, juriidilistelt isikutelt samas korras kui ettevõtte tulumaks. Ettepanek on välja jätta paragrahvid 3, 4, 5 ja 6 kui sisuliselt korraldava tähtsusega ja seega leiavad need kajastamist rakendamise juhendis. Muus osas on muudatused redaktsioonilist laadi.

Nüüd mõni sõna veel täienduseks juriidiliste isikute tegevusloamaksust. On kuulda arvamusi, et juriidiliste isikute suhtes ei ole siiski õige rakendada tegevusloamaksu. Selle küsimuse otsustamisel ma paluksin arvestada järgmisi asjaolusid. Meil on olemas praktiliselt ettevõtted, kas me tahame või ei taha, aga nad on olemas, mille tulud ei ole kontrollitavad. Võtame näiteks väikesed toitlustusettevõtted, kus töötab võib-olla 3–5 inimest. Kõik nad on omavahel head tuttavad või koguni sugulased. Kogu nende sissetulek laekub sularahas ja seetõttu oleneb paljugi sellest, kuivõrd ausate inimestega on tegemist, kui palju nad oma raamatupidamises näitavad laekumist. Kuna nad ka kulud teevad sularahas, sest nad ostavad vajaminevad produktid kauplusest, turult, eratootjatelt, siis ka selle järgi ei saa kindlaks määrata, kui palju

nad tegelikult oma toodangut müüsid. Niisuguseid ettevõtteid on veel teisigi. Viljandis on tehtud katse kolme toitlustuskooperatiiviga, ma täpselt ei tea, mis neil seal on, kas baar või kohvik või midagi sellist väikest toitlustuspunkti, kuid ühe kooperatiivi tulud ületavad ülejäänud kahe tulusid rohkem kui 10-kordselt, kusjuures tingimused on kõigil enam-vähem võrdsed. Viljandi maavalitsus pakkus välja variandi, et kehtestada maks 40 rubla ühe istekoha pealt kuus. See oleks siis olnud umbes sama summa, kui selle kõige suurema tuluga toitlustusettevõtte praegu maksab tulumaksu. Ülejäänud kaks aga oleksid sellel tingimusel kohe pankrotti jäänud, kuna nende maksusumma oleks ületanud nende poolt tuludeklaratsioonis näidatud tulusummat. Kuid huvitaval kombel ka need kaks ülejäänut nõustusid kohe selle ettepanekuga. See juba näitab, et nende tuludeklaratsioonid ei olnud usaldatavad ja mingisugust erinevust tegelikult nende tulude mahus ilmselt ei olnud. Seda ei ole veel kehtestatud, see on ainult välja pakutud üks proovivariant ja on mingil määral ka tõestuseks selle tegevusloamaksu kehtestamiseks niisugustele ettevõtetele, kus tulude summa ei ole kontrollitav. Eelmisel korral olid välja pakutud ka sellised ettepanekud, et § 1 loetleda täpselt, missugustel tegevusaladel võib juriidilistele isikutele tegevusloamaksu kehtestada. Ma usun, et praktiliselt ei ole seda võimalik teha, näiteks toitlustus- ja taksoettevõtetes. Aga neid tuleb ilmselt edaspidi veelgi juurde. Ma kujutan ette, et privatiseerimise käigus on samasuguses olukorras väikesed erakauplused ja teeninduspunktid. Ma arvan, et siin ei ole võimalik lugeda üles mingisugust täielikku nimekirja. Kohalik omavalitsusorgan peab ise otsustama, kas kehtestada ühele või teisele juriidilisele isikule tegevusloamaks või mitte. Eelmine kord oli arvamusi ka selle suhtes, et kohalikud võimuorganid võivad hakata suuremaid ettevõtteid viima tegevusloamaksu alla selleks, et saada rohkem tulusid, kuna tegevusloamaks laekub kohalikku eelarvesse, ettevõtte tulumaks aga valdavalt riigieelarvesse. Sellepärast ongi viidud sisse selline parandus, et juriidilistelt isikutelt laekub tegevusloamaks sama suhtega kui ettevõtte tulumaks riigieelarvesse ja kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Sellisel juhul ei ole ka seda karta, et kohalikud omavalitsused hakkaksid püüdma oma tulude saamiseks rohkem rakendada tegevusloamaksu ka nende ettevõtete suhtes, kus see ei ole õigustatud. Juhul, kui te otsustate, et tegevusloamaksu mitte kehtestada juriidilistele isikutele, siis ilmingimata on vaja meil sisse viia parandus ettevõtte tulumaksu seadusse ja näha seal ette tulude määramine hindamise alusel. Seda kasutatakse kogu maailmas ja kasutati ka Eesti Vabariigis. See oleks praktiliselt seesama, kuid natukene halvem nendele ettevõtetele. Sest kui praegu kohalik omavalitsus määrab maksumäära mitte laest võetud andmete alusel, vaid ikkagi majanduslike arvutuste alusel ja lähtudes tulumaksu määradest, siis hindamise alused määrab ju tegelikult Maksuamet. Meie seadusandlus näeb aga ette nii, et kui

kriminaalseadusandluse järgi peab tõestama, et inimene on süüdi, siis tsiviilasjades on vastupidi, kui hindamise järgi määratud tulu ei ole vastuvõetav maksjale, siis ta peab tõestama, et ta seda tulu pole saanud. Aga seda pole täpselt samuti võimalik praktiliselt tõestada, nii nagu ei ole võimalik tõestada tegelikult saadud tulu. Nii et palun seda arutluse käigus arvestada.

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused ettekandjale? Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud ettekandja! Lugupeetud kolleegid! Ma juhtisin juba esimesel lugemisel tähelepanu vastuolule, mis on §-s 14. Nimelt, teine lause räägib seal esimesele vastu. Kui esimene lause väidab, et üksikisiku tulu, millelt on tasutud tegevusloamaks, ei kuulu maksustamisele üksikisiku tulumaksuga, siis teine lause ütleb, et see võidakse liita muule tulule ja siis maksustatakse tulumaksuga. Järelikult ikkagi kuulub maksustamisele. Ma ausalt öeldes aimasin vastust ette, mis esimesel lugemisel anti ja selletõttu ma teen ettepaneku sõnastada see selgemalt. Ja nimelt, § 14 kõlaks siis niimoodi: "Üksikisiku tulu, kui see on saadud ainult tegevusloa alusel ja sellest on tasutud tegevusloamaks, ei kuulu maksustamisele üksikisiku tulumaksuga. Mitme tuluallika olemasolul võetakse üksikisiku tulu tegevusloa alusel toimuvast tegevusest arvesse selle isiku tulumaksuga maksustatava aastatulu kindlaksmääramisel." Kas lugupeetud Maksuameti peadirektor on selle sõnastusega nõus?

V. Aron

Mul on olemas ka teine, lühem variant, aga võib-olla see ei ole kõigile küllalt selge. Mul on pandud kirja see paragrahv umbes niimoodi, et üksikisiku tegevusloamaksu summast tulenevat arvestuslikku tulu ei maksustata üksikisiku tulumaksuga, kuid võetakse arvesse selle isiku aastatulu kindlaksmääramisel tulumaksu määra tuletamiseks. Võib-olla see pakutud variant on veelgi selgem, kuid sisu on praktiliselt sama.

A. Zöbin

Kahjuks siin on juba korduvalt räägitud sellest, et küsimuse arutamisel oleks siiski soovitatav omada parandatud teksti. Kuulmise järgi on raske kõike seda vastu võtta. Mul on ettekandjale küsimus. Tavalistes tingimustes võib inimene tegelda erinevate tegevusaladega, kuid kuna tal on kaks kätt, siis ta ei suuda täiel määral tegelda kolme-nelja tegevusalaga. Öelge palun, kas

sel juhul ta peab maksma eraldi iga sellise tegevusala pealt? Või annab talle üks luba õiguse tegelda ka teiste tegevusaladega? Oletame, et ta maksab mingi tegevusala pealt suurima summa, kuid teiste tegevusalade pealt hakkab maksma väiksemat summat. Kas minu küsimus on arusaadav?

V. Aron

Asi on selles, et inimene võib tõesti tegutseda mitmel alal, kusjuures tegevusloa maksumäärad võivad olla erinevad. Kohalik võimuorgan määrab ära tingimused maksumäärade osas. On ju päris selge, et see, kes töötab ainult tegevusloa alusel ja mujal palgalisena ei tööta, peab maksma ka rohkem kui see, kes töötab näiteks pool päeva peale põhitööaega. Ja sellisel juhul, kui ta töötab mitmel tegevusalal tegevusloa alusel, siis on ju üsna loomulik, et ta peaks olema arvestatud siis ka nendel aegadel erinevalt. Nii et siin ei saa võtta nii, et maksustatakse kõige kõrgema maksumäära järgi, vaid tuleb ikkagi arvestada seda, millega inimene tegeleb, ja selle pealt peab ta ka maksma. Ei saa ju võtta niimoodi, et kui näiteks taksojuhile on ette nähtud umbes 700 rubla aastamaksu ja kui ta poole päevast töötab taksojuhina ja teise poole õmblejana, kus on maksumäär võib-olla 150 rubla, et ta peaks siis ka selle õmblustöö eest maksma 700 rubla, see ei ole õige. Nii et kohalikud omavalitsusorganid määravad ise, millise aja inimene ühel või teisel alal töötab, ja sellest lähtuvalt tuleb temal ka tasuda tegevusloamaks. Nii on seda ka tegelikult rakendatud.

Juhataja

Suur tänu, hr. Aron! Tundub, et veel on küsimusi. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Hr. Aron! Kas teile ei tundu, et nende maksumäärade puhul jääb liiga palju subjektiivset momenti piirkondadele või linnadele selle maksu konkreetseks määramiseks? Me peaksime seaduses ikkagi kas või tegevusalade või mingi muu järgi mingisuguse skeemi või astmestiku ette andma, sest võib juhtuda niimoodi, et ühe inimese nägu meeldib rohkem kui teise oma. Kuidas teile tundub see asi, kas meie keerulisel ajal ei peaks siiski natukene täpsemalt ära määrama maksumäärad?

V. Aron

Asi on selles, et muidugi seda oleks hea teha, kui anda ette, et sinnamaani ja mitte rohkem ega vähem, kuid teisest küljest, meil on ju tingimused eri linnades ja maakondades erinevad. On

ilmne, kui ühel alal on tegutsejaid rohkem, siis ka nende tulu saamise võimalused on ilmselt väiksemad. Ja seal, kus on võib-olla üksainus selle ala inimene terve maakonna peale, on tal piiramatult võimalus nii tellimustele kui ka tasule. Seetõttu on väga raske neid piire ette kirjutada. Siiamaani see tegelikult kehtib juba kaks või kogunisti kolm aastat, ma täpselt ei mäleta praegu – patendimaksu nime all – ja ei ole tekkinud mitte mingisuguseid eriarvamusi ega pahandusi nende maksumäärade suhtes, mida kohalikud võimud on kehtestanud. Nii et ma arvan, et kohalik omavalitsus on siiski see organ, kes oma aparaadiga on suuteline enam-vähem selle õige määra kehtestama, sest ma ütlen veel kord: seda ei saa võtta laest, vaid need tuleb ikkagi paika panna arvutuste järgi. Me ei saa võtta nii, et meile meeldib näiteks rätsepale kehtestada hästi suur maksumäär ja õmblejale väike, vaid see tuleneb sellest, missugused on tegelikult rakendatud hinnad, missugused on näiteks analoogsetes ettevõtteis ja teenindusasutustes tööajakulud, tooraine maksumused jne. Kõiki neid tegureid tuleb võtta arvesse. Nii et ma leian, et maksumäärasid piirata poleks siiski vahest mõtet.

Juhataja

Suur tänu, hr. Aron! Rohkem küsimusi ei ole.

Kaasettekandeks saab sõna Ülemnõukogu majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhatus! Lugupeetud rahvasaadikud! Tegevusloamaksu arutamine algas meil eelmisel istungjärgul. Täna hr. Zöbin ütles, et need kaks muudatust oleksid pidanud olema paberil. Peab ütlema, et eelmisel korral nad tegelikult olidki esitatud kirjalikult, nii et nad peaksid kõigil saadikuil käes olema. Eelmise variandi suurimaks puuduseks oli see, et väga lahtiseks olid jäetud valdkondade piirid, mis kuuluvad antud seaduse mõju alla. Kuna selle seaduse järgi juriidiliste ja üksikisikute tegevusvaldkonna määravad maakonnad või linnad, siis on tõenäoline, et tingimused ettevõtluseks on eri piirkondades erinevad. Ja sellega muidugi saaks edaspidi mõjutada ka kapitali liikumist üksikute regioonide vahel. Küsitavusi tekkis just juriidilise isiku osas, kus kohalik organ oleks võinud viia tegevusvaldkonnad väga laiaks, ja seepärast on pisut täpsustatud § 1. Ma ei ütleks, et seegi paneb lõplikud piirid, kuid pisut siiski on seda piiratud. Peale selle, antud seaduse projektist ei selgu tegelikult see, et selle seaduse rakendamisel kaotab kehtivuse patendimaks. Selle peaks valitsus siiski võib-olla eraldi aktina vastu võtma. Et seadus rakendub just linna- ja maakondade valitsuste tegevuse kaudu, siis on tekkinud küsimusi mitmetel maakondadel. Tundub, nagu nad ei oleks seda projekti näinud. Uurides asjaolusid selgus, et tegelikult oli tegevusloamaksu seaduse projekt

kõigis maakondades ja linnades. Küsimus on selles, et paljudes maakondades ja linnades on võim vahetunud ja seetõttu uued võimud ei tea, mis vanad on teinud.

Majanduskomisjonil on projekti suhtes rida märkusi, mida me oleme ka hr. Aroniga arutanud ja selle tulemusel on tekkinud ka need kaks parandust. Ühtlasi tuleks seda seaduse projekti ka keeleliselt veel redigeerida.

Ma ei hakka kordama neid selgitusi, mida hr. Aron juba andis, kuid ma olen nõus hr. Järlikuga, et § 14 on küllaltki segane. Me oleme ka pisut mõelnud, kuidas seda paremaks teha just keeleliselt, ja ilmselt saab seda täpsustada.

Peale selle meie ettepanek oleks võtta täiendavalt juurde § 9 kas uue paragrahvina või täiendusena järgmises sõnastuses: "Tegevusloamaks makstakse 10 päeva jooksul arvates tegevusloa saamisest kalendriaasta eest. Aastast lühema perioodi eest makstakse tegevusloamaksu, lähtudes tegevusloa kehtivuse kalendripäevade arvust. Tegevuse jätkamisel järgmisel aastal tuleb tegevusloamaks maksta 15. jaanuariks. Tegevusluba, mille eest on maksmata, ei ole kehtiv. Tegevusloamaksu arvutab Eesti Maksuameti kohalik organ."

Meie ettepanek on seadus vastu võtta. Kuna aga vastavalt reglemendile peaksid kõik need muudatused, ka redaktsioonilist laadi muudatused, olema saadikutele välja jagatud kirjalikult, siis on ettepanek pärast sõnavõtte seaduse teine lugemine katkestada, selleks et viia sisse tehtud parandused ning esmaspäeval anda seaduse projekt saadikuile kätte juba redaktsiooniliselt viimistletud variandis. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas kaasettekandjale on küsimusi? Ei ole. Aitäh, hr. Veetõusme! Avame läbirääkimised. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud juhataja ja ettekandjad! Lugenud läbi selle seaduse, olin ma täielikult nõus Made arvamusega, et see seadus annab siiski kohalikele võimuorganeile õiguse tegutseda subjektiivselt. Möödunud korral oli juttu sellest, et selle seaduse lisana oleks vaja anda välja tegevusalade loetelu, millede pealt võetakse lõivu. Sel juhul ei tekiks laialipillatust ja kohalikud võimuorganid ei saaks anda ühele või teisele subjektiivset hinnangut. Ettekandja tõi siin näite inimesest, kes töötab nii taksojuhina kui ka õmblejana, ning mainis, et sel juhul tuleb need tegevusalad jaotada osadeks – töö taksojuhina ja õmblejana –, kuid see kutsub esile sügavat kahtlust. Kuidas seda ikkagi tegelikult jaotada? Ma arvan, et seda ei ole võimalik teha, kui õmblemine näiteks moodustab kogu tegevusest üksnes kümnendikud protsendid.

Mulle näib, et inimene, tegeldes individuaalse tööga, valib ühe tegevusala, mille pealt ta maksab lõivu, aga kõigi teiste tegevusalade pealt, kus lõiv on väiksem, on tal õigus seda mitte maksta. Sel juhul tuleb väga lihtne arvestus, kui ta näiteks taksojuhina töötades maksab 100 rubla, siis on tal õigus lisaks sellele tegelda mis tahes teise tööga, mille eest tuleb tasuda väiksemat lõivu. Andes sellise tegevusalade loetelu, võib toimida niimoodi, et näiteks inimene, leides tegevusala, mida loetelus ei ole märgitud ja mis seadusega ei ole keelatud, võib maksta loetelus näidatud miinimumi järgi ning tegelda selle tegevusalaga seni, kuni seda ei lülitata loetellu.

Ma arvan, et see seadus peab olema viimistletud sel viisil, et ei pruugiks oletada.

Teine küsimus, mida ma oleksin tahtnud tõstatada seoses selle seadusega. Vanadusikka jõudnud inimesed tegelevad vahel mitmesuguste tegevusaladega. Minu arvates peaks nad täielikult vabastama lõivust või siis viima selle miinimumini. Ei saa ju 15–16-aastased või 70-aastased inimesed töötada täie jõuga nagu 40–50-aastased ning seepärast peab seadus kandma hoolt sellises vanuses inimeste eest. Kui vanur elab perekonnas, siis las ta kasutab kellelegi teisele perekonna liikmele antud luba. Me unustame inimese õiguse sõltumatusele, ta tahab sellega ise tegelda. Sellistele inimeste kategooriatele nagu alaealised ja vanurid oleks vaja, et seadus annaks tegevusloa ilma nendepoolse lõivu tasumiseta. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Tundub, et läbirääkimisi lõpetada ei ole siiski otstarbekas. Kui Ülemnõukogu aktsepteerib majanduskomisjoni seisukoha, et me katkestame, siis uue redaktsiooni osas on arvatavasti vaja pidada läbirääkimisi. Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Mul on ettepanek muuta § 3 sõnastust selles paranduses, mida pakub majanduskomisjon. Viimane lause: "Juriidilistelt isikutelt sissenõutav tegevusloamaks jaguneb riigieelarve ja kohalike omavalitsusorganite eelarvete vahel samasuguses vahekorras nagu tulumaks Liidus." Minu ettepanek oleks jätta see maks täielikult kohalike omavalitsusorganite eelarvesse. Ma kahjuks ei tea, milline saab olema tegevusloamaksu osakaal, mis hakkab laekuma vabariigi eelarvesse, kuid ma arvan, et see ei saa olema suur. Kuid samal ajal, kui tegevusloamaks laekuks täielikult kohalike omavalitsusorganite eelarvesse, tõstaks see nende huvi maksude laekumise vastu ning nad hakkaksid efektiivselt kontrollima lubade väljaandmist ja era- ning juriidiliste isikute tööd. Tänan!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Kui rohkem sõnavõtte ei ole, siis on mul ettepanek läbirääkimised lõpetada, kuna kõik need muudatusettepanekud on sisuliselt saadikutel olemas. Ülejäänud redaktsioonilist laadi muudatused ei tohiks enam sõnavõtte esile kutsuda. Saadikud saavad oma suhtumist muudatusettepanekutesse avaldada hääletamise teel. Ma teen ettepaneku, kui rohkem sõnavõtjaid ei ole, täna siiski sõnavõttud lõpetada. Aitäh!

Juhataja

Õigem oleks siiski tänased sõnavõtjad ära kuulata, ja kui Ülemnõukogu on nõus, siis seejärel katkestaksime seaduseelnõu teise lugemise ning selle jätkudes me juba avaldaksime oma hoiakut uue redaktsiooni suhtes üksnes hääletamise teel. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja ja head kolleegid! Ma hoian selles mõttes aega kokku, et ma kõnelen liberaalse fraktsiooni nimel ja tahan osaliselt korrata siin saalis mitu korda kõlanud motiivi. Järelikult on see väga oluline ja majanduskomisjonil palun vahepeal siis arvestada seda, kuna see on kollektiivne mõtteavaldus.

Jutt on nimelt sellest, see väljendub võib-olla kõige rohkem §-s 13, et praegune sõnastus võimaldab siiski kokkumängu ja korrupsiooni, kuna siin puuduvad igasugused viited kriteeriumidele. Vastupidi, § 10 sisaldab omakorda mitmesuguseid viiteid kriteeriumi nõuetele ning siin väljendub initsiatiivi kaudne piiramine. Selles mõttes on küsimus mitte redaktsioonilist laadi, vaid täiesti sisuline. Fraktsiooni poolt ma esitan komisjonile kirjalikult vormistatud ettepaneku, kuid tahan seda ka mikrofoni kaudu kõigi teadvusse viia, et siin peab selle vastuolu seaduse ja nende kahe paragrahvi vahel kindlasti ära klaarima, sest need ei ole praegu ilmselt proportsioonis. Aitäh!

V. Malkovski

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Ma tahaksin väga lühidalt pöörata teie tähelepanu sellele, et seaduste, eeskätt antud seaduse vastuvõtmine ilma nende organite arvamusteta, kes hakkavad kontrollima seaduste täitmist, võib viia seaduste mittetäitmiseni. Muide, ka mõned antud seaduse paragrahvid sisaldasid mõningaid vastuolusid selles suhtes. Vähemalt mina ise ei saa kindlaks määrata, kuidas ma hakkam kontrollima neid või teisi asju. Ma ei tea, kas te nõustute minuga või mitte – see on teie õigus –, kuid mina tahaksin, et

konkreetsete isikute poolt, kes hakkavad sellega tegelema, oleksid antud selgitused seaduste täitmise kontrolli süsteemi kohta, vähemalt antud seaduse puhul.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Nüüd me viime läbi hääletamise protseduuri. Kõigepealt sõnavõtude lõpetamise kohta. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada sõnavõttud tegevusloamaksu seaduseelnõu kohta? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu ei ole, erapooletuid on 2. Sõnavõttud on lõpetatud.

Majanduskomisjonil on ka teine ettepanek. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et katkestada tegevusloamaksu seaduse eelnõu teine lugemine? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 72 saadikut, vastu ei ole, erapooletuid on 2. Tegevusloamaksu seaduse eelnõu teine lugemine on katkestatud. Selle jätkamisel avaldab Ülemnõukogu oma seisukoha esitatud redaktsiooni kohta ainult hääletamise teel. Kõik parandusettepanekud palutakse esitada majanduskomisjonile.

Riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ja sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkame päevakorraga. Arutusele tuleb küsimus riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ning sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest. Sellel teemal teeb ettekande sotsiaalminister Arvo Kuddo.

A. Kuddo

Austatud eesistuja! Austatud rahvasaadikud! Täna arutamisel olev projekt riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ning sellest tuleneva hinnatõusu kompenseerimisest puudutab oma olemuselt palju laiemat küsimusteringi, kui seda nimetusest võib välja lugeda. Hinnad kuuluvad ju majanduse reguleerimise peamiste hoobade hulka, avaldades samaaegselt mõju peaaegu kõikidele eluvaldkondadele. Lisaks majanduslikele ja sotsiaalsetele aspektidele omab toiduainete hindade reguleerimine ka poliitilist ja isegi rahvuslikku eripära ja tahke.

Hinnareform on üleminekul administratiivsest käsumajandusest turumajandusele täiesti objektiivne ja paratamatu protsess. Mitte juhuslikult ei alustatud ka Ida-Euroopa maades majanduslikke ümberkorraldusi hindadest, eelkõige toiduainete hindadest. Hinnareformil on kõikides nimetatud riikides teatud ühiseid jooni, mida me peame arvestama. Kuid tuleb siiski märkida, et erinevused riikide vahel on väga suured. Me ei saa kedagi mehhaaniliselt kopeerida, tuleb arvestada konkreetset olukorda Eestis ja ka teistes NSV Liidu piirkondades, võimalikke majanduse arengustsenaariume lähitulevikus, sotsiaal-majanduslikke tingimusi, poliitiliste jõudude vahekorda, rahvuslikku, sotsiaaldemograafilist elanikkonna koosseisu jne., jne.

Kuna valitsuse ettepanek on ajakirjanduses avaldatud ja teile välja jagatud, siia peatuksin oma sõnavõtuks vaid toiduainete hinnareformi vajadusel praegusel etapil, tema positiivsetel külgedel ja hinnareformiga kaasnevatel negatiivsetel aspektidel. Pealegi tuleks veidi ka põhjendada, miks on valitsuse ettepanek esitatud just sellisel kujul.

Kõigepealt tuleks märkida, et kavandatud dotatsioonide kaotamist toiduainetele ei saa veel pidada tervikliku hinnareformi algusekski, mis ilmselt algab kogu NSV Liidus 1. jaanuarist. Tegemist on ettepanekuga vähendada kõige sügavamaid disproportsioone toidu- ja tööstuskaupade hindades, osaliseltki korvata põllumehest sõltumatult toimuv tootmistegurite kallinemine käesoleval aastal. Nimelt on uutesse jaehindadesse projekteeritud ka veiseliha ja piima kokkuostuhindade kasv. Millega on nimetatud ettepanek põhjendatud, milliseid positiivseid nihkeid võib ta kaasa tuua?

Tuleb märkida, et paljude toidukaupade jaehinnad on olnud muutumatud väga pikka aega. Nii on hinnad taoliste kaupadele nagu tee, suhkur, kruubid, makaronid, päevalilleõli olnud samal tasemel alates 1956. aastast, hinnad liha- ja piimatoodetele sisuliselt 1962. aastast. Lisaks, et kõige varasemast ajast, nimelt kahekümnendatest aastatest pärinevad vee, soojuste ja korteriüüri tariifid. Kõigil teistel kaupadel ja teenustel on hinnatõus olnud nimetatud ajavahemikul aga märkimisväärne. Ka toiduainete endi hinnaproportsioonid on täiesti käest ära.

Kuidas näiteks põhjendada majanduslikult asjaolu, et kilo kurke, mis sisaldavad 95 protsenti vett, maksab täna sama palju või isegi rohkem kui kilo liha? Samal ajal aga suurendavad põllumajandusele oma toodangut tarnivad ettevõtted pidevalt hindu.

Tooksim näiteid vaid viimastest aastatest. Seoses uutele hindadele üleminekul kallineb pidevalt ka põllumajandusele tarnitav tehnika. Kombain "Don 1500", mis 1988. aastal maksis 14 000 rubla, maksab täna juba 35 000 rubla, traktori T-150K endine hind oli 7000 rubla, praegu ligi 12 000 rubla. Ligi kolmekordselt tõsteti käesoleval aastal portlandtsemendi hinda.

Uute ehitustariifide hinna tõusu tõttu on ka põllumajandusehitus käesoleval aastal kallinenud vähemalt kaks korda. Kallinenud on jõusoot, mineraalväetised, kütus, metsamaterjalid jne., jne. Põllumajandussaaduste kokkuostuhinnad on sisuliselt aga muutumatud 1983. aastast. Tuleb arvestada, et põllumajandus on aastakümnete vältel kulutanud oma vahendeid sotsiaalse infrastruktuuri väljaarendamiseks maal: elamud, lasteaiad, koolid. Need ehituskulud, mis linnas finantseeritakse riiklike vahendite arvel, lähevad maal põllumajandustoodangu omahinda. Muidugi on ka põllumajanduses mittetootlikud kaod väga suured, kuigi tuleb märkida, et tervikuna NSV Liidu teiste regioonidega võrreldes on Eestis põllumajandustoodangu omahind kõige madalam.

Riiklikud dotatsioonid toidukaupadele jaotuvad sotsiaalselt äärmiselt ebaõiglaselt. Nii näiteks tarbitakse kõrgemate tuludega rahvastikurühmade poolt (tuludega 350 ja enam rubla ühe pereliikme kohta) liha kaks ja enam korda rohkem kui tulukusrühmadega 100 rubla ja vähem ühe pereliikme kohta, piima vastavalt kuni poolteist korda rohkem kui madalama sissetulekuga peredes. Ka regiooniti on erinevused väga suured. Nii näiteks realiseeriti 1989. aastal Tallinnas liha ühe inimese kohta 48,7, Pärnus 49,4, Narvas 48 ja Kohtla-Järvel isegi 52 kilo. Maarajoonides oli see näit keskmiselt 35 kilo, sealjuures Tartumaal isegi 29,6, Ida-Virumaal 29,8 kilo jne. Piima realiseeriti vabariikliku alluvusega linnades 240 kilo ja maarajoonides 198 kilo ühe inimese kohta. Vastavalt jaotuvad ka elanikkonnale riiklikud dotatsioonid.

Kahjuks tuleb tunnistada, et täna on hinnad peamiseks vahendiks nõudluse-pakkumise tasakaalustamiseks, mis viimase aasta jooksul on NSV Liidus täielikult deformeerunud. Nii näiteks on isegi käesoleva aasta 6 kuuga väljamaksed Eestis tööliste ja teenistujate töötasudeks suurenenud 124 miljoni rubla võrra, võrreldes 1989. aasta sama perioodiga. Sularaha väljamaksed pangast ületasid nende laekumise 167 miljoni rubla võrra ja sularaha väljamaksmine kooperatiivide arvetelt on kasvanud 152 miljoni rubla võrra ehk 2,6 korda. Samal ajal on põhitööstuse kaubatoodang vähenenud 43 miljoni rubla võrra ehk 1,5 protsenti, tarbekaupade väljalase jaehindades 0,4 protsenti, loomakasvatussaaduste kokkuost 0,7 protsenti. Rikutakse majanduslikke proportsioone palkade ja tööviljakuse kasvu vahel. Nii oli tööviljakuse kasvutempo 1990. aasta esimesel poolel 24-st liidulise alluvusega tööstusettevõttest vaid seitsmes kõrgem võrreldes palga kasvuga. Vabariikliku ja liidulis-vabariikliku alluvusega tööstusettevõtetes kasvas palk tööviljakusest kiiremini 105 ettevõttes 141-st. Siis pole ka midagi imestada, et kaubaletid meil nii kiiresti tühjenevad.

Oluline on siin märkida, et dotatsioonide ärakaotamisega taotleb valitsus tootja doteerimise asendamist tarbija doteerimisega. Selle asemel, et maksta kinni ka põllumajanduse

ebamajanduslikkust, peame looma tingimused, et tarbija ise oma rahakotiga otsustab ühe või teise toote või tootja kasuks või kahjuks.

Objektiivseks majandusseaduseks on ka see, et seni kuni turg pole tasakaalus, ei saa tekkida konkurentsi, ei saa sisuliselt üle minna turumajandusele. Seega tuleb paratamatult kaupade ja teenustega katmata olev liigne raha ringlusest kõrvaldada. Sõlmküsimus ongi see, millisel teel, milliste kaupade ja teenuste kaudu, millise ümberjaotamise mehhanismi kaudu.

Valitsus taotleb dotatsioonide ärajätmisega ka riigieelarve vabastamist talle mitteomastest funktsioonidest ning riigi ebaotstarbeka sekkumise vähendamist majandusellu. Jaehindade tõstmisega astume sammu toiduainete pidevaks müügilolekuks kaubandusvõrgus. Ekspert hinnanguil väheneb toodud hindade juures toiduainete tarbimine, täpsemalt ostmine 30–40 protsendi võrra – suurel määral ka nende raiskamise arvel. Hinnatõus võimaldab vähendada ka varikauplemist defitsiitsete toidukaupadega, aga samuti vabariigivälise kokkuostu osatähtsust põllumajandussaaduste ja toiduainete turul. Muuseas, see viimane on ka üks tegureid, miks näiteks Leningradi linna ja oblasti juhid on väga mures toiduainete hinnareformi pärast Eestis. See vähendaks oluliselt Eestist toidukaupade väljavedu Leningradi regiooni turule.

Tuleb siiski avameelselt tunnista, et kavandatud jae- ja kokkuostuhinnad jäävad endiselt madalamaks mitmete teiste lähedal asuvate regioonide vastavatest hindadest. Uued hinnad tõstavad tootja, sealjuures individuaaltootja huvi toodangumahu suurendamise vastu kaubalis-rahaliste suhete kaudu, soodustavad konkurentsi teket.

Ei saa märkimata jätta, et järk-järgult suureneb meil talupidajate toodang põllumajandussaaduste turul. Talupidajale ei saa aga keegi hinda ette kirjutada, vaid need kujunevad konkreetsetes olukorras vastavalt nõudmisele-pakkumisele. Dotatsioonide kaotamise ja hinnareformi kasuks võib tuua veelgi argumente. Tuleb märkida, et lisaks hindade reguleerimisele on kavas ellu viia terve rida teisi majandusmeetmeid, kaasa arvatud Eesti majandus- ja tollipiiride sulgemine ning piirikontrolli sisseviimine juba käesoleva aasta oktoobrikuus.

Kuid tähelepanu tuleb pöörata ka hinnareformi negatiivsetele momentidele. Kuna täna me oleme seotud väga tugevasti NSV Liidu finantssüsteemiga, siis oleme ka jäigalt piiratud rahaliste võimalustega. Pole õnnestunud tagada monopolsete tulude ja ülikasumite laekumist eelarvesse, et saada täiendavaid vahendeid kompensatsiooniks. Seetõttu ei ole võimalik leida vahendeid kompensatsiooniks sel määral, nagu elanikkond seda soovib, ja, ausalt öeldes, majanduslikult ei oleks see ka põhjendatud. Kompensatsioonisummade suurendamiseks peaks tõusma maksukoormus, mis on samuti väga ebapopulaarne samm.

Mitmetes kirjutistes ja arvamustes märgitakse õigustatult, et tegemist on hinnatõusu osalise kompensatsiooniga. Jutt on siis 30-rublasest kompensatsioonisummast rahvastiku riskirühmadele. See on tõesti nii. Probleem seisneb selles, et kompensatsioonimehhanismi väljatöötamisel sai tööühm opereerida vaid täna eelarves oleva reaalse dotatsioonisummaga. Tegelik hinnatõus kujuneb suuremaks, kuna ka käesoleval aastal on põllumajandustoodangu omahind objektiivselt kasvanud. Uutesse jaehindadesse on lisaks projekteeritud ka kokkuostuhindade tõus piimale ja veiselihale. Tuleb märkida, et needki hinnad rahuldaksid põllumeest vaid käesoleval aastal.

Elatustaset saaks osa peresid säilitada vaid tarbimist, täpsemalt ostmist vähendades või ümber orienteerudes odavamatele toidukaupadele. Praeguses poliitilises situatsioonis on küllaltki riskantne minna teatud rahvastikurühmade elatustaseme langusele. Lisaks tuleb märkida, et ühete toidukaupade kallinemisel kasvab nõudlus odavamate kaupade järele. Tegelik turusituatsioon on aga selline, et mitmeid odavamaid kaupu müüakse meil limiteeritult ja ka teatud juurviljadele, kartulile on kehtestatud valdavalt kokkuleppehind.

Tahaksin siin märkida, et kompensatsiooni maksmine kavandati eelkõige rahvastiku riskirühmadele. On selge, et taoline mehhanism on ajutine. Tulevikus on ette nähtud kõikide tulude, palkade, pensionide, lastetoetuste indekseerimine vastavalt elukalliduse tõusule ning tulude languse kompenseerimine eelarveliste asutuste ja ettevõtete töötajate palkade reguleerimise kaudu. Vastavad ettevalmistustööd käivad ja üheks selliseks etapiks oli ka sotsiaalmaksu seaduse vastuvõtmine. Seetõttu on kompensatsioonimehhanism kavandatud perspektiiviga lülitada tulevikus vastavad summad pensionide, lastetoetuste, palkade jne. sisse.

Kuid oluline on märkida, et näeme ette ettevõtetele ja organisatsioonidele vahetult kompensatsiooni mitte maksta või täpsemalt öeldes maksta kompensatsiooni kogu elanikkonnale, kuid ainult rahvastiku riskirühmade kaudu, s.t. ülalpeetavate kaudu. Seetõttu ei saa vahetult kompensatsiooni vaid ülalpeetavateta tööeas perekonnaliikmed. Motiveeriksime seda sellega, et vastavalt Statistikaameti andmetele kasvab tänava keskmine palk ettevõtetes kiiremini kui elukalliduse indeks. See viitab ka sellele, et enamuse elanikkonna reaaltulu tegelikult kasvab. Kuid on ka terve rida ettevõtteid ja töötajate kategooriaid, kus hinnad on fikseeritud ning puudub võimalus töötajate palku tõsta. Nende hulka kuuluvad ka osa liidulise alluvusega ettevõtteid ja harukondi, näiteks energeetika, põlevkivitöötlemine, raudteetransport ja mõned teised. Siin võib märkida, et põlevkivitööstuse ettevõtetele juba eraldati täiendavalt palkade tõstmiseks 5 miljonit rubla 1990. aasta IV kvartaliks, mis võimaldab osaliselt katta ka hinnatõusu. Ma annaksin siin edasi ka põlevkivikaevurite ja energeetikute ettepaneku, mis

koorus välja eisel nõupidamisel – maksta kõigile võrdselt kompensatsiooni. Sellisel juhul kompensatsioonisumma väheneks poole võrra. Tuleb ka märkida, et projektis on ette nähtud eraldada 9 miljonit rubla reservfondi, mis antakse kohalike omavalitsuste käsutusse, et need oma äranägemise järgi tõstaks sissetulekuid vähekindlustatud või väikeste sissetulekutega töötajategruppidel.

Poolt- ja vastuargumente esitatud projektile võib tuua väga palju, neid on avaldatud ajakirjanduses. Nendega võib paljuski nõustuda. Kuid tõesti, valitsuse ja Ülemnõukogu ees on väga raske valik. Ühelt poolt nõuavad tootjad kokkuostu- ja hulgihindade tõstmist, teiselt poolt aga tarbijad elukalliduse kompenseerimist ja hinnatõusu peatamist. Sealjuures on tootja ja tarbija reeglina ühes ja samas isikus.

Märgiksin lühidalt ka teiste Ida-Euroopa maade kogemusi, kus vabale hinnakujundusele on antud roheline tee. Kõige radikaalsemaid samme on tehtud Poolas, kus käesolevast aastast on kõik hinnad lastud vabaks. Sealjuures tehti esialgu viga sellega, et püüti hinnatõus täielikult kõigile kompenseerida. Seetõttu ei suudetudki pikka aega hüperinflatsiooni peatada. Siis mindi tööliste 80-protsendilisele hinnatõusu kompenseerimisele ning nüüd kaetakse elukalliduse tõus vaid rahvastiku riskirühmadele. Sama teed on mindud ka teistes Ida-Euroopa riikides. Huvitav on ka märkida, et Tšehhi-Slovaki Liitvabariigis hakkasid toiduainete hinnad pärast nende vabakslaskmist juba paari kuu pärast langema, ja rõhutaksin, et ka siin projektis on esitatud piirhinnad, mitte fikseeritud lõpphinnad. Nii et kui turusituatsioon muutub, prognoosime ka meie hindade langust.

Mida me kaotaksime või võidaksime, kui me lükkaksime hinnatõusu edasi, näiteks 1. jaanuarini, kui see toimub kogu NSV Liidus? Nimelt on uute hulgi- ja kokkuostuhindade tõstmise tulemusena ette nähtud kulude kasv rahvatarbekaupade tootmiseks vähemalt 2 korda. Seega muutuvad kulud rahvatarbekaupade tootmiseks 1. jaanuarist 2 korda kõrgemaks kui nende realiseerimisest saadavad tulud. Toidukaupadele on kulud kõrgemad jaemüügi hindadest isegi 3 korda. See on vaja aga hindade tõusuga või mingite muude majandusmeetmetega kompenseerida. Hinnareformi edasilükkamisel süveneb meie vabariigis põllumajanduse allakäik. Juba sellel aastal on prognoositud 10-protsendilist toodangu langust. Kiireneb veelgi toiduainete väljavedu Eestist, mis hinnangute kohaselt on käesoleval aastal vähemalt kahekordistunud. Kaubaletid muutuvad aasta lõpuks ilmselt täiesti tühjaks, rahamass aga kasvab pidurdamatult. Ilmselt ei oleks me 1. jaanuaril enam suutelised praegu väljapakutud ulatuses kompenseerima hinnatõusu. Nii näiteks ei arvestata NSV Liidu valitsuse poolt pakutud hinnareformi projektides reaalselt tootmise ja tarbimise taset Eestis. Kompensatsioonisumma on ette nähtud keskmisena võrdselt kogu NSV Liidu elanikkonnale.

Lõpetuseks ma tahtsin öelda, et me oleme teinud ka mõningaid monitooringuid elanikkonna hulgas. Näiteks tänaseks on sotsiaalministeeriumile laekunud 126 kirja valdavalt pensionäridelt ja nende kirjade põhjal võib väita, et 15 protsenti kirjutajatest on täielikult hinnatõusu poolt, 49 protsenti ei protesteerigi, kuid esitavad mingeid täiendavaid argumente, ja 36 protsenti kirjutajatest on vastu. Aga nagu ma ütlesin, kirjutavad põhiliselt need inimesed, kes ühel või teisel moel kardavad kannatada hinnatõusu tagajärjel.

"Mainori" poolt korraldatud ekspertküsitluse andmetel on ka valdav osa eestlastest hinnatõusu poolt – kuni 60 protsenti – ja venekeelsest elanikkonnast on hinnatõusuga nõus umbes 35 protsenti. Sealjuures on huvitav märkida, et eestlased pooldavad hinnatõusu kompenseerimist rahvastiku riskirühmade kaudu. Venekeelne elanikkond pooldab valdavalt kompenseerimist kõigile võrdselt. Nii et ka selles osas on teatud rahvuslikud erinevused. Probleem on tõesti äärmiselt terav, alternatiive meil siin välja pakkuda ei ole. Hinnatõus on paratamatu. Küsimus ongi selles, millal, millisel kujul ja kuidas seda ellu viia ja elanikkonnale kompenseerida. Nüüd on see küsimus teie otsustada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Hr. Kuddo! Mul on nüüd väga raske orienteeruda, kes on küsimuste esitajad, kes on sõnavõtjad. Küsimuste esitajad tõstavad käe. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Kuddo! Möödunud nädala "Maalehes" kirjutas Hinnaameti direktor hr. Tammistu, et Ungari teadlased on välja arvutanud Euroopa kogemuste põhjal, et rahvas võib taluda korraga 30–40-protsendilist hinnatõusu. Teie kavandate 2,5–4-kordse. Ajalehtedes on olnud ka mitmeid ettepanekuid etapiviisilisteks dotatsioonide kaotamiseks, samuti on teisel seisukohal ka Vabariigi Ametiühingute Keskliit. Seoses sellega ma tahaksin küsida, miks siiski ei ole alternatiivset projekti ja miks valitsus on nii kindel just selles ja ainukeses, mida teie pakute.

A. Kuddo

Jaa, me oleme ka seda varianti arutanud. Ma veel kord kordan, et me oleme tõesti püüdnud põhjalikult uurida Ida-Euroopa kogemusi, kuid kahjuks väga paljud aspektid ei ole sealt lihtsalt ülevõetavad. Tõesti, siin on kavandatud kõrgekvaliteedilisele toodangule mitmekordne hinnatõus. Aga nagu ma ütlesin, meil ei ole lihtsalt aega etapiviisiliseks hinnatõusuks. Seda aega meile lihtsalt ei ole antud.

Teiseks, me oleme püüdnud siin lahendust leida sellega, et osal, tõsi küll, madalama kvaliteediga toodangul, oleme jätnud hinna samaks. Nii et siin tuleb tõesti mõnevõrra tarbimist ümber struktureerida. See on alternatiiv, mida me oleme välja pakkunud. Muidugi, see on problemaatiline, kas see 30–40-protsendiline hinnatõus on ikkagi kõige parem lahendus. Sellisel juhul me ilmselt ei jõua ka kompensatsioonidega järele, kuna need lihtsalt hajuvad meil ära, arvestades rahanduslikku olukorda.

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel küsimuste esitajaid? Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Hr. eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ka praegu kõlas teie jutus üks fraas, mis kordub kõigis tekstides ja jutt on nimelt kõrgekvaliteediliste kaupade, toidukaupade hinna tõstmisest. Vaieldamatult neid on siin nimistus, kuid vaieldamatult on siin nimistus ka neid, mida kuidagi selleks nimetada ei saa, vaid pigem lausa vastupidi. Te teate ka väga hästi, et kriitika toidukaupade kvaliteedi osas on ajalehtedes väga lai ja sellel teemal on valitsus 20. augustil valitsusjuhi poolt allakirjutatud selgituses, mis ka meile on välja jagatud, lõppu lisanud, et kvaliteedile pööratakse tähelepanu, ja muid selliseid üldisi lauseid. Probleemi tuum on meile kõigile selge. Ma tahaksin teie käest äärmise konkreetsusega küsida, kuidas ja millal nende tegelikult äärmiselt madala kvaliteediga, kuid nüüd projekteeritavalt väga kallite kaupade kvaliteet peaks teie arvates tõusma.

A. Kuddo

Jah, väga õige. Hinnad on kavas diferentseerida vastavalt kvaliteedile, nii nagu see toimub kogu maailmas. Eeskätt töötleva tööstuse poolt on esitatud vastuväiteid, et nad ei ole täna selleks tehniliselt võimelised. Küsimus on selles, et me alustasime tegelikult hinnareformi ettevalmistamisega juba 1988. aasta algul ja me teame väga hästi, et samade hindade juures ei hakka ükski tootja mitte midagi muutma. Ainult hindade diferentseerimisega, ainult konkurentsi tekitamisega me saame luua ka olukorra, kus tootja peab ümber orienteeruma nii väikepakenditele kui ka kõrgekvaliteedilisele toodangule. Ainult hindadega ja majandushoobadega suudame seda probleemi lahendada. On täiesti selge, et 1. oktoobrist kvalitatiivselt siin olukord ei muutu. See on ainult esimene majanduslik eeldus, et olukord hakkaks paranema. Ja me loodame seda saavutada eelkõige konkurentsi teel, kuid samas on tõesti kavandatud ka terve rida organisatsioonilisi abinõusid. Kavas on sisse viia ka täiendav

hinnakontroll ja hinna diferentseerimine. Lõppkokkuvõttes me peame tõesti majanduslike hoobade abil asuma selle küsimuse lahendamisele. Kuid tõesti ei ole mõtet loota, et 1. oktoobrist on meil küsimus lahendatud. Niisugust illusiooni meil ei ole.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Õelge palun, kuidas sellistel regioonidel nagu Leningrad kaitsta ennast hinnatõusu eest, mille pärast Sobotšak juba televisioonis kaebas. Teiseks, palun kommenteerige ajalehtedes ilmunud teadet selle kohta, et Savisaar sai Liidu valitsuselt põllumajandustoodangu dotatsioonisummad.

A. Kuddo

Nagu ma oma ettekandes mainisin, on meie lähedal asuvad piirkonnad äärmiselt mures meie hinnatõusu tõttu. Me teame, et tõesti Leningradi linn on üks väheseid NSV Liidu linnu või piirkondi, kus jaekaubanduses võib veel liha- ja piimatooteid osta, kuigi ka seal turul maksab liha keskmiselt 15–17 rubla. Leningradi ümbruskonna linnades praktiliselt jaemüügis liha ei ole, täpselt sama olukord on ka paljudes teistes meie naaberpiirkondades. Probleem on selles, et meie andmetel ainuüksi möödunud aastal viidi Eestist mitteametlikult, tähendab, lisaks liidufondile, välja umbes 12 000 tonni liha, mis läkski tänu nendele hinnaerinevustele lähedal asuvatesse regioonidesse. Käesoleva aasta valikulised uuringud kinnitavad, et see kogus on vähemalt kahekordistunud. Tähendab, me varustame mitteametlikult neid naaberpiirkondi. Seetõttu on ka nende mure täiesti arusaadav. Muidugi, liha või piim ei ole alkohol või tubakas, millega saab kergesti spekuloida, neil on ikkagi vaja eriseadmeid, muidu nad ju ei säili. Nagu ma ütlesin, on kavas vahetult koos hinnareformiga sisse viia ka piimakontroll nii Narvas kui ka siis Eesti lõunapiirkondades. Selleks on koos kohalike omavalitsustega välja töötatud spetsiaalsed abinõud. Ma arvan, et me peame kaitsma, nagu kõik teisedki piirkonnad, oma turgu ja tarbijat. Seda teevad täna kõik regioonid.

Mis puudutab nüüd dotatsiooni. Jutt on jõusöödale Liidu eelarvest makstavast dotatsioonist, mida Liit meie eelarvesse üle ei kandnud. Nüüd, tänu sellele, et me leidsime kokkuleppe liidumaksu suhtes, kompenseeriti meile tagantjärele ka selle jõusööda hinnavahe, mis on seotud jõusööda hinna tõstmisega. Vaat see on see summa. Lisaks kuuluvad siia ka veel naftatooted ning kalatoodete dotatsioon. Kuna me leidsime lahenduse liidumaksu suhtes, siis kompenseeriti meile tagantjärele need vahendid.

P. Lutt

Lugupeetav hr. Kuddo! Valitsuse projektis on kaks järgmist lauset: "Ettevõttel ja asutusel on võimalik kompenseerida liha-, piima- ja kalatoodete hinna tõusu madalapalgalistele töötajatele palkade tõstmise kaudu. Täiendavad vahendid selleks tekkivad 1991. aastal ettevõtete tulumaksu uue seaduse rakendamisel, mille tulemusena väheneb paljudel ettevõtetel maksukoormus."

Kui valitsus on kursis maksudega, siis maksudest selgub, et põllumajanduses maksud tõusevad ja tõusevad kõvasti, kuigi tööstuses ja linnades need vähenevad. Tähendab, põllumajandusettevõtetel ei ole võimalik maksta täiendavat palka oma töötajatele seoses hinnatõusuga. Kas valitsus on seisukohal, et põllumeestele ei ole siis tõesti vaja täiendavat palka maksta ning nad on võimelised niigi ostma põllumajandussaadusi kõrgete hindadega?

A. Kuddo

Järgmise aasta jaanuarist muutub majandusolukord, kaasa arvatud hinnaproportsioonid, nii NSV Liidus kui ka Eestis täiesti kapitaalselt. Sealjuures on ette nähtud ka väga suur kokkuostuhindade tõus, mis samuti kompenseerib põllumajanduses tootmistegurite kasvu ja tagab teatud palga kasvu, kuid ma arvan, et selle küsimuse juurde me tuleme tagasi nii uue eelarve koostamisel kui ka 1991. aasta majandusprogrammide väljatöötamisel. Probleem on täiesti õige. Me peame tagama kõikidele töötajate kategooriatele võimaluse ka elukallidust kompenseerida. Nagu ma ütlesin, siis siin on väljatöötamisel mitte enam üks või kaks, vaid võib-olla isegi juba kümneid projekte, mis tagaksid meil elukalliduse ja töötajate sissetulekute vastavusse viimise. Nii et selle probleemiga tegeldakse.

P. Panfilov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid ja ettekandja! Mul on teile kaks väikest küsimust. Palun öelge, kas valitsus käsitles ja vaatas sellist küsimust nagu produktide kogumi maksumuse arvutust ühele inimesele päevas, kuus, arvestades hindade tõusu, et mitte surra alatoitumise tagajärjel? Teine küsimus, kui see ei ole saladus, siis öelge palun, kui suur on teie perekonnas sissetulek iga perekonnaliikme kohta.

A. Kuddo

Jah, jutt on siis füsioloogilisest ja sotsiaalsest miinimumist. Füsioloogiline miinimum ongi see konkreetne vaesuse piir, mis tagab ainult inimeste kõige elementaarsemate füsioloogiliste vajaduste rahuldamise, kaasa arvatud ka kommunaalteenus, transport, ühiskondlik transport

jne., jne. Siin on NSV Liidu Töö- ja Sotsiaalküsimuste Komitee poolt välja pakutud niisugused piirid, et NSV Liidus on see 82–87 rubla ühe täiskasvanud inimese kohta, vastavalt muidugi siis lastele on see summa väiksem. Meie arvestuste kohaselt me lülitasime sinna ka mõningaid n.-ö. sotsiaalsete vajaduste rahuldamise kaupu ja teenuseid. Meie pakkusime välja, et füsioloogiline miinimum on täna Eestis 90 rubla, ja vastavalt sellele on ette nähtud ka miinimumpensionide tõstmine kuni 100 rublani. Meil on kehtestatud juba ka minimaalpalk 100 rubla, kusjuures ei ole keelatud maksta ka rohkem, ka lastetoetuste väljatöötamisel on ette nähtud selle füsioloogilise miinimumi saavutamine lastega peredel. Tegelikult lastega pered on vabariigis kõige halvemas olukorras.

Teine miinimum on sotsiaalne miinimum, mille üle väga palju vaieldakse. Siia lülitatakse sisse ka teatud elementaarsed sotsiaalsed vajadused kõige minimaalsema hinna juures. Liidu Töökomitee pakub selleks piiriks 102–107 rubla. Meie praeguste hinnangute kohaselt, arvestades käesoleva aasta elukalliduse indeksit, pakkusime välja 135 rubla ühe täiskasvanud inimese kohta, kuid arvestades seda, et pered tarbivad teatud sotsiaalseid kaupu ja teenuseid ühiselt, siis 4-liikmelise pere sotsiaalne elatusmiinimum oleks 400 rubla, see on see, mida valitsus praegu tegelikult abinõude plokis arvestab. Nüüd, mis puudutab minu sissetulekuid, siis mina elan tunduvalt üle füsioloogilise miinimumi, kuid ma arvan, et puhtsüülikult ei saa siin seda küsimust vaadelda. Siin tuleb ikkagi vaadata kogu elanikkonna ja eriti tema vaesemate kihtide seisukohast.

J. Põld

Hr. minister! Mul on teile rida küsimusi. Kas te arvate, et toidukaupade hinnatõus alandab tarbekaupade hindu? Teiseks, kas te arvate, et toidukaupade hinna tõstmine kõrvaldab käibest liigset raha? Kolmandaks, kas te arvate, et elatusmiinimum 132 rubla, mis siin tekstides on välja pakutud, on reaalne? Sellisel juhul, kui ta on reaalne, kirjeldage mulle palun selle inimese ostukorvi. Siin on välja öeldud termin – mittetöötavad pensionärid ja töötavad pensionärid. Minu teada paljud pensionärid töötavad just nimelt seepärast, et mitte töötades ei ole võimalik lihtsalt ära elada. Aga paljud personaalpensionärid saavad pensioni, mida ei saa iga tööl käiv inimene. Ja viimane küsimus teile, sotsioloogina peaksite te ilmselt suutma prognoosida ka mitu protsenti Eesti elanikkonnast pärast sellist hinnatõusu on sunnitud nälga surema. Aitäh!

A. Kuddo

Kuna küsimusi on palju, siis ma vastan lühidalt. Arvestades tänast turusituatsiooni, ei ole mingit põhjust loota tarbekaupade hindade alanemist, kuna nõudlus on täielikult rahuldamata. Rahuldamata nõudluse mahtu hinnatakse täna vabariigis ilmselt 1 miljard rubla, see ongi tegelikult see liigne raha. Ma arvan, et hindade tõstmine ei kõrvalda käibelt liigset raha. Tegemist on lihtsalt raha ümberjaotamisega jaotatismehhanismide kaudu. Elatusmiinimumi ostukorv eeldab näiteks toidukaupade osas umbes 2/3 ratsionaalsest toiduainete tarbimisest, siin on arvestatud elatusmiinimumi. Üle maailma on selline meetodika.

Mittetöötavate ja töötavate pensionäride küsimus on teie otsustada. Siin on tegelikult alternatiiv välja pakutud, kuid ma arvan, et töötav pensionär ei kuulu riskigruppi, võrreldes nende elanikkonnagruppidega, kes seal täna realselt asuvad. Töötaval pensionäril on reeglina tulud ikkagi suhteliselt kõrged, kuigi muidugi me teame neid sotsiaalseid vastuolusid.

Mitu protsenti Eesti elanikkonnast sureb nälga? Ma arvan, et see küsimus ei ole päris korrektne. Ma käisin valitsuse ülesandel möödunud nädalal kolmes Kesk-Aasia liiduvabariigis tutvumas sealse olukorraga. Peab ütleva, et jaevõrgus seal praktiliselt liha- ja piimatooteid müügil ei olnud. Liha ostetakse ainult turult, kusjuures keskmine turuhind on Kesk-Aasias 7–8 rubla kilo. Tuleb arvestada, et keskmine palk on seal umbes 1/3 võrra väiksem kui meil. Reeglina töötab ainult üks perekonnaliige, kuid väga paljudes peredes on 5–8 last. Nii et kujutage ette, millises olukorras nad elavad, ja keegi ei maksa seal kompensatsiooni nende kõrgete hindade eest. Ma arvan, et näljasurmast me oleme veel väga kaugel.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vahepeal ma lihtsalt värskendan teie mälu. Ühe päevakorrapunkti arutamisel saab üks saadik sõna võtta ainult kaks korda, sinna hulka kuuluvad ka küsimuste esitamised. Ühe sõnavõtu sees võib olla mitu küsimust. Kuid hakkama tuleb saada kahe minutiga. Ma oletan, et kõik sõnasoovijad tahavad praegu küsimusi esitada. Tõnis Mets.

T. Mets

Ma asendaksin küsimuse siiski paari repliigiga. Toiduainete hinnad tõusevad 2 kuni 3 korda, samas on tõusnud ka oluliselt tööstuskaupade hinnad, sealhulgas ka Eestis toodetud esemed, seda tõenäoliselt kõrgendatud käibemaksu arvel. Lähemal ajal on tõusmas oluliselt ka korterihinnad. Samas aga jäävad kompensatsioonist ilma 200–500-rublase palga saajad. Tuleb välja, et see elanikkonnagrupp, kes on just materiaalsete väärtuste looja, hakkab nüüd tööd

tegema ainult kõhutäie eest. On karta, et selline ilma kompensatsioonita hinnapoliitika võib tuua kaasa hoopis toodangu languse. Teine repliik. Te mainite, et Ida-Euroopa maades hakkasid peale kõrgendatud hindade kehtestamist toiduainetele need peatselt juba langema. Te tahtsite meid sellega lohutada. Olge mureta, küll toiduainete hinnad ka meil varsti langevad. Meil ei lange, sest meil ei ole alternatiivset põllundust talupidamise näol ja arvestatavaks faktoriks ei kujune see ka lähiaastate jooksul.

A. Kuddo

Ma vastaksin lühidalt. Tööstuskaupade hinnad tõusevad tõesti struktuurinihete kaudu. Ametlikult hindu keegi tõstnud ei ole, kuid kahjuks väga tihti aetakse siin segamini see, mis toimub meil kommertskauplustes, mustal turul, ja see, mis toimub jaekaubanduses. Siin on ikkagi kaks erinevat protsessi. Keskmise perekonna tarbimise eelarves on kommertskaupluste osa ikkagi väga tühine. Nii et seda ei saa ju võtta näitena hindade üldisest kasvust. Nagu ma ütlesin, kasvas Statistikaameti ametlikel andmetel tööstuskaupade hinnaindeks I poolaastal 8 protsenti, keskmine palk aga rohkem kui 11 protsenti. Sellest võib järeldada, et valdava osa Eesti elanikkonna reaaltulud tegelikult kasvasid. Selleks et tekiks alternatiivne põllumajandus, mida meil ei ole, tuleb käivitada turegulatsioon, siis me loome ka stiimuli täiendavaks toiduainete saamiseks, kaasa arvatud individuaalsektorist. Põllumajandustootmist on vaja stimuleerida ja välja suretada need põllumajandusettevõtted, kus tootmiskulud on ülemäära kõrged.

Juhataja

Suur tänu! Ma siiski paluksin, et me praegu esitaksime küsimusi, sõnavõttud tulevad hiljem. Pavel Grigorjev.

P. Grigorjev

Lugupeetud kolleegid ja ettekandja! Teie ettekandes kõlas, et on tarvis organiseerida tolli- ja piirivalveteenistus, kuid juba praegu me arutame uue politseiteenistuse loomist, mis toob endaga kaasa teatud kulutusi. Teisest küljest, jaehindade tõstmine viib nende kulude suurenemisele. Loomulikult lasub kõik see töötaja õlgadel. Kuidas me hakkame nende kahe kuu jooksul kaupleva Venemaaga? Kas vanade või uute hindadega? Kuidas te kavatsete rakendada Narvas tolli- ja piirivalveteenistust, kui pool Ivangorodi elanikest töötab Narvas ja iga päev inimesed sõidavad edasi-tagasi üle silla? Tänan!

A. Kuddo

Mis puudutab liidulisse fondi minevat liha ja piima, siis see on üks läbirääkimiste objekte. Kuid ilmselt, kuna seal kaetakse dotatsioonid Liidu eelarvest, käesoleval aastal nendes hindades muudatusi ette näha ei ole, tähendab, praeguse seisuga. Nagu ma ütlesin, see on läbirääkimiste objekt. Mis puudutab Narva piiripunkti, siis muidugi on selge, et normaalsete hindade juures on ka Ivangorodi elanikel võimalus Narvast liha ja piima osta, aga lihtsalt uute hindadega, see on nende endi valik. Aga küsimus on selles, et me peame pidurdama võimalikku spekulatsiooni suures ulatuses, selleks on need piiri- ja tollipunktid vajalikud, mitte aga inimeste igapäevaste vajaduste piiramiseks. Järelikult on see ka üks kokkuleppe küsimus. Tuleb lihtsalt kokku leppida Ivangorodi linna võimudega. Praegu vabariigist ametlikult väljamineva liha osas ei ole ette nähtud hinnamuutusi.

V. Malkovski

Lugupeetud ettekandja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin esitada kõik need küsimused, mis tekkisid seoses teie esinemisega. Ma arvan, et see võtaks väga palju aega, seepärast on mul ettepanek avalikustamise komisjonile. Võib-olla oleks võimalik korraldada televisioonis esinemine selleks, et me saaksime esitada teile otsetelefoni teel kõik meid erutavad küsimused.

Aja kokkuhoiu mõttes ma esitaksin teile kolm küsimust. Esiteks, räägin teiega arvude keeles. Kui suurt kaasasissetulekut te planeerite seoses hindade tõstmisega? Ja seoses sellega, kui palju läheb kompensatsiooniks, kui palju dotatsiooniks, ja vaatame, mis see summas välja teeb? Kas te saite küsimusest aru?

Teine küsimus. Kõik eelmised hindade tõstmised viidi valitsuse poolt läbi ilma Ülemnõukoguta, kuid nüüd järsku tekkis vajadus Ülemnõukoguga nõu pidada ja võtta vastu temapoolne otsus. Millega on see seotud?

Ja viimane küsimus. Kuidas te arvate, kas vägivaldne piiri sulgemine Narvas ei või tuua kaasa midagi ootamatut, ja kas te teate, et Leningradi oblastisse pääsemiseks on olemas teised piiri ületamise võimalused?

A. Kuddo

Mis puudutab avalikkust, siis on meil välja töötatud terve rida abinõusid. Just eile me arutasime raadio, televisiooni ja ajakirjanduse esindajatega propagandakülge, et inimestele teha selgeks hinnatõusu vajalikkus ja pöördumatus. Ausalt öeldes, teistes maades hinnatõusust teatavasti inimestele ette ei teatata. Teatatakse, et järgmine hinnatõus on 2–3 päeva pärast, ja

mingit rahvaarutelu, rahvaküsitlust kunagi ei toimu, sest elanikkonna suhtumine on ilmselt alati teada. Kuid siin on ikkagi täiesti erakorraline olukord meie jaoks, küsimus on ikkagi inimese põhitoiduses ja ma arvan, et avalikustamine on siin asjakohane. Mis puudutab kassakäivet, siin mingeid muutusi ei toimu. Siin asendatakse lihtsalt tootja doteerimine tarbija doteerimisega. Siin toimub ümberjaotamine. Summad, mis on eelarves dotatsioonide all, lähevad nüüd üle kompensatsioonideks. Ja on ette nähtud, et lihale ja piimale sellisel juhul dotatsiooni alles ei jää, dotatsioon kaob ära ja see läheb üle kompensatsiooniks elanikkonnale. Miks on küsimus arutusel Ülemnõukogus? Tuleb märkida, et valitsus on ametlikult tõstnud ainult kalahindu, mis oli seotud ka teatud liidulise ametkonna otsusega, mis oli meie jaoks pöördumatu, meil ei olnud siin valikut. Kogu ülejäänud hinnatõus on kahjuks valitsuse kontrolli alt väljas, see toimub ettevõtete endi poolt struktuurinihete või otsese hinnatõusu arvel. Selle arvelt muuseas tagatakse ka palkade ennakkasv võrreldes töövõljakusega. Ja täna, arvestades veel toimivat ettevõtte-seadust, ei ole valitsusel erilisi volitusi taolist hinnatõusu oluliselt reguleerida. Selleks on valitsusele vaja kas erakorralisi volitusi või siis peatada ettevõtte-seaduse toime.

Mis puudutab nüüd Narva piiri sulgemist ja teisi kanaleid, siis jutt on siin spekulatsiooni pidurdamisest, mitte aga elanikkonna liikumisvabaduse piiramisest. Meil on vaja tõkestada tõesti see massiline spekulatsioon, mis täna toimub ka vabariikide ja regioonide vahel. Selles on küsimus.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Me tahame järsult, neli korda tõsta hindasid, kuid kas elanike arvu hindamisel, kes jäävad Eestisse elama pärast hinnatõusu, nagu siin naljatleti, arvestati võimalustega, et näiteks Ukraina tõstab neli korda suhkru hinda, Krasnodari krai õli hinda ja üldse produktide hindasid, mis saabuvad meile Nõukogude Liidu teistest regioonidest? Kui kõigi kaupade hinnad tõusevad neli-viis korda, kuidas me siis elama hakkame? Kas seda arvestati?

A. Kuddo

Jah, küsimus on põhjendatud. Kuid nagu ma ütlesin, teistesse regioonidesse minevatele ja sealt tulevatele kaupadele ei ole ette nähtud käesoleval aastal hinna muutusi. Kuid 1. jaanuarist toimub üleüldine hulgi- ja kokkuostuhindade reform. Hulgihinnad kasvavad keskmiselt 2–2,5 korda. Seejuures on ette nähtud ka kõigi nimetatud kaupade hulgi- ja kokkuostuhindade tõus. Käesoleval aastal seda ei toimu.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Kas te arvate, et nüüd peaks madalama sordi liha maha müüma kõrgema sordi pähe? On võimalik näiteks takistada niiviisi, et nii kaua kui see lihatükk, ütleme, ei ole korralikus pakendis, kus on näidatud tema sort ja hind, siis niikaua ta üldse ei olegi I sordi liha. Kui liha on lahtiselt leti peal, siis ei saagi määratleda, et see on I sordi liha. Kas on selline võimalus näiteks olemas?

A. Kuddo

Ma 100-protsendiliselt toetan seda ettepanekut. Kui kaubandus ei suuda tõestada, et tegemist on kõrgema sordi lihatükiga, siis tuleb müüa seda madalama sordi lihana. See on ainukene võimalus. See ongi see majanduslik hoob, mis paneb neid ka väikepakendeid juurutama. Liha hind peab tõesti kujunema vastavalt kvaliteedile, see on täiesti tõsine märkus.

J. Telgmaa

Lugupeetud minister! Ma jätkan eelmise küsija mõtet. Tähendab, jutt oli sellest, et ümbertöötavad ettevõtted, kes seni said dotatsiooni enda kätte, hakkavad seda dotatsiooni ainult sel juhul saama, kui nad sedasama toodangut väljastavad kõrgema kvaliteediga, milleks nad ei ole tehniliselt valmis. See tähendab seda, et nad seda dotatsiooni ei saa ja nad lähevad pankrotti. Meil Eestis on juba korduvalt olnud igasuguseid kvaliteedile vastavaid hinnamuutusi ja mitte midagi sellest välja ei ole tulnud, see on täitsa selge. Reaalselt kujuneb olukord, kuna Eestis ei ole veel ka efektiivset kontrollsüsteemi, et ikkagi täpselt samad tooted, mis praegu tulevad turule, saavad kõrgema hinna kui kõrgema kvaliteediga kaup, ja kui seda odavat kaupa tahetakse säilitada, siis see odav kaup kaob lihtsalt kuhugi ära, kuigi ta nimekirjas on olemas ja tal on mingi hind. Selliseid olukordi me oleme juba kümneid kordi siin Eesti majanduses läbi elanud. Mul olekski ettepanek: kui valitsus nüüd viimistletult ja kooskõlas Ülemnõukoguga selle asja avalikkuse ees välja käib, siis meil ei tasuks niisuguseid illusioone sinna sisse kirjutada. Meil on edaspidigi vaja veel võtta vastu ebapopulaarseid, kuid kasulikke otsuseid ja ei maksa usaldust valitsuse ega ka Ülemnõukogu suhtes vähendada sellega, et me kirjutame igale poole illusioone. Tuleb ikkagi ütelda ja kirjutada, et kvaliteet ei parane ja hinnad tõusevad.

A. Kuddo

Jah, küsimus on õige. Ega mul ei olegi siin midagi kommenteerida.

Juhataja

Suur tänu! Ja tundub, et viimane küsimus on Aavo Möldrilt.

A. Mölder

Austatud minister! Äsja te väitsite, et välja on vaja suretada need põllumajanduslikud ettevõtted, kus tootmiskulud on üleliia suured. Kas te võite täpsustada, kuidas määratakse normaalseid tootmiskulusid ja millise protsendi võrra või millises ulatuses nad üldse tootjast enesest olenevad meie hinnamajanduse segasuses?

A. Kuddo

Jah, ka selle peale me oleme mõelnud. Nagu ma ütlesin, prognoosime me tarbimise või täpsemalt öeldes ostmise vähenemist praeguste väljapakutud hindade juures 30–40 protsenti. See eeldab, et samas ulatuses puudub vajadus, vähemalt vabariigisiselt, põllumajandustoodangu järele. Tähendab, just kõige kõrgemate tootmiskuludega ettevõtted läheksid sellisel juhul pankrotti. Muidugi võib täna pankrotist rääkida tinglikult, sest meil on kõrval väga suur idaturg, kes on nõus ostma liha ükskõik millise hinna eest, kusjuures väga kõrge hinna eest. Ja ma arvan, et me saame siin teatud puhvermeetodit kasutada ja paindlikult lahendada ka põllumajandustootmisega seotud küsimused. Nii et umbes 30–40 protsendi võrra peaks tõesti siin ostmine vähenema ja vastavalt ka tootmine. Tegelikult juba käesoleval aastal väheneb tootmine põllumajanduses ilmselt kümnendiku võrra.

Juhataja

Suur tänu, hr. Kuddo! Meil rohkem praegu küsimusi ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me kuulutame nüüd kohe vaheaja, aga enne seda on mul teile edasi öelda mõned teated.

Majanduskomisjon palub vaheajal koguneda ruumi 264a ja mina paluksin vanematekogu, s.t. saadikurühmade esimehi või nende asetäitjaid ruumi 161. Vaheaeg kella 12.20-ni.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku

kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 31. Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkame päevakorraga ning avame läbirääkimised. Kaasettekande majanduskomisjoni poolt esitab Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud seaduseandjad! Majanduskomisjon leiab, et dotatsioonide kaotamine on vajalik. Hindade tõus on paratamatu ja tarbijaskonnale kompenseerimine hädavajalik. Tähendab, need on põhimõttelised küsimused, milles me majanduskomisjonis jõudsime ühisele meelele. Peale selle majanduskomisjon leiab, et me peame tõmbama siin kriipsu Ülemnõukogu ja valitsuse funktsioonide vahele. Ülemnõukogul tuleb põhimõtteliselt kooskõlastada kompensatsioonide maksmine, riskirühmade koosseis ja maksmiseks vajalikud rahalised allikad. Kompensatsioonide maksmise mehhanismi loomine on valitsuse asi. Esiteks, meie asi on põhimõtteliselt määrata ära need riskirühmad, kes peaksid saama kompensatsiooni. Teiseks, me peame määratlema ära allikad, kust see raha tuleb, ja andma valitsusele nõusoleku neid kasutada. Mehhanism, kuidas seda teha, on puht valitsuse asi. Kolmandaks, hindade kehtestamine on ja jääb valitsuse kompetentsi. Kui meie hakkame siin hindasid kinnitama, siis jäämegi edaspidi arutama ja otsustama, palju maksavad seakõrvad või -sabad, ja millekski muuks meil aega ei jäägi. Hinnaamet on ikkagi valitsuse alluvuses ja see on nende püha kohus.

Majanduskomisjon leiab, et koos liha ja piimaga, millede hind on tõusmas, tuleks kehtestada ka leiva hinnatõus. Leivahindu tuleks tõsta 2–3-kordseks. Ja seepärast leiab majanduskomisjon, et meie peaksime võtma valitsuse poolt esitatud programmi teadmiseks ja sellega meie funktsioonid ka piirduksid. Kui me otsustame ära need asjad, mida ma siin eelnevalt juba ütlesin, see on rahad ja riskirühmade koosseis, siis on meie ülesanne täidetud. Asja teine pool on tähtajad ja taustsüsteem. Taustsüsteemiks on muidugi eile lõppenud 2 + 4 kohtumine Moskvast, mis määras Balti riikide koha Euroopas. Mulle isiklikult oli see täiesti ootuspärane. Ma olen juba ammu sügavalt veendunud, et Jalta ja Potsdami konverentsi otsused määravad meie saatuse. Need määrasid ühtlasi ära ka Euroopa piirid jne. Ma olen sellest valjusti rääkinud juba mitu aastat. See on esimene taustsüsteem. Teine taustsüsteem on läbirääkimised Venemaaga, kolmandaks läbirääkimised Leningradiga. Ja neljandaks – Sobtšaki ja Jarovi pöördumine. Kas teile on teada pöördumise tekst, mille Leningrad meile saatis? Ei ole? Siis ma võtan nii palju aega ja loen teile ette.

"Pöördumine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poole.

Lugupeetud saadikud! Nagu on teatavaks saanud, esitas Eesti Vabariigi Valitsus teile läbivaatamiseks ettepaneku riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele

ning sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest, aga samuti vabariigi Ülemnõukogu vastava otsuse projekti. Leningradi linna ja oblasti rahvasaadikute nõukogude presiidiumid tunnustavad teie vabariigi vaieldamatut õigust võtta vastu otsuseid, mis kuuluvad Eesti vastavate riiklike seadusandlike organite kompetentsi. Samal ajal aga presiidiumid märgivad, et antud otsuse vastuvõtmine viib vältimatult Leningradi regioonis toidukaupade turu destabiliseerumisele, spekulatiivse nõudluse tekkimisele ja selle tulemusena sotsiaalse ja ühiskondlik-poliitilise situatsiooni järsule halvenemisele regioonis. Seoses ülalmainituga kutsuvad Leningradi linna ja oblasti nõukogu presiidiumid teid üles ajutiselt loobuma nimetatud projekti vastuvõtmisest, kuni analoogilisi küsimusi pole käsitletud Vene NFSV Ülemnõukogu istungjärgul ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pole arutanud majandusreformide läbiviimiseks kavandatud vabariikidevahelise majandusliidu lepingu projekti. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsus riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele alates 1. oktoobrist 1990 ning sellest tuleneva hinnatõusu elanikele kompenseerimisest sunnib Leningradi linna ja oblasti nõukogusid võtma tarvitusele abinõud tarbekaupade turu kaitseks regioonis. Leningradi linna ja oblasti nõukogud rakendavad kõik jõud selleks, et täita oma majanduslikud kohustused Eesti ees, avaldavad lootust edaspidisele konstruktiivsele ja viljakale koostööle ning teevad ettepaneku kaaluda ühisläbirääkimiste korraldamist Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsusega tarbijaturu vastastikuseks kaitseks ning tarbekaupade liikumise kontrolli tugevdamiseks Eesti Vabariigi ja Leningradi regiooni territooriumil."

Alla on kirjutanud Sobtšak ja Jarov. Ja nüüd ma tahtsin teile ette lugeda veel kaks paragrahvi (5 ja 7) Leningradiga sõlmitava lepingu projektist.

Viies paragrahv kõlab nii: "Pooled on seisukohal, et kaubalis-rahalsed suhted moodustavad strateegilise suuna Leningradi oblasti ja Eesti Vabariigi kaubavahetuse arengus."

Seitsmes paragrahv: "Pooled võtavad endile kohustuse teostada 1990. aastal vastastikused tooraine-, kauba- ja toodanguhanked hindadega, mis on kooskõlastatud Leningradi linna ja oblasti ning Eesti Vabariigi vahel."

Ma lugesin selle teile ette sellepärast, et meie lugupeetud minister rääkis meile siin majanduspiirist, tollisüsteemist ja kõigest sellest, mis garanteerib meie normaalsed suhted Leningradi ja Leningradi oblastiga ning millised loovad ka eeldused normaalseks kokkuleppeks Vene Föderatsiooniga. Täna on 13. september, 1. oktoobrini on jäänud praktiliselt 2–3 nädalat ja ma väga kahtlen selles, kas meie valitsus on võimeline 1. oktoobriks looma sellise situatsiooni: välja õpetama tolliametnikud, looma tollieeskirjad, panema kinni

piirid ja leppima kokku Leningradiga, nagu palub seda Sobtšak, ja garanteerima seda, mis on kirja pandud meie ja Leningradi lepingu projektis.

Ülemnõukogu peaks otsustama, kas me ikka läheme üle uutele hindadele 1. oktoobrist või mitte. Kas me oleme selleks valmis või võtame kätte ja teeme otsuse ainuisikuliselt ja lähme oma naabritega riidu. Teiselt poolt tuleb arvestada seda, et samasugune situatsioon võib tekkida Lätiga. Ja just selle asja peab otsustama Ülemnõukogu. Mulle tundub, et me ei saa neid poliitilisi otsuseid vastu võtta enne, kui me ei ole saanud täielikku informatsiooni nendest probleemidest, mis ma teile praegu ette kandsin. Ma võib-olla solvan lugupeetud ministrit, kuid mulle tundub, et selle informatsiooni peaks personaalselt meile ette kandma lugupeetud peaminister.

Nüüd kaks sõna sõltumatu demokraadina. See, mis ma teile siin ütlesin, seda toetavad peaaegu kõik meie fraktsiooni liikmed, ma rõhutan – peaaegu kõik.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et Toomas Kork tahab esitada teile küsimuse.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Hr. Uluots! Kas sellest taustsüsteemist, mis te esitasite, jätsite teadlikult välja või ei olnud te kursis võimaliku viienda punktiga?! Teadaolevatel andmetel tõstetakse meie idanaabritel Leningradi oblastis alates 15. septembrist 2 korda kokkuostuhindasid. Ma ei tea, kuidas seda nüüd kommenteerida Sobtšaki teate ja kõige muu taustal, aga ma lisaksin selle viienda punktina teie neljale punktile. Aitäh!

Ü. Uluots

Antud juhul on sellele raske vastata, sest meil ei ole praegu rohkem informatsiooni, välja arvatud see, mis me kuulsime ministri ettekandest ja saime meile väljaantud materjalidest. Sellepärast me peame ära kuulama peaministri, kes annaks meile ülevaate sellest, kas see asi on küps, sest see ei puuduta mitte ainult vabariiki, vaid kandub ka väljapoole meie vabariigi piire.

P. Kask

Mul on küsimus kaasettekandjale. Paluks täpsustada, kas see, mis te rääkisite, ja need ettepanekud, mis te tegite, olid tehtud isiklikult teie poolt või majanduskomisjoni või saadikufraktsiooni "Sõltumatud demokraadid" nimel.

Ü. Uluots

Juba spiikri poolt oli välja kuulutatud, et esitatakse majanduskomisjoni kaasettekanne, see peaks ütlema juba kõik.

J. Pöld

Hr. Uluots! Ma tahtsin küsida, kas te ühe võimaliku taustsüsteemina arvestate ka Eesti tarbijat ja tootjat? Aitäh!

Ü. Uluots

Mis puutub meie sisepoliitilisse majanduslikku olukorda, siis ma juba ütlesin, et majanduskomisjon on seisukohal, et see kuulub antud juhul valitsuse kompetentsi. Meie asi on vastu võtta poliitilised otsused.

Juhataja

Suur tänu, hr. Uluots! Tundub, et rohkem küsimusi meil ei ole.

Ü. Uluots

Oi kui kergelt ma täna pääsesin.

Juhataja

Nüüd võime avada läbirääkimised. Kõnetoolist saab sõna Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, austatud Ülemnõukogu! Ma tahaksin välja öelda oma isiklikud arvamused, aga samuti maaelukomisjoni ja ka maarahva saadikurühma ettepanekud.

Ma võib-olla jätkaks Uluotsa poolt väljaöeldut ja arvan, et Leningradi küsimust ei tasuks eriti traagiliselt võtta. Asjaolu on selles, et Vene Föderatsiooni oblastites ja mujal vabariikides on kehtinud pidevalt erinevad hinnad, sealhulgas ka kokkuostuhinnad, ja Eestimaa põllumehed on müünud Liitu kõige odavamate hindadega oma liha ja piima. Praeguste uute projektide järgi on jälle asi nõndamoodi, et Vene Föderatsiooni hinnad on tunduvalt kõrgemad kui Baltimaades, Ukrainas ja Valgevenes planeeritavad hinnad. Minnes asja juurde tahaks öelda, et tuleb ükskord hakata aru saama sellest, et põllumees ei pea vastutama rahva toitmise eest. Selleks vastutajaks peab olema valitsus ja oma hinnapoliitikaga ta subsideerib, mida ja kui palju on vaja toota, ning põllumehed organiseerivad tootmist ja toodavad täpselt samuti liha ja

piima, nagu mõni tehas toodab teisi tooteid. Sellepärast ma täielikult toetan praegu valitsuse ettepanekut hindade tõstmise kohta. Loomulikult peab riskigruppidele hüvitama hindade tõusu ja loota on, et ka ettevõtted ja majandid saavad teha kuigipalju palga tõstmise arvel, sest selleks sunnib meid isegi käesolev tulumaksu projekt. Meile ei ole nii palju kasumit vaja, parem maksame selle arvel inimestele rohkem palka.

Samal ajal ei tohi me liha- ja piimahindade tõstmisest teha sellist järeldust, nagu praegu paljud linnaelanikud arvavad, et nüüd hakkavad majandid saama tohutut raha. See hindade tõus ei mõjuta tegelikult peaaegu üldse seda hinda, millega majandid müüvad riigile liha ja piima. Praktiliselt on asi nii, et kaovad ju ära üle viisaastakuplaani müüdüd toodangu eest saadavad summad, siamaani makstakse selle eest poole kõrgemat hinda. Samuti kaovad ära teatud juurdehindlused liha kvaliteedi osas. Ma olen praktiliselt analüüsinud Rapla rajooni majandite olukorda, see on enam-vähem vabariigi keskmine. Analüüs näitab, et majandid hakkavad saama selle hinnatõusu arvel, mis nüüd kehtestatakse, kuni 15 protsenti kõrgemat hinda olenevalt sellest, kui palju üks või teine majand suutis müüa üle viisaastaku plaani. Kes müüs rohkem, sellel hinnad üldse ei tõuse, võib-olla isegi veel langevad, ja majandid hakkavad vähem raha saama. Sellist juttu levitada ei ole praegu sugugi õige, et see raha tuleb põllumeestele. Ja üldiselt ei ole tegemist tegelikult hindade tõstmisega, vaid õigete hindade rakendamisega. Praegu saab põllumees eluskaalu sealiha kilo eest 2 rubla, kui aga viime selle lihakombinaati, siis lähevad sealt ju teatud protsendid maha, eriti suured protsendid veiselihal. Ja kui arvestada välja, siis need hinnad, mis ajalehes on avaldatud, ongi praegu tegelikud hinnad. Ma arvan, et 1. jaanuarist, kui tõstetakse kokkuostuhinda, tõusevad hinnad veelgi, see on alles esimene samm. Kes Ülemnõukogu saadikutest võttis osa Lohusalus tolmunud seminarist, nendel peaks asi selge olema, kuid mul on väga kahju, et paljud saadikud, eriti linna poliitikud, sellest seminarist osa ei võtnud ja nad ei saa ka aru põllumeeste probleemidest.

Põhiprobleem, millest ma tahtsin rääkida ja mis on komisjoni ja ka maarahva saadikurühma ettepanek, on leivahind. Meie leib on ääretult odav. Selline leivahind, mis praegu kehtib, ei tekita leiva vastu austust, leib vedeleb prügikastides, seda söödetakse loomadele. Ma olen isegi näinud, kuidas külavahel lapsed mängivad leivaga jalgpalli. Leib tuleb ausse tõsta ja seda saab teha ainult leivahinna tõstmisega. Kusagil maailmas ei ole vist leivahind nii odav kui meil. Nendes riikides, kus vähemalt mina käinud olen, Rootsis ja Soomes, ei ole leivahind odavam kui leivavilja kokkuostuhind. Meile makstakse praegu rukkikilo eest 30–40 kopikat, leiba aga müüakse sama hinnaga. Soomes näiteks on rukki kokkuostuhind 3 marka, leiba müüakse 15 margaga, Rootsis – 3 krooni, leib maksab aga 18 krooni. On ju olemas

tootmiskulud, leiva tegemise kulud jne. Igal ajal peab olema vastavalt tema väärtusele ka hind. Sellest aspektist lähtudes on meil ettepanek tõsta leivahinda. Kui nüüd lihahind tõuseb, leivahind aga jääb samaks, siis on loomulik, et isegi vannitoas võib hakata siga kasvatama. Leib on ju palju odavam kui jõusööt. Samal ajal soodustab leivahinna tõstmine, eriti maakohtades, väikeste pagaritööstuste teket. Hakatakse ise kohapeal ja ka majandites leiba küpsetama, mida juba praegugi mõnel pool tehakse ja müüakse, kusjuures kilo leiba maksab 1 rubla.

Selleks, et vähendada inimtoiduks toodetavate teraviljasaaduste (leib, sai, makaronid, kaerahelbed jne.) raiskamist ja loomadele söötmist ning arvestades liha- ja piimasaaduste hinnatõusu, teeme Eesti Vabariigi Valitsusele järgneva ettepaneku: "Tõsta inimtoiduks toodetavate teraviljasaaduste jaehinda keskmiselt vähemalt kaks korda. Selle summa arvel vähendada planeeritavat või hinda." Ma olen rääkinud naistega, samuti ka sotsiaalhooldusministriga. Alguses oli mõte, et vähendada liha hinda, aga naistel on ettepanek, et vähendada hoopiski või hinda, kuna lapsed tahavad võileiba süüa. Ja või hind on planeeritud väga kõrge. Aitäh!

T. Made

Austatud eesistuja, kallid kolleegid! Valitsus on esitanud meile arutamiseks hinnatõstmise programmi. Valitsus on põhimõtteliselt kartnud siia saali tulla ja saatnud endi hulgast kõige julgema – Arvo Kuddo. Kuid minu meelest peaks siin saalis praegu olema hr. peaminister, hr. majandusminister ja pr. sotsiaalhooldusminister, tööstusminister, kaubandus- ja põllumajandusminister. Arutatavad asjad on vahetult ja otseselt nende ministrite ametkondadega seotud. Seetõttu lubatagu sissejuhatuseks avaldada nõrdimust valitsuse suhtumise üle Ülemnõukogusse.

Teise sissejuhatava repliigiga pööran tähelepanu hr. Uluotsa poolt esitatud Leningradi juhtide kirjale. Sellesse ei maksa suhtuda täie tõsidusega. See on, kui kasutada "Pravda" teksti, halastamatu sekkumine teise riigi siseasjadesse ja püüd mõjutada meid võtma vastu otsuseid selles suunas, mis oleksid neile kasulikud.

Nüüd aga asja juurde. Kahtlemata on hinnamehhanism meil ligadi-logadi ja see tuleb paika panna. On tervitatav valitsuse operatiivne tegutsemine hinnamehhanismi korrigeerimisel. Pean tuletama meelde, et juunikuus, kui siit kõnetoolist sai kritiseeritud valitsuse eelarve koostamise põhimõtteid, ütlesin, et subsiidiumid eelarvest toiduainetele on üleliigsed ja ei ole asjakohased. Siis vastati meile teadupoolest, et aeg ei ole subsiidiumide kaotamiseks veel küps, et me ei ole selleks veel valmis ja see on üleüldse mõttetu, et jätta subsiidiumid ära.

Kuid valitsus on õppimislembe ja juba kolme nädala pärast tuli ta ise selle ettepanekuga välja. Seda on äärmiselt meeldiv tõdeda.

Mida toob endaga kaasa hindade tõstmine? Kordan, hindade tõstmine ja subsiidiumide, dotatsioonide kaotamine on ühele riigile hädavajalikud, kui ta tahab üle minna turumajandusele. Ei ole ilmselt mõtet rääkida, mida toob kaasa hinnatõus inimestele. Hinnatõus toob kaasa väljaminekute suurenemise. Kuid eelkõige arutades valitsuse informatsiooni, peame silmas pidama just nimelt neid inimesi, kes veel ei suuda aktiivselt tööd teha, kelle tulud on madalamad, ja kes enam ei suuda, need, kes on pensionile läinud. Meie ülesanne on toetada just nimelt neid inimesi, kes enam tööd teha ei suuda. Kaitsta neid hinnatõusu eest, et nad mitte välja ei sureks, nagu. lugupeetud kolleeg Põld väga õigesti märkis.

Meie ühiskonnas arvatavasti saab olema siiski väga palju inimesi, kes kannatada saavad, ja sellepärast ma tahaksin teile mõtlemiseks esitada mõned statistilised andmed. Need on meie ametlikust statistikast. Tõsi, ma ei ole "Eesti Ekspressi" läbi vaadanud, aga loodan, et hr. Veetõusme mind pärast parandab. Need on siis meie ametliku statistika andmed, mis ütlevad järgmist. Kõigepealt on meil 1. jaanuari seisuga 300 000 inimest, kes saavad pensione ja igakuulist toetust. Nendest 10 protsenti ehk 36 000 saavad sissetulekut 125 ja rohkem rubla kuus ehk üle selle elatusmiinimumi, millest on praegu juttu. Ülejäänud 323 500 elavad alla elatusmiinimumi ja nende hulgas on umbes 40 000 inimest, kes saavad n.-ö. näljapajukit. Neid ei päästa ka see pisku, mida kavatsetakse pensionidele juurde panna. Hinnatõstmise tagajärjel võib just see grupp inimesi lähiaegadel välja surra. Nende eest peame hoolitsema. Kui me täna nende inimeste eest ei hoolitse, siis võib juhtuda, et kannatame ise. Siin maailmas ei ole midagi igavest, aastad tulevad ka meile peale, lugupeetud saadikud.

Muide, see keskmine näitaja ühe elaniku kohta, mida siin kasutatakse, ei ole antud küsimuse arutamisel üldse õiguspärane. Toon ühe näite. Näiteks meie lugupeetud spiiker Ülo Nugis võib süüa päevas 2 saia ja tema asetäitja Marju Lauristin mitte ühtegi. Keskmiselt söövad nad siis ühe saia päevas. Ma arvan, et pr. Marju Lauristin ei ole rahul sellise asjade seisuga ja andmete esitamisega. Seetõttu keskmine näitaja ei tohiks praegusel juhul olla üldse mingi konkreetne kriteerium, kui tegeleme riskirühmadega. Nüüd edasi. Kui põgusaltki vaadata seda, kuidas pensionärid, kes võiksid tulevikus hakata saama 100 rubla kuus, nii nagu projekt seda ette näeb, elaksid üle kavandatava hinnatõusu. Tegin mõningaid arvutusi. Võtsin hinnatõusu skaalast välja mitte I sordi toodangu, mitte I sordi liha ja piima jne. hinnad, vaid II sordi, siis n.-ö. keskmised hinnad. Tuli välja, kui liita kokku, et ühe kilo liha, kanalaha, keeduvorsti "Laste", viinerite, või, juustu ja liitri piima eest tuleks hakata maksma kuus 45

rubla ja 2 kopikat. Nüüd peaks arvestama, kui palju kuus üks või teine inimene liha sööb. Et pensionärid omadega ots otsaga välja tuleksid, peaksid nad ostma ja sööma lahjat kohupiima, III sordi verivorsti, III sordi maksavorsti ja jooma 2,5-protsendilist piima ja petti. Nii iga kuu – aastaringselt. See võib kujuneda natukene rängaks. Aga selle pensioni sees peab olema ka veel ruumi korteriüüriks, nad tahavad tellida mõned ajalehed, käia ehk kinos ja teatris. Tähendab, me ootaksime elatusmiinimumi kasutamise analüüsi ja selle peaks sotsiaalhooldusminister meile esitama, enne kui hakkame vastu võtma mingit otsust hinnamehhanismi kohta tervikuna. Mõõta tuleb inflatsiooni taset, see on mulle täiesti selge.

Ma ei esinda Ülemnõukogus ainult ettevõtjaid ega kooperaatoreid, nagu on ette heidetud, vaid ütlen enda seisukoha selles küsimuses. Kui me tõstame toiduainete hinda ja seda me kahtlemata teeme, ja seda peame tegema, sellega oleme kõik nõus, siis mõne aja pärast tõstavad omi hindu sööklad, kohvikud ja restoranid. Liha ja muu on nende jaoks tooraine. Kui nemad on hindu juba tõstnud, siis on hädavajalik, et mõne aja pärast tõstetakse ka tööstustöölise ja ametnike palku. Nemad ei jaksu oma palga eest osta toiduaineid ega käia sööklates lõunal, saata lapsi kooli, et need lõunavaheajal sööksid koolitoitu. Tähendab, palgad peavad tõusma kõikjal. Aga kui palgad tõusevad tööstuses, siis kahtlemata kulutused toodanguühikule suurenevad ja tööstusettevõtete juhid hakkavad mõtlema, et peaks tõstma ka oma tööstus- ja tarbekaupade hindu. Tähendab, meie kavatsus tõsta, nimelt 1. oktoobrist toiduainete hindu vallandab galopeeriva inflatsiooni meie ühiskonnas. Oleks vaja analüüsida, kas me oleme selleks ettevõtmiseks valmis. Valitsusel on ilmselt analüüs olemas, aga ta häbeneb meile seda esitada. Valitsus ei ole tulnud siia sellises koosseisus, nagu me oleksime oodanud.

Kokkuvõtteks, hinnatõstmine on hädavajalik. Hinnad tuleks üleüldse arvatavasti lasta tulevikus mõneks ajaks täiesti vabaks, et kujuneks välja õige jõudude vahekord. Kui hind on teatud aja jooksul olnud vaba, siis valitsus külmutagu need sellel tasemel ja hakaku vaatama, kuidas hinnamehhanismi riiklikult edasi reguleerida. Kuid üks asi on minu meelest selge: Poola šokiteraapia variant hinnatõstmiseks meile ei sobi. Valitsus katsetab meie ühiskonna peal Poola varianti teatud toiduainete hindade tõstmisega, et vaadata, kuidas meie ühiskond võtab vastu selle šokiteraapia või "hobuseraapia", kuidas soovite. Meil on ette valmistamata madala sissetulekutega inimeste võimekus vastu seista hinnatõusule. Ma saaksin väga hästi aru, kui näiteks 25. septembril tõstetakse miinimumpensione ja siis 1. oktoobril hindu. See oleks täiesti arusaadav. Tõstetakse stipendiume ja abirahasid paljulapselistele peredele jne. Siis oleks asi selge. Kuid arvatavasti on see katseline ühiskonna n.-ö. kompimine ka hädavajalik. Kes teab, võib-olla ebaõnnestub, aga võib-olla läheb täkkesse. Kui ebaõnnestub,

siis kahtlemata tuleb lasta teatud hinnad uuesti alla. Kas pole siiski parem minna etapilisele hindade muutmisele? See oleks võib-olla meie ühiskonna jaoks pehmem variant. Tõstkem iga kolme kuu tagant natukene hindu, nii nagu ungarlased proovisid, koos palkade, pensionide ja abirahade reguleerimisega.

Lõpuks, meile on esitatud otsuse projekt. Olen täiesti nõus majanduskomisjoni ja hr. Uluotsaga ja kõikide teistega, kes on juba selle projekti kohta arvamust avaldanud, et ei ole parlamendi, Ülemnõukogu asi sekkuda hinnamehhanismi muutmisse. See on alati olnud valitsuse ülesanne. Me võime need plaanid võtta lihtsalt informatsioonina teadmiseks. Ka saadikud ise saavad otsekohe tunda, kas valitsus on toiminud meie kui ühiskonnaliikmete kallal õigesti siis, kui need hinnad on tõusnud. Niisiis, toetades majanduskomisjoni, teen ettepaneku võtta see informatsioon, mida valitsus on meile esitanud, teadmiseks. Anname valitsusele vabad käed tegutseda nii, nagu ta seda kavandab. Vaatame, kuidas see katse välja tuleb, ja analüüsime olukorda. Pakun välja mitte võtta vastu seda otsuse projekti, mis meile on jagatud, teine ja kolmas punkt on selles mõneti meeldetuletavad, võib-olla isegi banaalsed, mis ei peaks otsuse projektis olema. Pakun välja võtta vastu järgmine otsus järgmises redaktsioonis.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab:

1. Võtta teadmiseks Eesti Vabariigi Valitsuse kavad riiklike dotatsioonide kaotamisest liha-, piima- ja kalatoodetele ning sellest tuleneva hinnatõusu kompenseerimisest elanikkonnale alates 1. oktoobrist.
2. Soovitada Eesti Vabariigi Valitsusel tõsta alates 1. oktoobrist 1990 leiva- ja saiatoodete hindu.
3. Esitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule 1. oktoobriks 1990 uue pensioniseaduse projekt.
4. Esitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule 1. oktoobriks valitsuse nägemus õppuritele, üliõpilastele, lastehoolduspuhkusel viibivatele emadele ning riiklikku toetust saavatele kodanikele inflatsioonitempot arvestava kompensatsioonisüsteemi projekt koos selle elluviimise ajakavaga.

S. Sovetnikov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Mitte mingisugused poliitilised sündmused, mingid piirivahejuhtumid ja teised asjaolud ei suutnud kõrvale juhtida meis vabariigi üldsuse tähelepanu hinnapoliitika küsimuselt. See näitab veel kord, kui võrd tõsine on küsimus, mida me täna arutame. "Virumaa" saadikurühmale laekus töökollektiividest mitu avaldust, eelkõige Eesti Elektri jaama töötajate ametiühingu konverentsilt ja tootmiskoondise "Baltijets"

töökollektiivilt.

Ma ei hakka kuritarvitama teie tähelepanu, seepärast loen teile ette ainult üksikud väljavõtted nendest dokumentidest, mis veel kord tõestavad, et me oleksime pidanud arutama seda küsimust siiski koos kõigi sotsiaalsete küsimustega: pensionid, maksud, töötasude tõstmine jne.

Eesti Elektriijaama kollektiiv jälgib ärevuse ja murega Eesti Vabariigi majanduses toimuvaid protsesse. Pidurdamatu hindade kasv, üleskrüvitud alkoholi, tubaka, kala, juurvilja, elukondliku teenindamise ja ajalehtede hinnad, ilma igasuguse kompensatsioonita, ilma igasuguste selgitusteta kaovad riiklike hindadega esmatarbekaubad, asemele aga ilmuvad kokkuleppe- ja kommertshindadega kaubad. Praktiliselt on müügilt kadunud odavad kaubad lastele ja vanuritele, vähem kui kuu on jäänud liha- ja piimatoodete hindade pretsedenditu hüppeni, ehitusmaterjalide hindade tunduva kasvu ja ettevõtete piiratud vahendite tagajärjel aheneb elamuehitus. Kavatsetakse tõsta korteriüüri ja luua orjastavad tingimused töötajate poolt juba mitmekordselt väljateenitud eluaseme väljaostmiseks.

Arutatav üksikisiku tulumaksu seaduse projekt vähendab praktiliselt tööliste reaalpalka ja blokeerib enamiku tööliste ja teenistujate töötasu kasvu. Energeetikute töökollektiivid on korduvalt püstitanud mitmete kõrgete instantside ees küsimuse vabariigi energeetika häireolukorrast, hoolimatust suhtumisest meie sotsiaal-majanduslikesse vajadustesse, kuid meid ei ole võetud kuulda. Vastupidi mitmete vabariigi juhtide kinnitustele hakkas hoopiski meie reaalne elatustase järsult langema.

Juhindudes vastutustundest Eesti energeetikute tuhandeliikmelise väesalga ja Eesti Vabariigi energiaga kindlustamise edasise saatuse pärast, teatame: "Me ei kavatse kauem kannatada elatustaseme langust ja sotsiaal-majanduslike garantiide puudumist. Sellistes tingimustes me ei saa garanteerida vabariigi pidevat varustamist elektri- ja soojusenergiaga. Eesti Elektriijaama ametiühingukomitee nõuab elektriijaama töökollektiivi nimel: 1. Kindlustada energeetikutele kui eluliselt tähtsa, väga raskete töötingimustega baasharu töötajatele prioriteetne palgatase, võrreldes teiste tööstusharudega. 2. Kompenseerida kuni 1. oktoobrini 1990. aastal seoses hindade tõusuga tekkiv kahju. 3. Rakendada alates 1. oktoobrist 1990. aastal palga indekseerimise mehhanism, kusjuures palga korrigeerimist viia läbi mitte vähem kui kaks korda aastas. 4. Uute üksikisiku ja ettevõtte tulumaksu seaduste vastuvõtmisel välistada vabariigi põhiliste kaubatootjate töötasu vähenemine.

Energeetikute kollektiiv väljendab valmisolekut antud avalduses puudutatud küsimustes asuda läbirääkimistele Eesti valitsuse ja NSV Liidu Energeetikaministeeriumi esindajatega. Oma

nõudmistele ootame vastust kuni 15. septembrini 1990. aastal." Pöördumisele on alla kirjutanud konverentsi juhataja ja sekretärid.

Järgnevalt teen teile teatavaks tootmiskoondise "Baltijets" kollektiivi nõudmised. Selle esindajad kirjutavad: "Me väljendame toetust Eesti üldsuse ja poliitiliste organisatsioonide kõikidele avaldustele ja pöördumistele, kus mõistetakse hukka praeguse Eesti valitsuse poliitika. Me nõuame juurvilja, kala ja kalatoodete hinnatõusu kompenseerimist vabariigi elanikele ning esmajärjekorras nendele perekondadele, kelle kogu sissetulek on väiksem kui 125 rubla ühe perekonnaliikme kohta. Toiduainete hindade tõstmine viia läbi üksnes pärast kompensatsioonide mehhanismi kindlaksmääramist, kehtestada tööstus- ja toidukaupade hindade ülemmäärad, arvestades Eesti elanike elatusmiinimumi, viia üksikisiku tulumaksu seadus vastavusse NSV Liidu seadusega, mis on palju progressiivsem ja vastab meie maal ja vabariigis toimuvatele demokraatlikele ümberkorraldustele. Seoses vabariigi majandusliku suveräänsuse kontseptsiooniga töötada välja sotsiaal-majanduslik programm, kindlustamaks konstitutsiooniga garanteeritud õigust tööle kogu Eesti töövõimelisele elanikkonnale, ning pensionäride, invaliidide ja teiste vähekindlustatud kategooriate sotsiaalse kaitse programm, mis oleks suunatud elatusmiinimumi kindlustamisele. Me avaldame lootust, et vabariigi valitsus hakkab edaspidi üles näitama arukust ja majanduslikku oskust otsuste vastuvõtmisel, mis puudutavad inimese põhiõigusi." Sellele pöördumisele on alla kirjutanud üle 800 inimese. Siin on väga raske kokku lugeda neid allkirju.

Nüüd mõni sõna enda ja saadikurühma "Virumaa" poolt.

Mina ja kõik me oleme täielikult nõus majanduskomisjoni ettepanekuga võtta teadmiseks valitsuse pöördumine hinnatõusu poliitikast mõningate meiepoolsete täiendustega. Nagu te mäletate, toimus Lohusalus kaks päeva seminarnõupidamine ja seda läbis punase niidina mõte sellest, et tingimata on vaja tõsta leivahinda, vastasel juhul, kõrgete lihahindade juures, ei saa meil olema ühte ega teist. Odava leivaga hakatakse toitma põrsaid ja tootma kallist liha. Seepärast ma arvan, et valitsus arvestab neid meie ettepanekuid. Samal ajal jääb meile arusaamatuks, mis põhjusel ja kelle loal toimub märkamatuult hindade tõstmine. Astuge läbi kauplustest, kioskitest, kohvikutest ja te veendute selles ise. Miks on kadunud või, praktiliselt ei ole seda müügil, õigemini selle müük on vähenenud. Hommikuti võib kohata tohutuid järjekordi. Kas ei korjata spetsiaalselt suuri tagavarasid, et 1. oktoobril paisata siseturule suured võikogused selleks, et saada riigikassasse rohkem raha?

Kokkuvõttes me arvame, et igaüks peab tegelema oma tööga. Meie teiega töötame välja ja võtame vastu seadusi, valitsus aga peab tegelema hinnapoliitikaga ja täitma meie seadusi ning tegema oma tööd.

Lubage mul kõik need dokumendid anda üle spiikrile. Tänan!

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage avaldada mõned mõtted arutatava küsimuse kohta, sugugi mitte asespiikrina, vaid pigem esindades erakonda, kes peaks kõige rohkem mõtlema riskirühmadele – nendele inimestele, kes hinnatõusust kõige enam kannatavad. Hr. Kuddo rääkis ka nendest, kes kannatavad, kuid oleks olnud hea meel kuulda ka asjatundlikke ettepanekuid selle kohta, kuidas see uus hinnamehhanism mõjutab just turumajanduslikke suhteid, kuidas ta on seotud privatiseerimisprogrammiga, ja seda, mis peaks ettevõtjatele olema kõige lähedasem. Mulle tundub, et me ei saa näha kõiki neid mõjusid, mis hinnamuutusel on, ainult sellisena, et raha antakse ja raha võetakse, vaid me peame siiski vaatama, missugused majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised mehhanismid ta käivitab. Selle tõttu ma ei ole sugugi nõus ka sellega, et otsus, mille me peame langetama, ei ole poliitiline otsus. Kahtlemata on see poliitiline otsus. Omandi- ja maareform, üleminek turumajandusele – kõik need on poliitilised otsused meie praeguses olukorras, sest tegemist on kogu meie ühiskondlik-majandusliku süsteemi muutmisega ja needsamad lugupeetud saadikud, kes on nõudnud, et Ülemnõukogu peab ühiskondlik-majandusliku süsteemi muutmisega tegelema ja andma sellele oma hinnangu ja suhtumise, püüavad praegu võtta n.-ö. Ülemnõukogult selle rolli ära ning jätta kõik valitsuse teha. Täidesaatva võimu kompetentsis ei ole seda üksi teha. See on ka meie ülesanne.

Tegelikult toimub praegu reaalseste hindade kehtestamine, nagu ütles väga selgesti hr. Arro. Minu meelest põllumehed teavad seda kõige paremini. Nüüd teeme esimese sammu, mis peab käivitama ahela. Missugune peaks olema see ahel? Kui me räägime, et iseregulatsioon ühiskonnas on see, mille poole me peame püüdma, siis tuleb meil vaadata, kas me saame seda suunata nii, et see oleks tõesti inimestele, nendelesamadele riskirühmadele, kõigile meie vabariigi elanikele soodne. Kõigepealt ahel majanduses. Üks eelkõnelejatest kirjeldas siin ühte ahelat, see võib olla tõesti pidurdamatu inflatsiooni ahel, aga sel juhul peaks meil olema võimalik ka arutada, kuidas seda vältida, sest teiselt poolt ka majanduskomisjon teatas, et hindade tõus on majanduslikult paratamatu. Tähendab, kõik need asjad on nii või teisiti omavahel seotud. Järelikult on olemas veel alternatiivseid võimalusi. Ja üks neid alternatiivseid võimalusi, mida me peaksime nägema, on kindlasti see, et hinnamehhanismi muutumisega hakkab muutuma tegelikult kogu majanduslik olukord ja peaks ka muutuma sinnamaale, et koos privatiseerimisega tekiks konkurents sellesama hinna kaudu, kvaliteedi diferentseerumine jne. Aga see kõik ei ole võimalik, kuni ei ole privatiseeritud töötlev tööstus

ja kaubandus ning kuni kokkuost on ainult riiklik kokkuost ja ei ole n.-ö. riigi kokkuostust vabu kokkuostuorganisatsioonide.

Tulevikus on põllumajandus tootjaga ühel pool, teisel pool aga vabakaubandus, kes peab tarbijat arvestama, arvestama tema rahakotti, siis hakkab tekkima see mehhanism, mis hinnad lõpuks alla viib. Seni kuni meil on ainult üks osa uuest mehhanismist ja teine puudub, tekivad kõik halvad tagajärjed. Meie praegune loogika siin nendes sõnavõttudes oli niisugune, et kõik muu on sama, seesama vanade viisaastakute ja riiklike survemehhanismide loogika. Ja see paneb väga muretsema. Täheleb, Ülemnõukogu peaks ikkagi vaatama teistsugust mehhanismi ja tegema nii, et see teistsugune mehhanism käivituks võimalikult kiiremini. Mida aga teeme meie? Meil on praegu privatiseerimisprogramm, mida me peaksime väga intensiivselt edasi viima, praktiliselt pidurdunud. Kui me räägime ettevõtlusmaksudest, siis sellega seoses peaksid hakkama maksud diferentseerima, soodustama ja stimuleerima kas või sellesamas töötlevas tööstuses konkurentsi tekkimist, väikeettevõtteid maal jne. Sama mehhanism peaks meil aitama kaasa sotsiaalselt orienteeritud ettevõtete väljakujunemisele ja ühesõnaga terve rea teiste probleemide lahendamisele. Teiselt poolt, haldusreformiga me praktiliselt ei tegele. Ometi on selge, et kogu kompensatsioonide süsteem, kõik see, mida inimene riigilt ootab, kui ta on hädas, tegelikult ju normaalses riigis, normaalses ühiskonnas, ei käi mitte niiviisi – parlamendi tasemelt kuni inimeseni, kes loeb oma kopikaid kotis, kui ta poodi läheb, vaid seal on vahepeal omavalitsus, kohalikud omavalitsused. Valitsuse projekt näeb ette 9 miljonit kohalikele omavalitsustele diferentseerimiseks, kompensatsioonideks. Kas omavalitsused on võimelised efektiivselt ellu viima sellist diferentseerimispoliitikat? Kuidas neid suunata, missugused peaksid olema omavalitsuste kohustused? Minu meelest meie otsuse projektis on puudu see osa, täheleb meie kui riigivõimu osa. Näiteks kas või seesama küsimus pensionäridest ja üldse riskirühmadest. On täiesti selge, et 30 rublaga muidugi ei kompenseeri kogu hinnatõusu. Mis puutub kohalike omavalitsuste ossa kogu selles ahelas – see on nüüd teine ahel, üks oli majanduslik, teine on sotsiaalne –, siis nende riskirühmade puhul ei ole küsimus ainult selles, et anda neile rublasid juurde, vaid selles, kuidas tõsta nende käes olevate väheste rublade reaalselt hinda, reaalselt ostuvõimet. Väga kiiresti on hakatud mõnitama rahvaköökide loomise ideed, kuid needsamad odavad sordid, mis jäävad, peavad minema läbi sellise süsteemi, mis ei luba neid ära pühkida kaubandusest, s.t. rahvaköökide ja koolisööklate süsteem ning kõikvõimalikud muud sotsiaalsed abinõud peavad minema läbi kohaliku omavalitsuse. Selleks on vaja tohutuid ettevalmistusi teha ka kaubanduses. Selle asemel, et rääkida üldiselt sellest, kui palju tekib probleeme, peaksime andma tõuke, et algaksid reaalsed ümberkorraldused ja ettevalmistused,

sest paratamatult, kui meie ei võta praegu vastu otsust, võetakse järgmise aasta algul üleliiduliselt vastu veel karmimad otsused, sest kui Šatalini plaan viiakse ellu, siis toimub üleminek vabahindadele ja hinnatõusud saavad olema palju rängemad. Tähendab, kohalik omavalitsussüsteem, privatiseerimisprotsess – kõik need peaksid hakkama meil juba praegu ennast n.-õ. kujundama. Ma kutsun saadikuid üles siiski vaatama, mida peaks tegema ja millises järjekorras, et viia terviklikult edasi meie ühiskondlik-majanduslikku muutust, aga mitte tegema üksnes üldisi otsustusi. Tänan!

P. Priks

Ma tahaksin repliigi korras öelda, et hr. Tiit Made luges meile siin ilusti ette peaaegu veerand ministrite nõukogu koosseisust, kes oleksid pidanud täna siin osalema. Et bukett oleks täielik, siis ta vist unustas ütlemata, et välisminister samuti, kuna see probleem puudutab ka teise riigi territooriumi. Aitäh!

J. Telgmaa

Lubage mul, lugupeetud kolleegid, lisada ka paar mõtet. Mulle tundub, et õhus hõljub mingi selline vaim, et tuleb kuidagi niimoodi neid hinnatõususid läbi viia, et keegi ei saaks kannatada. Tuleb endale ikkagi aru anda, et kui me oleme oma riigiga raskustes, siis pensionäride ja ärikate arvel me mitte kuidagi välja ei vea. Järelikult, kõik need raskused tuleb ikkagi laduda selle kõige truuma riigialama, s.t. tööliste ja teenistujate selga ning sellega tuleb leppida ja ei ole mitte sugugi võimalik edasi minna nii, et just meie ei peaks kannatama, me peame kannatama. Midagi pole parata.

Ma arvan, et Leningradi läkitusse peab suhtuma täiesti tõsiselt. Meie poole on pöördunud Leningradi seisukohast võetuna täiesti põhjendatult, kuigi meie võime leida, et meie seisukohast ei ole see põhjendatud. Mina arvan, et me peame sellele vähemalt vastama, veel parem oleks see küsimus lausa Leningradiga läbi rääkida, sest mitte miski ei garanteeri, et Leningradil ei tule ükskord vajadus võtta mingisuguseid selliseid otsuseid vastu, mis meile jälle ei meeldi. Ja väga tore oleks, kui meil oleks juba pretsedent kohe sellised vastastikku üksteist puudutavad küsimused arutada alati läbi heatahtlikus õhkkonnas. Nii et minu arust see üleolev suhtumine Leningradi pöördumisse ei ole mitte mingil määral kohane. Ja kolmandaks on mul konkreetne ettepanek otsuse projekti kohta. Nimelt, otsuse projekti punkt kaks esimene alalõik algab sõnaga "esmajärjekorras". Mul on ettepanek võtta maha see sõna "esmajärjekorras", sest see on variserlik, kuna teises järjekorras mitte midagi ei tule. Alustada lihtsalt sõnaga "kompenseerida" nendele ja nendele.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Poole tunni pärast lõpeb meie ametlik tööaeg. Sõnavõttudest on laekunud juba mitmed ettepanekud otsuse projekti kohta. Kuidas arvatakse, kas oleks õige moodustada redaktsioonikomisjon või läheneme asjale selliselt, et võtame kõiki tehtud ettepanekuid kui muudatusettepanekuid, hääletame nad enne läbi? Kas ollakse komisjoni moodustamise poolt? On ettepanek kuulata veel mõned sõnavõttud, ehk sealt koorub välja arvamus. Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium! Lugupeetud kolleegid! Mulle näib, et me muutume teiega omaenda otsuste pantvangideks. Nähtavasti on kõigile selge, et hädavajalik on vastu võtta otsused ja viia läbi reorganiseerimine. Nende vastuolude põhjus, mida me saalis näeme, seisneb selles, et kisume kontekstist välja ja lahendame kõiki küsimusi mitte kogumina, vaid üksikult, s.t. meil ei ole kompleksprogrammi, me ei saa kui saadikud näha, milleni kõik see viib. See on põhimõtteliselt see, millega ma tahtsin meie istungjärgu algul teie poole pöörduda. Vahest repliigi korras ja selle mõtte arendamiseks ma ütlesin, et rahva seas on selline arvamus, vähemalt mul õnnestus seda kuulda, et Edgar Savisaar on ise hindade tõstmise vastu, kuid nii nagu ta aru saab, ei saa sellest mööda minna ning seepärast majandusministeeriumis seda küsimust ka lahendatakse, s.t. siin on tegemist võidukindla loteriiga. Kui praegu võtame vastu otsuse hindade kohta, siis me hakkame kandma teatud vastutust rahva ees hindade tõstmise pärast, kui me aga seda otsust vastu ei võta, siis ütleb valitsus, et teile pakuti väljapääsu, kuid teie, lugupeetud saadikud, ei võtnud seda vastu ning seepärast ongi vabariigi majandus praegu ummikus. Just nimelt sellist arvamust on mul tulnud kuulda. Selge on see, et täna me siin loomulikult ei lahenda vähekindlustatud elanikekategoriate kaitseabinõude kompleksprogrammi vastuvõtmise küsimust. Kuid hoolimata sellest ma soovitan ikkagi toetada saadikurühma "Virumaa" arvamust selles küsimuses. Ja lõpuks, kui me hakkame selle kohta vastu võtma otsust, siis ma palun teid lahti mõtestada selline näide. Mis on šokiteraapia? Asi on selles, et šokiteraapia ei ole ühetähenduslik nähtus; üks asi on arsti suhtumine teraapiasse, teine – patsiendi suhtumine. Patsient on nõus otsima oma raviks palju kergemaid teid. Seepärast, kui hakkame hääletama, mõtleme sellele, et meie teiega arvatavasti kuulume kõik "ravijate" kategooriasse, s.t. meie ei kannata nii palju, kuivõrd kannatavad teised kategooriad. Veel kord palun toetada saadikurühma "Virumaa" ettepanekut. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ka juhiksin saadikute tähelepanu ikkagi sellele, et tehtaks ettepanekuid, kuidas me otsust formuleerima hakkame. Praegu laekunud ettepanekud ei ole tõlgendatavad kui parandusettepanekud, vaid omavad alternatiivide tunnuseid. Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Kuna ma ei saanud esitatud küsimustele vastuseid, siis ma veel kord kordan. Ma arvan, et täna me ei saa midagi muud teha kui võtta esitatud informatsioon, milles peab veel orienteeruma, teadmiseks. Peale selle ma arvan, et see küsimus erutab täna kõiki. Kui meie poolt varem vastu võetud otsustesse suhtusid valijad tõrksalt, kuid rahulikult, siis nüüd, kui me võtame vastu sellise otsuse, riivab see igat meie valijat. Eile nägin ma Sakala keskuse saalis paljusid oma kolleege ja kõik nad kuulsid meie peaministri esinemise viimast fraasi: "Ütlen nagu doktor: saab valus oleme, kuid peab lõikama." Kuidas lõigata – risti või põiki? Ja mis selle tulemusena juhtub? Peale selle ma arvan, et eelkõige me peame küsima, keda me kavatseme lõigata, kas ta on operatsiooniga nõus või ei ole. Täna me tihti ütleme, et esineme valijate nimel. Mulle näib, et see oleks põhjendatud, kui me omaksime konkreetse arvu oma valijaid, kes astuksid välja selle eest, et tõstetaks hindasid olemasolevatel tingimustel. Selles suhtes on mul ettepanek, mida võib küllaltki lihtsalt realiseerida.

Esiteks. Ma olen sellega nõus, et otsus võib kõlada ainult nii: "Võtta valitsuse informatsioon dotatsioonide kaotamisest, hindade tõstmisest ja kompensatsiooni väljamaksmisest teadmiseks."

Ja teine ettepanek. Viia läbi valijate küsitlus hindade tõstmise kohta ja peale seda vaadata läbi antud küsimus Ülemnõukogu istungjärgul. Ma mõistan mõnede irooniat, kuid arvan, et algul tuleb küsida siiski patsiendilt – vähemalt nii talitavad meedikud. Algul nad küsivad, kas teid võib lõigata, ning alles seejärel hakkavad lõikama.

Juhataja

Ma paluksin esitada need ettepanekud kirjalikult.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Mul on üks märkus, üks ettepanek. Me kuulsime siin pr. Lauristini väga huvitavaid mõtteid seoses selle projektiga, mis näitas ära selle sammu tagamaad, mis sellest kõigest tuleneb. Seda kõike oli väga huvitav kuulata, aga seda oleks pidanud rääkima

meile vabariigi valitsuse esindaja, mitte ainult küsimustena, nagu ütles pr. Lauristin, vaid ka juba vastustena, alternatiivsete vastusvariantidena. Tegelikult me ju selle sammuga käivitame majandusreformi, see on esimene samm, see ei ole mitte ainult sea tagumise kintsu hinna tõstmine. Ja seepärast mind tõepoolest hämmastab, nagu hr. Madetki, et siin saalis ei viibi vabariigi valitsuse esindajaid peale lugupeetud hr. Kuddo, kes vastas oma ala piires väga ilusasti. See näitab mitte ainult suhtumist Ülemnõukogusse, vaid kogu sellesse problemaatikasse. Minu meelest ei ole praegu lihtsalt võimalik võtta vastu otsus kerge südamega, sest me peame seda igale oma valijale siiski selgitama.

Mis puutub redaktsioonikomisjoni, siis tuleks see arvatavasti moodustada ning majanduskomisjoni kaasettekandja hr. Uluots võiks selle kiiresti kõigi fraktsioonide esindajatest kokku kutsuda, see oleks kõige otstarbekam lahendus.

J. Reinson

Austatud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin arutatava probleemi juures juhtida tähelepanu ühele aspektile, millest me oleme nagu mööda läinud, aga mis ilmselt ei ole ka päris tähtsusetu meie jaoks, see on riigi ja kodaniku vahekorrale. Mind isiklikult on kõigi nende aastate jooksul tõepoolest lõpmatuseni ära tüüdanud kõik need ühiskondlikud tarbimisfondid ja dotatsioonid. Ka tahaksin ise oma mõistusega oma raha jagada ja see praegune dotatsioonide kaotamine on üks samm isikuvabaduste suurenemise suunas. Sellepärast olen ma selle poolt ja kõigi nende kurbuste ja kaebelaulude juures ma tahan lihtsalt ühe arvulise näite tuua ja soovitada kõigile iga kord, kui me midagi räägime, enda jaoks veidi arvutada. Asi võib-olla ei olegi nii kurb ning valitsus ja kohalikud omavalitsusorganid leiavad ikkagi kõigile eestimaalastele ellujäämisvõimalused. Vaadake, asi on niimoodi, et kui pensionär hakkab saama 360 rubla aastas dotatsiooni, siis võib ta ainult selle dotatsiooni eest osta ehk tarvitada päevas 50 g võid, mille jaoks kuluks aastas 174 rbl. 60 kop. uute hindade järgi, ja sealihaga 41 kilo, see on I sordi sealihaga. Kas seda ongi nii vähe, see on ju ainult dotatsioonist. Aitäh!

Juhataja

Kell tiksus armutult. Ma tahaksin teha Ülemnõukogule peale Priidu Priksu sõnavõttu ettepaneku läbirääkimiste lõpetamise kohta. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Vaadates praegu saali, me näeme, et see on pooltühi. See annab märku, et antud teema arutelu juures ei saa süüdistada valitsust, me peame süüdistama iseennast. See on tähtis probleem, me peaksime olema kohal ja täie tõsidusega tööd tegema. Esmaspäeval öeldi siin selliseid mõtteid, mida ma tahaksin veel kord korrata. Raviaeg on möödas, haigus on niivõrd sügav, et on vaja kirurgilist abi ja seda pakubki praegu valitsus oma esimeste sammudega. Kui me seda vastu ei võta, siis tuleb meil tegemist teha laiba lahkamisega. Aitäh!

P. Priks

Lugupeetud kolleegid! Ma juhin tähelepanu sellele, et enamik küsimusi, mis siin täna esitati, arutati kõik juba läbi Lohusalus. Seal oli peaminister ja mitu ministrit ning kõik see jututuba oleks võinud seal olla, kuid needsamad inimesed ei suvatsenud sinna üldsegi tulla. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Palun avaldada oma suhtumist läbirääkimiste lõpetamise kohta. Kes on läbirääkimiste lõpetamise poolt? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 66 saadikut, vastu ei ole, erapooletuid on üks. Läbirääkimised on lõppenud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! On laekunud rida ettepanekuid otsuse projekti kohta, on uusi otsuse projekte, on ettepanekuid võtta valitsuse seisukoht lihtsalt teadmiseks. Karta on, et kui me võtame kõiki ettepanekuid kui muudatusettepanekuid, siis me võime ummikusse minna, sest tegemist on kui mitte lausa alternatiivsete, siis põhimõtteliselt suures osas erinevate projektidega. Juhatus on seisukohal, et tuleks moodustada redaktsioonikomisjon. Jaak Allik tegi konkreetse ettepaneku moodustada redaktsioonikomisjon saadikurühmade esindajatest. Kuidas arvatakse, kas Jaak Alliku ettepaneku võiks aluseks võtta? Kas me paneme Ülemnõukogule ette küsimuse praegu selliselt, et saadikurühmad kohe kiiresti esitaksid ühe esindaja kirjalikult, ja nii saamegi komisjoni, või on mõni teine, parem ettepanek? Minu ettepanek on selline, et saadikurühmad kiiresti esitaksid oma kirjalikud ettepanekud. Palun kiirustada. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Kas poleks otstarbekas pakkuda redaktsioonikomisjoni koosseisu ka Marju Lauristin, kes ei kuulu ühegi fraktsiooni koosseisu, kuid ta esitas teise nurga alt vaate

arutatava küsimuse suhtes? Nii et mul on ettepanek ka Marju Lauristin lülitada redaktsioonikomisjoni koosseisu.

K. Koha

Hr. juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma teen ettepaneku pikendada tänast istungjärku senikauaks, kuni me suudame selle otsusega ühele poole saada. Muidu kaob redaktsioonikomisjoni moodustamise mõte sisuliselt ära. Nii et täna oleks vaja ikkagi selle otsusega asi ühele poole saada, minu ettepanek on pikendada istungjärku. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kalju Koha ettepanek tuleb hääletusele panna. Selleks, et me saaksime täna pikendada oma tööaega, peaks olema kaks korda rohkem poolthääli kui vastu. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada istungi tööaega ühe tunni võrra? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 40 saadikut, vastu on 21, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust.

T. Made

Austatud eesistuja! Võib-olla katkestame selle küsimuse arutamise kuni esmaspäevani. Selle ajaga arvatavasti valitsus esitab meile omalt poolt veel täiendavaid argumente ja informatsiooni, mis hõlbustab meil otsustamist. Samal ajal saab töötada ka redaktsioonikomisjon, et valmistada ette uus projekt. Aitäh!

Juhataja

Karta on, et ega meil nüüd enam midagi muud üle ei jää.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Katsume siis redaktsioonikomisjoni ära moodustada. Saadikurühmad on esitanud oma esindajad redaktsioonikomisjoni koosseisu. Ma ei nimeta enam saadikurühma, vaid juba konkreetselt rahvasaadikud: Ülo Uluots, Priidu Priks, Enn Tupp, Aleksei Zõbin, Vitali Menšikov, Mati Ahven, Heinz Valk, Lembit Arro, Jüri Reinson, Klavdia Sergij, Marju Lauristin, Andrus Ristkok. Ega ma ei unustanud kedagi ära?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on minu poolt nimetatud redaktsioonikomisjoni moodustamise poolt? Palun hääletada. Selle poolt on 69 saadikut, vastu on 1, erapooletuid – 1. Redaktsioonikomisjon on moodustatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Redaktsioonikomisjon saab töötada kahe istungjärku vahelisel ajal ja otsuse arutatava küsimuse kohta me võtame vastu järgmisel istungjärgul.

Mul on veel mõned ettepanekud käesoleva istungjärgu päevakorra kohta. Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma teen ettepaneku määrataks selle vastloodud komisjoni esimene töökoosoleku aeg, sest vastasel korral ei ole meil ju veel isikut, kes selle komisjoni kokku kutsuks.

Juhataja

Me just praegu pidasime Marju Lauristiniga nõu juhatuse laua ääres ja ettepanek on selline, et komisjon koguneks kohe peale istungi lõppu, selleks et omavahel otsustada just sedasama, mida Ülle Aaskivi pakkus. See ettepanek saab tehtud.

Ülemnõukogu ajutise omandi- ja maareformi komisjoni moodustamise kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Õiguskomisjoni poolt tehti täna ettepanek, et moodustataks Ülemnõukogu ajutine komisjon – omandi- ja maareformi komisjon –, võttes arvesse selle küsimuse ülimalt suurt tähtsust. Arvo Junti, kes selle küsimuse ette kandis, pakkus välja ka komisjoni koosseisu. Selleks, et seda komisjoni moodustada, tuleb see küsimus lülitada päevakorda. Ametliku tööaja lõpuni on meil jäänud 6 minutit. Kui me nüüd asjasse heatahtlikult suhtume, siis me jõuame selle otsuse vastu võtta.

Kõigepealt on mul Ülemnõukogule ettepanek muuta päevakorda ja lülitada 15. istungjärgu päevakorda punkt Ülemnõukogu ajutise komisjoni, omandi- ja maareformi komisjoni moodustamisest. Selle otsuse saame vastu võtta ainult sellisel juhul, kui on kaks korda rohkem poolthääli kui vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Palun avaldada oma suhtumist! Kes on selle poolt, et lülitada päevakorda täiendav punkt Ülemnõukogu ajutise komisjoni, omandi- ja maareformi komisjoni moodustamisest? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu on 1, erapooletuid ei ole. Päevakorda on muudetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Nüüd me peame otsustama komisjoni moodustamise. Et rakendada kiiresti radikaalne majandusreform, teeb õiguskomisjon ettepaneku moodustada Ülemnõukogu ajutine komisjon, omandi- ja maareformi komisjon järgmises koosseisus:

rahvasaadikud Arro, Grigorjev, Junti, Hänni, Kama, Käbin, Made, Novohatski, Paju, Prii, Sergij, Veidemann, Uluots, Zöbin. See ettepanek on kooskõlastatud ka saadikurühmadega. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et moodustada komisjon eespool nimetatud koosseisus? Palun hääletada.

(Hääled saalist.)

Ma võtan praegu oma ettepaneku maha. Lugupeetud Ülemnõukogu! Minul endal ei ole siin praegu midagi fantaseerida, sellepärast et ettepanek on tehtud õiguskomisjoni poolt ning on kooskõlastatud saadikurühmadega. Kuna ma võtsin oma ettepaneku praegu maha, siis ma paluksin kõnetooli õiguskomisjoni esimehe. Üks hetk, selgituste andmiseks Ülemnõukogule palume kõigepealt siia õiguskomisjoni esimehe asetäitja Arvo Junti.

Ülemnõukogu mõned saadikud arvavad, et neid ei rahulda komisjoni koosseis. Kuulame ära esmalt Mikk Titma.

M. Titma

Ma ei saa nüüd aru, millest tulid protestid, kas komisjoni koosseis on siis fraktsioonidega kooskõlastatud või ei ole? Ja kui on kooskõlastatud, siis on imelik, miks praegu väljendatakse protesti.

A. Junti

Kui lubate, siis mul on selline ettepanek, et fraktsioonide esimehed ja liikmed, kellega meil oli eelnevalt asi kooskõlastatud, ütleksid, kas neil on praegu tekkinud pretensioone või ei ole. See küsimus oli kõikide fraktsioonidega kooskõlastatud. Loomulikult on igal Ülemnõukogu liikmel õigus teha omapoolseid ettepanekuid.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Mul on hr. Juntile küsimus. Millist rolli hakkab maareformi arutamisel mängima maaelukomisjon? Mul tuli praegu tõesti hirm nahka, maareformi erikomisjon ja selle koosseisus on ainult üks maamees. Kas siis linnamehed hakkavad jagama maameeste asju? Kui te suudate mulle selle ära seletada, siis ma olen teie ettepanekuga rahul. Praegu ma ei saa aru.

A. Junti

Enne kui ma sisuliselt vastan, ma ütleksin, et siin me läheme sellesama küsimuse juurde, kes keda võib esindada, kas ikkagi muusik võib põllumeest esindada või vastupidi. Me läheme selle vana probleemi juurde tagasi.

Aluseks selle ajutise komisjoni moodustamisel oli see, et selles oleksid esindatud kõik, maksimaalselt kõik Ülemnõukogu poliitilised jõud, ja selle komisjoni eesmärki me näeme eelkõige selles, et ta koondaks endasse eriarvamused ja tuleks Ülemnõukogu ette ühiste seisukohtadega nii maa- kui ka omandireformi küsimustes üldse. See ei tähenda aga kaugeltki seda, et ainult komisjon hakkab tegelema nende küsimustega. Loomulikult on olemas nii fraktsioonid kui ka komisjonid, kes nendega tegelevad, kuid see oleks selline komisjon, kes ühendaks kõiki poliitilisi jõude ja tooks välja ühise seisukoha Ülemnõukogu ette.

K. Koha

Hr. juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma olin hämmingus järjekordse sellise käitumise pärast, et vaat jälle ei ole seda või kolmandat ehk neljandat. Tähendab, maa ei ole ainult põllumeeste oma, maa on kogu eesti rahva oma ja selles küsimuses, selles poliitilises kokkuleppes peavad osalema kõik. Sellele küsimusele ei saa kildkondlikult läheneda, katsume seda ikkagi lahendada, nähes üldist. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaal on veel küsimus. Üks hetk.

J. Telgmaa

Tänan! Mul ei ole küsimust, mul on ettepanek ikkagi tühistada see ettepanek, mis siin varem tehti. Asi on nimelt selles, et meil hakkab pihta mingisugune imelik praktika. Kui on vaja moodustada mingi komisjon, siis iga parlamendifraktsioon esitab sinna ühe kandidaadi, kuid samal ajal on ühes parlamendifraktsioonis kuus inimest, teises aga 14 inimest. Seega, üks poliitiline jõud kujutabki endast ainult seda kuut inimest. Samal ajal teisel fraktsioonil on aga taga sajad inimesed ka väljaspool parlamenti. Seda enam, et tegemist on küllaltki tähtsa küsimusega – maa küsimusega. Ma teen ettepaneku tulla selle küsimuse juurde tagasi esmaspäeval ja arvestada seejuures ikkagi reaalseid poliitilisi jõudusid ning reaalselt kaalu. Praegu me võtame kõiki ühe kaaluga, seda poliitilist jõudu, kes koosneb ainult kuuest inimesest, ja teist, keda on sajad või tuhanded. Tänan!

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma ei taha hakata pikalt rääkima maareformist ja tema mõistest, kuid tahaksin öelda niipalju, et üks on maa ümberjagamine ja teine on omandi muutus, omandivormi muutus. Esimene protsess – ümberjagamine juba käib, aga küsimus on omandis. Kui me nimetame seda komisjoni, siis alati tuleks eespool nimetada just omandi- ja maareformi, sest maareformi tuleb mitmest aspektist esitada, aga ülejäänud on kõik rahva otsustada, nii nagu soovitakse.

I. Raig

Ma teeksin ettepaneku, pidades silmas hr. Telgmaa sõnavõttu, et ta moodustaks ise maareformi komisjoni, kui ta ei ole rahul selle komisjoni koosseisuga, mis on ette antud hr. Junti poolt.

Juhataja

Suur tänu! Lubame hr. Junti kohale. Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma sõandaksin ka teha ettepaneku. Kuna see küsimus on meil lülitatud päevakorda ja kui peakski juhtuma niimoodi, et me täna otsust vastu ei võta, siis lükkub ta automaatselt edasi järgmisele istungjärgule. Võib-olla olekski õigem, kui me selle komisjoni kinnitaksime järgmisel istungjärgul. Ta lükkub automaatselt päevakorras edasi. Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma olen sügavalt nõrдинud. Õiguskomisjon, tõstatades selle küsimuse, nägi tungivat vajadust hakata üht asja paigast nihutama. Me näeme ise, kuidas meil kõik praegu seisab, on takerdunud. Me pakume välja õiguskomisjoni poolt nimekirja, mis on fraktsioonidega kooskõlastatud. Seal on arvestatud seda, et tegemist on töökomisjoniga, mitte mingi esinduskomisjoniga. Need inimesed peavad hakkama tööle, Ülemnõukogu pärib sellelt komisjonilt aru, kuidas on nihkunud mingi küsimuse, reformi lahendamine. Ma palun tungivalt siiski võtta see täna päevakorda, tähendab, ta on päevakorras, viia ta täna ka lõpliku otsuseni. Meil ei ole enam võimalik nihutada lõpmatuseni kõiki küsimusi järgmise istungjärgu päevakorda.

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadikud kasutavad veel viimast võimalust. Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja! Ma toetan seda omandireformi küsimust, sest see on kõige määravam asi. Kui me teeme siin poliitilise otsuse, siis saame liikuma ja maa küsimus laheneb ka sellest tulenevalt üpris kiiresti.

Kuna me juba komisjonide juures oleme, siis me peaksime panema paika kõik komisjonid, arutama läbi ka need komisjonid, mis senimaani on eksisteerinud, sest nii tõesti ei saa enam edasi töötada. Oleks vaja rohkem moodustada alakomisjone, osaliselt oleme me seda ka juba teinud. Praegu peab tõesti paika Tiit Made sõna "määramatus" ja kui me ei lahenda seda küsimust, siis me ei saa ka edasi minna.

J. Telgmaa

Ma paluksin, lugupeetud kolleegid, täpsustust. Kas see, et komisjoni koosseis on kooskõlastatud fraktsioonidega, tähendab seda, et kogu koosseis on kõikides fraktsioonides läbi arutatud, või seda, et iga fraktsioon on saanud õiguse suunata endalt üks esindaja sinna komisjoni? Mina saan aru praegu niimoodi, et kõne all on viimane variant ja seda nimetatakse, et on kooskõlastatud fraktsioonidega. Tänan!

Juhataja

Kas Arvo Junti oskab seda kommenteerida? Arvo Junti.

A. Junti

Kuidas toimus fraktsionisiselt küsimuse arutamine, see on iga fraktsiooni oma asi ja seda ma ei tea. Meie poolt oli ettepanek fraktsioonidele küsimus läbi arutada ja teha oma ettepanekud komisjoni suhtes üldse ning selle koosseisu kohta. Vastavalt sellele fraktsioonid või nende esindajad ka oma ettepanekud tegid.

Juhataja

Suur tänu! Nüüd on aeg niikaugel, et ka minu poolt lubatav veerand tundi hakkab täis saama ja me peame lõpetama oma töö. Ma siiski panen selle komisjoni koosseisu hääletamisele ja selle kaudu saab Ülemnõukogu avaldada oma seisukoha. Teist teed mul ei ole. Kas on vajadust veel kord ette lugeda komisjoni koosseis? Ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et moodustada omandi- ja maareformi komisjon etteloetud koosseisus? Palun hääletada. Selle poolt on 59 rahvasaadikut, vastu 5 ja erapooletuid on 7. Komisjon on moodustatud.

Veel on mõned minutid aega ja ma tahaksin selgust saada, kas on vajadust veel kord päevakorda muuta seoses Heldur Petersoni poolt tehtud ettepanekuga koostada materjal hagi esitamiseks. Või on Heldur Peterson valmis tagasi võtma oma ettepaneku? Või läheb see presiidiumisse? Kuulame ära Heldur Petersoni.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Ma esitan selle väliskomisjonile ja väliskomisjon otsustab, selleks ta ongi, mida minu pöördumisega edasi teha. Ma pöördusingi nende poole.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Sellel istungjärgul päevakorras olnud, kuid arutamata jäänud küsimused kanduvad edasi järgmisele istungjärgule. On selline palve, et dotatsiooniküsimuste lahendamiseks moodustatud redaktsioonikomisjon koguneks juhatuse laua juurde. Ma palun nõupidamiseks siia tulla ka vanematekogul.

Kohtumiseni esmaspäeval kell 11.00.